

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**HUZEYFE BİN YEMAN VE PEYGAMBER EFENDİMİZ'DEN ÖĞRENDİĞİ ÖZEL
BİLGİLERLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN
Yard. Doç.Dr. Veli ATMACA

HAZIRLAYAN
Nesibe KAZAK

ELAZIĞ-2009

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

HUZEFYF BİN YEMAN VE PEYGAMBER EFENDİMİZ'DEN ÖĞRENDİĞİ ÖZEL
BİLGİLERLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bu Yüksek Lisans Tezi ödevi ... / ... / Tarihinde aşğıdaki jüri
üyeleri tarafından oy birliğı / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

DANIŞMMAN

Yrd. Doç. Dr. Veli ATMACA

ÜYE

Doç. Dr. İsmail ERDOĞAN

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzası tasdik olunur.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HUZEYFE BİN YEMAN VE PEYGAMBER EFENDİMİZ'DEN ÖĞRENDİĞİ ÖZEL
BİLGİLERLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nesibe KAZAK

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

2009, Sayfa:124

Bu çalışma, Ashab'ın güzide isimlerinden olan, Hz. Peygamber'in sır arkadaşı olarak bilinen, Huzeyfe b. Yeman'ın hayatıyla birlikte, Peygamber Efendimiz'in sadece O'na söylediği özel bilgiler olan gaybi hadisleri içerir. Gaybî konular, akıl ve du yular ile bilinemeyecek olağanüstü bilgilerdir. Bu sebeple insanoğlunun hep merakını çekmiştir. Zihinleri meşgul eden bu konu âyet ve özellikle Huzeyfe b. Yeman'ın rivayet ettiği hadislerle açıklanmıştır. Özetle bu çalışmada bir sahabenin rivayetleriyle ga yb konusu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Huzeyfe Bin Yeman, Gayb, Haber, Peygamber

SUMMARY

MASTER THESIS

HUZEYFE B. EL- YEMAN AND WITH UNKNOWN TO INTERESTED NEWS

Nesibe KAZAK

Fırat University Social Studies Institute

Basic İslamic Sciences,

Main Department of Hadith

2009, Page:124

This work includes the life of Huzeyfe bin Yeman who was known as the intimate friend of our Prophet and our Prophet Mohammed's very special sayings called unknown sayings that were told to only him. Unknown sayings(subje cts) are unnatural knowledge that are not seen, heard or comprehended by mind. That is why the unknown subjects take the attentions of the people all the time. This subject occupying minds were explained with the Verses of the God and Verses of the Prophet Mohammed told especially by Huzeyfe bin Yeman.. To sum up, In this work, it was examined about the life of a sahabe(a person who saw The Prophet Mohammed) and unknown subjects.

Key Words: Huzeyfe Bin Yeman, Unknown, News, Prophet

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1
EHL-İ KİTAPTA GAYB BİLGİSİ	1
A. YAHUDİLİK.....	1
1. KURAN-I KERİMDE YAHUDİLİK	2
2. YAHUDİLİKTE GAYB BİLGİSİ	2
B. HİRİSTİYANLIK.....	4
1. KURAN-I KERİM'E GÖRE HZ.İSA VE HİRİSTİYANLIK	5
2. HİRİSTİYANLIKTA GAYB BİLGİSİ	6
C. CAHİLİYYE'DE GAYB BİLGİSİ	8
D. KUR'AN'DA VE HZ. PEYGAMBER'E GÖRE GAYB	10
I. BÖLÜM	11
HUZEYFE BİN YEMÂN	11
A. HUZEYFE BİN YEMÂN'IN NESEBİ HAYAT	11
1. NESEBİ	11
2. HAYATI.....	12
3. MÜSLÜMAN OLUŞU	12
4. EVLİLİĞİ	13
B. HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE HUZEYFE B. YEMÂN'IN KATILDIĞI FAALİYETLER	14
1. BEDİR SAVAŞI	14
2. UHUD SAVAŞI.....	15
3. HENDEK SAVAŞI.....	16
C. PEYGAMBER EFENDİMİZ'E YAKINLIĞI	22
1. SIRDAŞLIĞI	23
2. KURAN VE HADİS BİLGİSİ	25
D. HULAFİ-İ RAŞİDİN DÖNEMİNDE HUZEYFE B. YEMÂN	28

E. VEFATI	33
II. BÖLÜM.....	35
KURAN DA GAYB BİLGİSİ	35
A. FİİL OLARAK GAYBIN MANASI	35
B. KUR'AN'DA GAYB KELİMESİNE YÜKLENEN MANALAR	35
1. GAYBIN KISIMLARI	39
1.1- Mutlak Gayb	39
1.2- İzâfî Gayb	40
C. MUGAYYEBAT-I HAMSE (BEŞ GAYB)	42
1. KİYAMETİN KOPMASI.....	42
2. YAĞMURUN YAĞMASI	43
3. RAHİMDEKİ ÇOCUĞUN DURUMU	44
4. İNSANIN GELECEĞİ	45
5. İNSANIN NEREDE ÖLECEĞİ	45
D. KURAN'DA GEÇEN BAZI GAYBÎ HABERLER	46
1. KUR'AN'IN GELECEKTEN HABER VERMESİ	46
2. Hz. PEYGAMBERİN KORUNMASI	49
3. KUR'AN'IN KORUNMASI	52
4. DOĞU ROMA HİRİSTİYANLARININ GALİB GELMESİ	54
5. MEKKE'NİN FETHİ VE MÜŞRİKLERİN İSLAMA GİRİŞİ	55
6. YAHUDİLERLE İLGİLİ GAYBÎ HABERLER	57
7. KİYAMET VE AHİRET	60
8. GAYB KONUSUNDA PEYGAMBERLERİN DURUMU	63
9. HZ. PEYGAMBER VE GAYB	65
E. ALLAH RESULÜ (S.A.S)'İN İSTİKBÂLE DAİR VERDİĞİ HABERLERE GENEL BİR BAKIŞ	69
1. SAHABE'DEN NAKLEDİLEN GAYB İLE BİLGİLER	69
2. HUZAYFE BİN YEMÂN VE GAYB BİLGİSİ	71
F. KUR'AN VAHYİ DIŞINDA HZ. PEYGAMBER'E GELEN BİLGİLER	72
G. PEYGAMBER'İMİZİN GAYBI BİLMEDİĞİNİ GÖSTEREN SÖZLERİ	75
H. GAYBIN BİLİNEBİLİRLİĞİ	78
1. ÂLEM VE İNSANIN GAYBÎ BOYUTU	82
1.1- Âlemin Gaybı Boyutu	83

1.2- İnsanın Gaybî Boyutu	87
2. KUR'AN'DAN ÖRNEKLER	88
2.1- Hz. Musa'nın Annesi	88
2.2- Hz. Meryem	88
3. GAYBÎ YÖNÜYLE KALB	89
III. BÖLÜM	93
HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ VE BU RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	93
A. HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ	93
B. HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	103
SONUÇ	106
BİBLİYOGRAFYA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

a.g.e. :	Adı geçen eser.
A.yer. :	Aynı yer.
Ank. :	Ankara.
AÜİFD. :	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
B. (b.) :	Bin, ibn.
Bkz. (bkz.) :	Bakınız.
C.(c.) :	Cilt.
Çev. :	Çeviren.
E.Ü.Yay. :	Erciyes Üniversitesi Yayınları.
H. :	Hicri.
Hız. :	Hazreti,
İlh. :	Ve devamı.
İSAM :	İslam Araştırmaları Merkezi.
İst. :	İstanbul.
Krş. (krş.) :	Karşılaştırınız.
M. :	Miladî.
nşr. :	Neşreden.
RA (ra) :	Radıyallâhu anh.
rahm. :	Radıyallâhu anhüm.
s.a.s :	Sallallâhu aleyhi ve sellem.
Sad. :	Sadeleştiren.

T.D.V. :	Türkiye Diyanet Vakfı.
t.s.z :	Tarihsiz.
thk. :	Tahkik, Tahkik eden.
trc, :	Tercüme, Tercüme eden.
v.b. :	Ve benzeri.
v.dğr. :	Ve diğerleri.
v.s. :	Ve saire.

ÖN SÖZ

Resulûllah ve ashabının hayatında, davranışları, iman kuvvetinin ve din sevgisinin en kuvvetli kaynaklarındandır. İslâm toplumları ve dînî tebliğ eden mürşidler hep bu kaynaktan ilham almış gönüllerindeki iman meselesini bu kaynaktan aldıkları kıvılcımla tutuşturmuşlardır.

İslam daveti geldiğinde O'na iman edip ve kalpleriyle tasdik ederek, Al lah'a ve Resulün'e çağrıldıklarında, "Ey Rabbimiz, biz, Rabbinize inanın, diye imana davet eden bir çağrıcıyı işittik ve iman ettik" diyerek Allah'a davet yolunda canları, malları ile her türlü sıkıntı ve zorluklara göğüs gererek ve bundan dolayı Hz. Peygamber'in övgülerine mazhar olan kutlu insanlardır. İşte bu kutlu insanlardan biri de Huzeyfe b. Yeman'dır. O, Peygamber Efendimizden diğer sahabelerden çok daha farklı hadisler rivayet etmiş hatta kendisine Peygamber'den özel bilgiler verdiğini iddia etmiştir. Bu yüzden kendisine Sahabe-i Sırrı Resul denmiştir.

Tez, üç ana başlıktan oluşmaktadır. Tezimizin birinci bölümünde Hz. Huzeyfe'nin hayatı, katıldığı savaşlar, Hz. Peygamber'in yanında özel durumu(kâtipliği, sırdaş olması, ehl-i vukuf olarak görevlendirilmesi), Hulafâ-i Râşidin döneminde yapmış olduğu hizmetler ve ahlakî yönleri üzerinde durduk.

İkinci bölümde konumuzla bağlantısı olduğunu düşündüğümüz özel bilgiden hareketle, gayb konusunu inceledik. İncelememiz, gaybın tanımı, kısımları, Kur'an'da geçen gaybî durumlar Peygamberimiz ve diğer peygamberlerin gayb bilgisi gibi konularla devam ettirdik.

Üçüncü bölümde de Hz. Huzeyfe'nin Peygamber Efendimizden öğrendiği gabya dair rivayetlerinin sened ve metin itibarıyla değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Güç ve kabiliyetim nispetinde elimizden gelen gayretle tezimize hazırladık. Ancak eksiklerimiz çoktur. Tez konumun belirlenmesinde, kaynakların tesbit ve temininde, düşüncelerimin oluşmasında, yardımlarını esirgemeyen muhterem danışman hocam

Yrd. Doç. Dr. Veli Atmaca'ya, ayrıca çalışmamda katkıları bulunan değerli eşim Şaban Yılmaz'a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

ELAZIĞ- 2008

Nesibe KAZAK

GİRİŞ

EHL-İ KİTAPTA GAYB BİLGİSİ

A. YAHUDİLİK

Yahudilik, İsrailoğullarının, İbrânîlerin ve Yahudilerin dinidir. Yahudi sözü, Hz. Yâkub'un dördüncü oğlunun adı olan "Yuda" veya "Yehuda" dan türetilmiş, daha sonra onun izinden yürüdüğü söylenen bir millete ad olarak verilmiştir. Dünyada yaklaşık 15-20 milyon kadar Yahudi olduğu tahmin edilmektedir. Bunların 3 milyon kadar İsrail'de 6 milyon kadarı A.B.D. de, diğerleri de küçük azınlık cemaatleri olarak dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşamaktadırlar.¹

Sami soyundan gelen ve Filistin'de yaşamış olan Hz. Yakub'u başka bir adı da İsrâel (İsrail) dir. İsrail kelimesi, "Güreşte yenen",bir çarpışma da "üstün gelen" veya "Tanrıya karşı kuvvetli" anlamına gelmektedir. Yahudiler verilen diğer bir ad da İbrânî ismidir. Filistin'e göç eden Yahudilere, Filistin'in yerli halkı olan Kenanlılar tarafından "nehri geçen" anlamında İbrânî denilmiştir. Yahudilere Hz. Musa'ya mensup olan anlamında Musevî de denilmektedir.

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'tır. Semadan indirilen ilk kitap Tevrat'tır. Çünkü Musa (a.s) önceki İbrahim (a.s) ve diğer Peygamberlere indirilenlere "suhuf" denilip "Kitap" denilmemiştir."² Yahudiler, en karanlık günlerde Tevrat'tan ümit kaynağı bulmuşlardır. Onlardan hükümler çıkarmışlar, din filozofları ona dayanmıştır. Tevrat yalnız Yahudilerin değil, Hristiyanlarında kutsal kitabı olmuştur. Bunun için Hristiyanlar İncil'e "Yeni Ahit", Tevrat'a da "Eski Ahit" demişlerdir.

¹ Sarıkçıoğlu Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002,s 249

² Şehristânî Muhammed b. Abdülkerim, Dinler ve Mezhepler Tarihi, Çev. Muharrem Tan, Akademi Yay. 2006,s.200.

1. KURAN-I KERİMDE YAHUDİLİK

İsrailoğulları'nın tarihi, Hz.İbrahim'in Irak'taki Ur şehrinden hicretiyle başlar. Hz. İbrahim (a.s) bir müddet Harran'da bulunmuş sonra Kenan ülkesine geçmiştir. Hz. İbrahim'in birçok oğlu vardır. En meşhurları Hz. İsmail ve Hz. İshak'tır. Hz. İsmail arabistan'da oturmuş Hz. İshak babası ile birlikte bulunmuştur. İslami kaynaklara göre Hz. Yakup, Hz. İshak'ın oğludur. Hz. Yakup'un en sevdiği oğlu Hz. Yusuf'tur. Kur'an'da Hz. Yusuf (a.s)'ın rüyasında onbir yıldız, güneşi ve ayı gördüğünü ve onların Hz. Yusuf'a secde ettiklerini bize nakleder. Bu olayı duyan babası Yakub, rüyasını kardeşlerine anlatmamasını, şeytanın insanın apaçık bir düşmanı olduğunu söyler.³ Kardeşleri tarafından kışkırtılan Hz. Yusuf için komplo kurulur, kardeşleri O'nu bir kuyuya atarlar, yoldan geçen bir kervan O'nu oradan çıkartarak Mısır'da köle olarak satarlar. Mısır'da Züleyha ile yaşanan olaya binaen uzun yıllar zindanda kalır. Hz. Yusuf, kralın rüyasını tabir ederek, en yakınları arasında yer alır. Hatta o dönemin maliye bakanlığının başına getirilir. Kenan ülkesi kıtlık içindeyken kardeşleri yiyecek için Mısır'a gelirler. Hz. Yusuf onları tanır. Kardeşlerine başından geçenleri anlatarak babaları Hz. Yakub'u Mısır'a getirmelerini ister. Hz. Yusuf'un bu teklifi üzerine bütün İsrailoğulları Mısır'a yerleşmiş nihayet Hz. Musa'da bu İsrailoğullarının arasından çıkarak Allah'ın emriyle İsrailoğullarını Firavun'un şerrinden kurtarmıştır. Yahudiliğin yayılması böylece başlamış olmaktadır.⁴

2. YAHUDİLİKTE GAYB BİLGİSİ

Yahudiliğe göre nebî gaybdan haber verebilen kimselerdir. Bu inançlardan dolayıdır ki peygamberlerimizden sürekli gabya dair mucizeler göstermesi istemişlerdir. Kitab-ı Mukaddes'te Yahudi peygamberlerinin verdikleri gayb haberlerine dair pek çok örnek vardır. Mesela 19. bab'da şöyle denmektedir. "Saul, Davud'u elde etmek için elçiler gönderdi. Elçiler, peygamber topluluğunun geleceğe dair haber vermekle meşgul

³ Yunus,4-7.

⁴ Aydın, Mehmet, Dinler Tarihine Giriş,Din Bilimlerine Yay.,Konya 2004, s, 109 -112.

olduğunu gördüler. Samuel’da aralarında bulunuyordu. Allah’ın ruhu da Saul’un elçilerinin üzerinde indi. Onlar yine gaybtan haber vermeye davet ettiler.”⁵

Tevrat her türlü fal, büyü ve kehâneti yasaklamıştır. Hatta bu konuda ağır cezalar koymuştur. Buna rağmen gelecekte haberdar olmak adına pek çok kehanet çeşidi kullanılmıştır. Yahudi toplulukları arasında görülen en eski kehanet çeşitlerinden biri kuşların uçuşuna bakarak gelecekte olacakları söylemektir. Bu tarz kehanette güvercin ve kargadan faydalanmışlardır. Güvercin iyiliğin müjdecisi olarak görülmüştür. Kitab-ı Mukaddes Nuh tufanında bir güvercinin Nuh’a bilgi getirdiğini bildirmektedir.

Gelecekte haber vermenin başka bir şeklide ölen hayvanların karaciğer hareketlerine bakmaktır. Bu metot İbraniler tarafından yapılmaktaydı. İbraniler arasında yaygın olan bir fal şeklide bakıcılıktır. Bir kaba konan su, şarap ve başka maddelere bakarak insanın geleceğini okumak şeklinde olur. Günümüzde bile hala bu metot kullanılmaktadır.

İlginç bir bakıcılık şeklide mehtaplı bir gecede insan gölgesine göre kişinin ölüp ölmeyeceğidir. Eğer böyle bir gecede gölgesi varsa yaşayacak, yoksa gelecek sene içinde öleceği söylenir.

Yahudiler arasında astronomi ile astroloji de iç içeydi. Yıldız ve gezegenleri incelemek, bulutları izlemek suretiyle yıl içinde iyi ve kötü günlerin listesini yaparak, gelecek yılda ortaya çıkabilecek iyilik ve kötülükler tespit edilmeye çalışılırdı.

Yahudiler cinleri kullanmak suretiyle de gaybı bilmeye Hz. Süleyman’dan kalan bir gelenek olarak kabul etmektedirler. Bu alanda kaynak Tevrat’ın tefsiri niteliğinde olan “Kabala”dır. İbranice’de Kabal’a “Tabiatüstünde ki ruhlarla münasebette bulunma sanatı” manasına gelmektedir. Ancak Kabalizm halk arasında yayılmamış, sadece hahamlar arasında nakil yoluyla devam etmiştir.

Hız. Musa’nın bazı mucizelerinin asla ile ortaya çıkması, Hız. Süleyman’ın kuşlar yanında ağaçların dilinden de anlaması, İbranilerin ok gibi vasıtalarla kehanette

⁵ Kitab-ı Mukaddes, İstanbul 1976, 1. Samuel 19/20–21.

bulunmasına sebep olmuştur. Yahudilerin geleceği bilmenin üç yolu vahiy, rüya ve kehanettir.⁶

Netice olarak diyebiliriz ki diğer dinlerde olduğu gibi bu dinde de gaybî bilgilere ulaşabilmek için fal kehanet,büyü gibi sebeplere başvurulmuştur.

B. HİRİSTİYANLIK

Hristiyanlık, vahiy ve kutsal kitaba dayanan, özde tek tanrılı olmakla beraber sonradan üçlemeye (Teslis) yer vermiş ilahi kaynaklı bir dindir. Bu dinde peygamber, melek, ahiret, kader gibi dini kavramlar bulunmaktadır. Ancak bu kavramların açıklaması İslam'dakinden farklılık göstermektedir. Hristiyanlıkta İsa, merkezi bir öneme sahiptir. Bugünkü Hristiyanlık, Yahudiliğin inanç, İbadet ve gelenekleriyle Yunan-Roman âlemini kültürlerini birleştiren kurtarıcı bir dindir.

Hristiyanlık, Nasırâh İsa'yı merkez alan bir Yahudi Mesih hareketidir. İsa, İsrail'i gelecek Tanrı'nın Krallığına hazırlamak istemiştir. Ancak bugünkü Hristiyanlık İsa'nın havarilerinin arasına sonradan giren Pavlus'un yorumlarıyla değişik bir nitelik kazanmıştır. Hristiyanlık, monoteist bir dindir. Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil'dir. Günümüzde ise Hristiyanlar dört incili kabul etmektedir. Bunlar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dır. İnciller birçok geleneğe dayandırılarak İsa'dan çok sonra meydana getirilmişlerdir. Bunların dışında ki İncilleri Hristiyanlık uydurma İnciller olarak görmektedir. İncillerde ve diğer yazılarda bu hükme ulaştırarak ifadeler vardır. Allah'ın birliğinden söz edilmektedir.⁷ İncillerde Allah ile ilgili açıklamalar İsa'ya nazaran pek azdır. Bununla beraber Allah'ın "Göğün ve yerin Rabbi" olduğu da "Bir" olduğu da belirtilir.

Hristiyan kutsal Kitabında üçleme açıkça hiçbir yerde zikredilmemektedir. Ancak "Ben ve Baba biriz" , "Babanızın ruhu", "Allah'ın ruhu" gibi deyimler, zamanla Allah'ın yanında İsa ve Kutsal Ruh'unda tanrı sayılmasına kadar varan yorumlara yol açmıştır. Bu yorumları ilk başlatan, havarilere sonradan katılan Pavlus olmuştur. "İsa'nın asrının en büyük ilahiyatçısı" diye nitelendiren Pavlus, bugünkü Hristiyanlığın kurucusu olarak görülmektedir. Günümüz Hristiyanlığı Hz. İsa'nın getirdiği nizamda

⁶ Çelebi, İlyas, İslam İncancında Gayb Problemi, Marmara Üni. İlh. Fak. Yay. İstanbul-1996 s, 26-30

⁷ Yuhanna V 144

çok, Pavlus'un yorumlarıdır. Sonra ki yüzyıllarda Hristiyanlığın dini inançlarını İncillerden çok onun sözlerine dayalı olduğunu görmekteyiz. Pavlus'un sözleri Allah'ı değil İsa Mesih'i ağırlıklıdır. Ona göre İsa, sadece bir insan değil Tanrı'nın kudretiyle diriltiren bir kimsedir.

Kutsal metinler, ilk kilise, ilk Hristiyan inançları, kısacası Hristiyanlık Pavlus'un eseridir. Pavlus'un getirdikleri çıkarılırsa Hz. İsa bir peygamberdir; Allah birdir; Sünnet vardır; Domuz eti yemek yasaktır. Dolayısıyla aslı korunamamış, değişime uğramış olsa da İncil Hristiyanlığında tevhid izleri bulmak mümkündür.

1. KURAN-I KERİM'E GÖRE HZ.İSA VE HİRİSTİYANLIK

Kur'an'a göre Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem; Ben -i İsrail ileri gelenlerinden "İmran'ın kızıdır." Hamile olan İmran'ın karısı "Rabbim karnında olanı tam hür olarak sana adadım benden kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin." İmran'ın karısı, doğumdan sonra doğanın kız olduğunu görünce ona Meryem adını vermiş ve ona dua etmişti. Allah Meryem'in annesinin duasını kabul etmiş, Meryem'i Zekeriya (a.s)'nın terbiyesi ve himayesine almıştır.⁸

Böylece mabede bırakılan Hz. Meryem, sadece Allah'ın hizmetine adanmıştı. Mabede zikirle ibadetle hayatını geçirirken Allah Meryem himaye sinde rızıklandırıyor ve onu gelecekte önemli bir vazifeye hazırlıyordu. Zekeriya(a.s), onun yanına, mabede her girdiğinde yanında bir rızık bulunurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden?" derdi, (Oda) "Bu Allah tarafından" derdi. Zira Allah dilediğine hesapsız rızık verir.⁹

Allah'ın Hz. Meryem'i seçişi, Hz. İsa'yı doğurması içindi. Bu babasız insanın dünyaya gelişi, Allah'ın büyük bir mucizesi olacaktı. Çünkü Meryem'in hayatı, Hz. İsa'nın doğumundan öncede sonrada her türlü şüpheden uzaktı.

Hız. Meryem Hız. İsa'yı dünyaya getirdikten sonra, O'nun doğru yolda, ibadetlerine düşkün ve temiz bir kadın olduğunu bilenlerde bu olaya hayret etmişlerdi. Herkes olayı soruyordu. Hız. Meryem ise olayı çocuğa sormalarını işaret etmişti. Bunun üzerine " Dediler ki: beşikteki çocukla nasıl konuşulur." Hız. İsa ise: "Ben Allah'ın

⁸ Al-i İmrân, 35-37

⁹ Al-i İmrân, 35-37

kuluyum” dedi, bana kitap verdi, beni peygamber yaptı. Beni ulunduğum her yerde insanlara yaralı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekât vermeyi emretti. Anneme hürmetkâr yaptı, beni başkaldıran bir zorba yapmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde ve diri olarak kaldırıldığım günde bana esenlik verilmişti.¹⁰

Hız. İsa peygamberliğini ilan ettikten sonra, uzun yıllar tebliğ etmesine ve mucizeler göstermesine rağmen çok az kişi kabul etmişti. Ayet -i kerimenin beyanına göre Yahudiler Hız.İsa'yı öldürmemişler ve çarmıha da gerememişlerdir. Allah peygamberlerine onların şerlerinden korumuştur. Kur'an -ı Kerim'in beyanına göre İsa, Allah katına yükseltilmiştir. Yine bu konuda Kur'an - Kerim, şöyle buyurur: “O zaman Allah şöyle demişti: Ey İsa şüphesiz ki, seni öldürecek benim, seni kendime yükseltip kaldıracak, seni küfredenlerin içinden tertemiz kurtarıp çıkaracak gene benim.”¹¹

Hız İsa'nın öldürölmesi problemi İslamiyet ve Hristiyanlık arasında çok önemli bir inanç ayrılığı da doğurmaktadır. Hristiyanlık Hız. İsa'nın öldürölmesiyle, beşeriyetin kurtuluşa erdiğini ileri sürerken; İslamiyet, Hız. İsa'nın Yahudilerin elinde ölmediğini ilan eder, kefarete inancını da reddeder.

2. HIRİSTİYANLIKTA GAYB BİLGİSİ

Hristiyan inançlarına göre birçok üstün özelliğe sahip bulunan İsa 'nın bu özelliklerinden biri de istikbâlde olacakları bilmesidir. O,birçok şeyi ortaya çıkmadan haber vermiştir. Bunlardan biri de kendisinin öldürölceğini önce den havarilere bildirmesidir. Bu haber, muhtelif İnciller 'de değişik şekillerde ifade edilmektedir. Matta İncilinin bir yerinde İsa'nın bunu Kudüs 'e giderken yolda oniki havarilere söylediğini belirtmekte¹²,başka bir yerinde ise Celile 'de toplu halde bulundukları bir anda havarilere bildirdiğini ifade edilmektedir¹³. Matta 26. bab ve diğer İncillerde ise bu haberi Paskalya yemeğinde bildirdiğini açıklanmaktadır.

Hız. İsa'nın istikbale ait haberlerinden biri de Yeruşa-lim 'de şakirdleri huzurunda şehrin muhteşem mabedinin yıkılacağını söylemesi dir¹⁴.

¹⁰ Meryem, 30–33

¹¹ Al-i İmrân, 55.

¹² Matta, 20/17–19

¹³ Matta,17/22–23

¹⁴ Markos,13/1–2.

Hristiyanlar Hz. İsa 'nın sahip olduğu bilgilerin tama men Rabbânî kaynaklı olduğuna inanmaktadır. Bu hususta Ahd-i Cedid 'de şu ifade mevcuttur: "Mabede giden İsa, etrafındakilere öğretmeye başladı. Yahudiler: "Bu adam hiç eğitim görme diğı halde kutsal yazıları nasıl anlıyor?" dediler. İsa onlara: "Benim öğrettiklerim benden değı, beni gönderendendir." dedi¹⁵.

Hz. İsa'nın görünen ve görünmeyen âlemleri, hale ve istik bale dair her şeyi bildiğı manasına gelen bu ifadelere yine Ahd -i Cedid 'den itirazlar olmaktadır. Şöyle ki, kıyametin kopacağını haber veren İsa, bu gün ve saat hakkında: "Göklerin melekleri ve oğul hiçbir şey bilmez. Yalnız baba bilir."demektedir¹⁶. Kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini belirten İsa, onun alâmetlerinden söz e tmeyi de ihmal etmemiştir. Bu alâmetleri " milletin millete karşı kalkması, kıtlık ve veba nın artması, Tanrı'nın krallığının dünya çapında ortaya konması" şeklinde sıralamaktadır.¹⁷

Bazı Hristiyan gurupları ise İsa'daki gaybı bilme yete neğinin, onun fitrî özelliklerinden kaynaklandığını söylemektedir. Bunlara göre bu fitrî yeteneğı sahip olmayan diğ er insanların istik bale ilişkin söyledikleri tamamen kehanettir.

Vahiy ve ilhama dayanarak gaybı bilme ilk Hristiyan lar arasında çok yaygındı. İncil, Cebrail'in, hamileliğinin ilk altıncı ayında Meryem'e gelerek ona çocuğı olduğunu müjdelediğı¹⁸ "Meryem'in hamileliğine bozularak, onu boşamayı düşünen dülger Yusuf'a da görünerek çocuğun Kutsal Ruh'tan olduğunu söylediğini haber vermektedir.¹⁹ Görülüyor ki Hristiyanlar vahiy ve ilhama mazhariyeti çok geniş kapsamlı kabul etmektedirler. Peygamberler dışında da insanların vahye mazhar olabileceğini kabullenmişlerdir. Dülger Yusuf'tan Meryem'e, Petrus'tan Paul'a kadar birçok insanın vahiy alabileceğini iddia etmişlerdir.

Âhd-i Cedid gayb konusunda vahiy ve ilhama tanıdığı toleransı fal, kehânet, ispritizma (ölülerin ruhlarının canlılara görünme kurallarını tesbit etmeye çalışan gizli bilim) gibi diğ er gaybı bilme iddialarına göstermemiştir.

¹⁵ Yuhanna, 7/14-18.

¹⁶ Yuhanna, 21/17.

¹⁷ Matta, 24/4-14.

¹⁸ Luka, 1/26-30.

¹⁹ Matta, 2/18-25.

Bilakis bu iddiaları, inananların uzak kalması gereken davranışlar olarak ortaya koymuştur.²⁰ Pavlos, Fîfesos'ta Hristiyanlara yaptığı ilk konuşmada,"ispritzmadan uzak kalmalarını" söylediği zaman, Hristiyanlığa inanan ispritzmacıların hepsi kitaplarını ateşe atarak yakmıştır²¹

Bazı Hristiyanlar, "kötü ruh" diye isimlendirdikleri cinlerin insanlarla temas kurabileceğini iddia etmektedirler. Bunların inancına göre kötü ruhlar, Nûh Tufanı'ndan önce yeryüzüne inen "Allah oğulları" (melekler) idiler. İnsan şekline giren bu melekler, Nûh Tufanı 'nda kötü ruhların imha edildiğini görünce tekrar geldikleri yere dönmek istemişler fakat kabul edilmemişlerdir. Aksine alçaltılmış birer ruhî karanlık haline getirilmişlerdir. Bunun üzerine onlar da İblis 'in safına geçmişlerdir «Bu kötü ruhlar o günden beri kendilerine yakın hissettikleri kişilere(kâhinlere) yardımında bulunup, bilgiler, vermektedirler.

Netice olarak diyebiliriz ki kilise,"Teslisi meydana getiren unsurları aklın üstünde bir olay (gayb) olarak görüyorum"²²,anlaşılmaz olduğu için inanıyorum"²³,sözleminde olduğu gibi açıklayamadığı dinî meseleleri tartışma alanı dışına çekmek için, bu konuların özel bilgi sahibi kişiler tarafından bilinebileceğini iddia etmiştir. Bu da gayba giden yolların birçok kişiye açık tutulması sonu cunu doğurmuştur.

C. CAHİLİYYE'DE GAYB BİLGİSİ

Gayb bilgisine ulaşabilme tutkusu, cahiliye dönemi Arapları arasında daima gündemde kalmıştır. Bunları kısaca açıklayacak olursak, şöyle sıralayabiliriz:

1-İrafet, tanımak, bilmek, anlamak manalarına gelmektedir. Kahinlik yapan , gaybı bildiğini iddia eden kimseye de arraf denmektedir. Arraf bu sanatı ya tecrübesi ya da doğuştan sahip olduğu bir kabiliyetle icra eder Onlara göre Araflar bütün ruhlarla ilişkisi olan müstesna insanlardır. Arraf kelimesi, Kur'an'da ve hadisler de zemmedilmektedir.²⁴

²⁰ Galatyalılar, 5/19-21; Samuel, 15/22-2J; Vahiy,21/8,

²¹ Resullerin İşleri, 19/19-20.

²² Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, İstanbul 1974,s.150

²³ Gökberk, Macit, a.g.e. s.150.

²⁴ Çelebi, İlyas, a.g.e. s, 39.

2-Kehanet, arap dilinde gaybtan haber verme manasına gelmektedir. Geçmişte meydana gelen ve insanlara gizli kalan haberleri ileten kişilere kâhin denmektedir. Diğer insanlardan farklı yeteneklere sahip kimselerdir. Onları n muhayyileleri güçlüdür ve kendileri için ayna görevi görürler. Onların ruhlar âlemi ile şeytanlarla olan irtibatları diğer insanların bu konudaki münasebetlerinden daha kuvvetlidir. Kâhinler bazen aynaya, taşlara, sulara, hayvanların yürek, ciğer ve kemiklerine bakarak gaybtan haber verirler. Bazı kâhinler ise rastladıkları kuşların ve yırtıcı hayvanların durumu, şekil, hareket ve seslerinden kendilerine sorulan sorulara cevap verirler.²⁵

3-Fal, uğur tutma manasına gelmektedir. Uğur ve uğursuzluk için kullanılmakta kur'a ve tiyere kelimelerini de içine almaktadır Fal kelimesi Kur'an'da geçmemektedir. Kumlara çizilen çizgiler ile kelime ve isimlerle, ok ve zarlarla, çakı olmuştur. Taşları, hurma çekirdekleri, nohut taneleri ile fal tutulurdu, Dinimiz bu tür uygulamaları tasvip etmemiş ve yasaklamıştır.

4-İlm-i Nücum, güneş, ay ve yıldızların yer ve hareketlerini gözetlemek suretiyle gaybî sonuçlar ortaya çıkarmaya çalışmaktadır Buna astroloji ilmi de diyebiliriz. Yeryüzünde ortaya çıkan bütün değişikliklerin, insanların ve milletlerin kaderlerinin gök cisimlerinin mahiyetleri ve hareketleriyle sıkı sıkıya bağlı olduğu prensibi üzerine oturmuştur. Bu ilim ile uğraşan kimselere müneccim denilmektedir. Araplar müneccimlerin gökteki değişiklikleri bilmekle kalmayıp bazen de gök cisimlerine hükmettiklerine inanırlardı. Bir müneccimin yağmur yağdırma, rüzgar estirme, sis çıkarma gibi gücünün olduğuna inanırlardı. Dinimiz bunu tasvip etmemekte ve yasaklamaktadır.

5- Büyü (sihir) tabiatüstü güçlerin yardımıyla tabiatı ve insanları etkilemek amacıyla yapılan gizli işlem ve davranışlardır. Sihirbazlar diğer insanlardan farklı özellikler ve melekeler taşıyan insanlar olarak görülmüştür. Kur'an'da sihir hoş karşılanmamış ve küfür sayılmıştır.²⁶ Ayrıca sihrin çözülmesi için Allah'a sığınılmasını tavsiye eden Felak ve Nas sûrelerini indirmiştir.²⁷

²⁵ İbn Haldun, Mukaddime, Kahire 1401, I.247

²⁶ Bakara,102.

²⁷ Albayrak Halis,Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi,Şûle Yay.,1996,s 83.

D. KUR'AN'DA VE HZ. PEYGAMBER'E GÖRE GAYB

Gayb, insanın herhangi bir duygu ile veya herhangi bir vasıta ile hakkında bilgi edinme imkânı olmayan alandır. Görülmeyen, duyulmayan, hissedil meyen, mahiyeti hakkında bilgi sahibi olunamayan ama varlığı bilinen her şey, insan için gayb konusudur. Gaybı duyularımızın alanı dışında kalan, gözle görülemeyecek kadar gizli olan ve akıl yoluyla da idrak edilemeyen şeyler olarak tanımlamak mümkündür. İnsan kavrayış alanının ötesinde bulunan, onu aşan hakikatin tüm safhalarını ifade eden mutlak gayb görülebilecek konuların bir kısmının tamamen Allah'a ait olup, Allah bu bilgiyi Peygamberler dâhil hiç kimseye açıklanmayan alandır. Nitekim Kur'an'da "De ki: göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez" buyrulmaktadır. Kıyametin kopması, yağmurun yağması, rahimdeki çocuğun durumu, insanın gelecekte ne yapacağı, insanın nerede öleceği sadece Allah'ın bize vahiyle bize haber verdiği bilgilerdir

Gayb ile ilgili diğer bir kısımda, Allah'ın varlığı, sıfatları, âhiret va ahvâli gibi idrak edemediği, fakat hakkında aklî ve naklî delil bulunan hususları içine alan izâfî gaybdır. Peygamberlerin, ümmetleri hakkında, gelişen olaylar çerçevesinde ileriye yönelik verdiği bilgilerin bazılarını da gaybın bu kısmına örnek verebiliriz. Mesela Hz. Peygamber'in İstanbul fethi konusunda ; "İstanbul mutlaka fethedilecektir, O'nu fetheden komutan ne güzel komutan, O'nu fetheden ordu ne güzel bir ordudur" ²⁸hadisi bizim için güzel bir örnektir.

Sahabiler de çeşitli kültürel çevrelerden gelmişlerdir. Bir kısım cahiliye kültüründen, bir kısmı da Yahudi ve Hristiyanlıktan gelmiştir. Bununla birlikte kâhin, arraf v.s kültürü ile gayb konusunda uydurma hadisler çıkmıştır. En çok çıktığı alanlar gelecek ile ilgili gayb konuları, hilâfet, fitneler, kıyamet alâmetleri, cennet, cehennemdir.

I. BÖLÜM

HUZEYFE BİN YEMÂN

A. HUZEYFE BİN YEMÂN'IN NESEBİ HAYAT

1. NESEBİ

Evs kabilesinden Benu Eşhel ile anlaşma yaparak onlara dâhil olmuştur.²⁹ Medine'de bulunan Evs ve Hazrec kabileleri önceden Yemen'den geldikleri ve aslen Yemenli oldukları için bu iki kabileye "Yemâni" denmektedir.³⁰

Huzeyfe b. Yemânın nesebi Ebû Abdillâh, Huzeyfe b. Cabir b. Amr b. Rebia b. Cürve b. el-Haris b. Mazin b. Katra b. Abs b. Bağîz b. Reys b. Gatafan³¹

Huzeyfe b. el-Yemân'ın kabilesi olan Absoğulları, Hayber³² ile Teyme³³ arasında bir bölgede ikâmet etmişlerdir. Bu nedenle onun doğduğu yer Hayber ile Teyme arası bir yer olduğu bilinmekte ise de, doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kendi kabilesinde yaşarken bir aralık mahiyetini bilemediğimiz bir nedenden dolayı birini öldürmüş olduğundan memleketinden ve kendi kabilesi insanlarından kaçarak Medine'ye sığınmıştır.³⁴

Huzeyfe b. Yemân İslâm'a girip, Peygamber Efendim iz'le tanıştığında genç yaşlarda olduğu tahmin edilmektedir. Bu değerli insanın İslâm'dan önceki hayatının safhaları hakkında tam olarak bilgimiz olmadığı için diyebiliriz ki Huzeyfe'nin hayatı Müslüman olduktan sonra başlamıştır. Adeta İslâmiyet ile hayat bulmuş ve gönüllerde

²⁹ İbni Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Müslim, el-Maarif, 62, ez-Zehebi, Muhammed Hüseyin, Tecrîdu Esmâ's-Sahabe, 1,125, Siyeru A'lami'n-Nübela, II, 362.

³⁰ Zehebi, Tecrîdu, Esmâ' Sahabe, I, 125, Siyeru A'lami'n Nübela, II, 362.

³¹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, et-Tarihul-Kebir Huzeyfe b. el-Yemân'ın kabilesi olan Absoğulları, Hayber¹⁰ ile Teyme¹¹ arasında bir bölgede ikâmet etmişlerdir. Bu nedenle onun doğduğu yer Hayber ile Teyme arası bir yer olduğu bilinmekte ise de, doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. , III, 95, İbn Sa'd, Muhammed, et-TabakâtüT-Kübra VI, 15, VII, 317, İbn Ebi Hatim, Abdurrahman er-Razi, el-Cerh ve't-Ta'dil, III, 256, Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh, Hilyetül-Evliya, I, 270, ez-Zehebi, Muhammed Hüseyin-i Siyeru A'lami'n-Nübela, II, 361, İbn Hacer, Şihabuddin Ahmed b. Ali, el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, I, 223.

³² Hayber: Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezi (Diyanet İslam Ansiklopedisi,17. cilt,s.19–23.

³³ Teyme: Şimali Arabistan'da suyu bol bir saha da eski bir müs temleke, 500 m geniş liginde 3 km uzunluğunda bir çöküntü. (F.R. BUHÎ, "Teyme", İ.A, XH/2 –225.

³⁴ Zehebi, Siyeru Alamu'n-Nübela, II, 362.

yaşamaya başlamıştır. İslamiyet'in insanlara kattığı değeri, Hz. Ömer örneğinde gördüğümüz gibi Huzeyfe b. Yeman'da da görüyoruz.

Tecrid-ü Esmâ-i Sahâbe'de Huzeyfe b. el-Yemân'ın H. 36 yılında Dımeşk'ta³⁵ Kûfe'de³⁶ vefat ettiği belirtilse de, kaynakların çoğu onun H. 36 yılında Medâin'de vefat ettiğini belirtir.³⁷ Bizim kanaatimiz de bu tespit doğrultusundadır.

2. HAYATI

Huzeyfe Bin Yemân'ın İslâm'dan önceki yaşayışı ve hayatı hakkında ne yazık ki çok az bir bilgiye sahip bulunuyoruz. Bu du rum meşhur birçok sahabî hakkında da göze çarpmaktadır. Özellikle bunlar arasından İslâm'dan sonraki hayatlarında dikkate değer yönleriyle meşhur olmuş olan veya diğer yönleriyle göze çarpan birçok sahabe'nin İslâm'dan önceki hayattan ulaşılması güç hatta imkânsız olan durumdur. İşte bu sahabelerden biri de Ensar ile anlaşma imzalayan, muhacirlerin ise yardımcısı olan, Abs oğullarından ve Peygamber (s.a.s)'in sırdaşı olarak bilinen Huzeyfe b. el - Yemân'dır(36/656).

3. MÜSLÜMAN OLUŞU

Huzeyfe'nin Müslüman oluş tarihi ile ilgili rivayetlere baktığımız zaman karşımıza şu sonuç çıkmaktadır. İbn Kuteybe (276/889); "Benu Abs'den on kişi Müslüman oldu. Bunlardan onuncusu Hısl (Yemân)'dır" diyerek Huzeyfe'nin babasıyla birlikte Müslüman olduğunu belirtmektedir.³⁸

Huzeyfe'nin Hicrette, Resûlullah (s.a.s)'e "ben muhacirlerden mi yoksa ensardan mıyım?" sorusuna, Peygamber (s.a.s)'de; "ister Muhacirlerden ol istersen ensardan" demiştir. O da "ben ensardanım" cevabını verdi.³⁹ Bu olaydan anlıyoruz ki Huzeyfe Hicretin hemen akabinde daha muhacirlerle ensar arasında kardeşlik kurulmadan önce Müslüman olmuştur. Medine Mescidi'nin inşasını müteakip Hz.

³⁵ Zehebi, Tecrid-ü Esmâvi Sahabe, 1/125.

³⁶ Hâkim, el-Müstedrek, IH/380; Zehebî, Siyer, H/366; Örn Sa' d, Tabakât, VH/317.

³⁷ Medâin: Sâsânîler'in başşehri. Bugünkü Bağdat'ın 30 km. kadar güneydoğusunda Dicle nehrinin her iki yakasına Partlar ve Sâsânîler döneminde karşılıklı kurulan yedi ayrı şehirden meydana gelmiş, bu şehirler taş veya duba köprülerle birbirine bağlanmıştır(28. cilt İ.A.)

³⁸ Bkz. İbn Kuteybe, el-Maarif, 62.

³⁹ İbn Kuteybe, A.g.e s. 62.

Peygamber (S.AV.) bir gün Enes bin Malik'in (Ö.91/717) evinde Mekkeli muhacirler ile Medineli ensardan doksán sahabî arasında ikişer i kişer kardeşlik tesis etmiştir.

4. EVLİLİĞİ

Huzeyfe bin el-Yemân, Huzeyfe, Nusaybin'e geldiğinde Cumâne binti Hasan bin Havle ile evlendi.⁴⁰ Huzeyfe'nin bu evliliğinden Abdullah, Sa'd ve Saivan adında üç oğlu olmuştur.⁴¹ Tabîînden Bilal⁴² ve Ebû Ubeyde⁴³ isimli iki oğlunu tesbit edebildik. Ebû Ubeyde babasından hadis de rivayet etmiştir.⁴⁴ Bununla beraber Huzeyfe'nin Fanına adında bir kız kardeşinin olduğu bilinmektedir.⁴⁵ Huzeyfe (ra)'ın bir de kızı vardır. Müslim'in ravilerinden olan Musa b. Abdullah el -Yezid Huzeyfe (ra)'ın kızından olma torunudur. Fakat Huzeyfe'nin kızının ismi bilinmemektedir.⁴⁶

Hz. Ömer'le, Huzeyfe b. Yemân arasında, ehl-i kitaptan kadınlarla evlenmekle ilgili şöyle bir hadise cereyan etmiştir:

Hz. Ömer (R.A) Ehl-i Kitap'tan kadınlarla evli olanlardan onları boşamalarını ister, Huzeyfe'nin dışındakiler kanlarını boşarlar. Hz. Ömer. o nada boşa dedi. O, "Haram olduğuna şehâdet eder misin?" deyince Hz. Ömer "O örtüdür, onu boşa" dedi. Huzeyfe tekrar "Haram olduğuna şehadet eder misin?" deyince Ömer yine "O örtüdür" dedi. Huzeyfe; "onun örtü olduğunu biliyorum. Ancak o bana helâldir " dedi. Aradan biraz zaman geçince kadım boşadı. Kendisine Hz. Ömer (R.A) sana emrettiği zaman niye boşamadın dendiğinde, "İnsanların benim uygun olmayan bir işi yaptığını sanmalarını istemedim." demiştir.

Hz. Ömer'in; Huzeyfe'den bu kadını boşamasını istemesi ban sebeplere yöneliktir. Şöyle ki: Ehl-i Kitap kadın, ahlak bakımından bozuk olabilir, Huzeyfe İbni el-Yemân, Yahudi bir kadınla evlendiğinde Ömer, ona yazarak boşama sın istedi. Huzeyfe de "Kadın bana haram mı?" dedi. Bunun üzerine Ömer ona yazarak; "Hayır, ama korkarım onlardan bazı ahlâk düşüklükleri sadır olur" dedi.

⁴⁰ İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, 1/468.

⁴¹ Ebû Nu'aym Abmed b. Abdillâh el -İsfehânî, Hilyetü'l-Evliyâ, s, 1/280.

⁴² İbn Sa'd, et-Tabakâtul-Kübra, VII, 318.

⁴³ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, IV, 257.

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, A.g.e 318.

⁴⁵ İbn Hacer, el-isâbe, IV/374; ibn Sa'd, Tabakât, VI/325.

⁴⁶ Zehebi, a.g.e., II, 367.

Bu olayı anlatan rivayet konusunda İbn Kesîr (774/1372): "Gerçekten "garib bir hadistir", demiştir.⁴⁷ Haberin rivayet zincirinde geçen Şehr isimli ravi zayıftır.⁴⁸ Dolayısıyla Hz. Ömer'den gelen bu rivayet kesin güvenilirliğini kaybetmiştir.

B. HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE HUZEFYE B. YEMÂN'IN KATILDIĞI FAALİYETLER

1. BEDİR SAVAŞI

Huzeyfe b. Yemân Bedir savaşına katılamamıştır. Sebebi ise Medine'ye giderken Kureyş müşrikleri tarafından esir edilmesidir.

Kureyşliler; "Siz Muhammed'in yanına savaşmak için gidiyorsunuz" demelerine karşı onlarda "biz Muhammed'in yanına gitmek istemiyoruz! Ancak Medine'ye gideceğiz" demişlerdir.

Huzeyfe der ki: "Bunun üzerine bizden mutlaka Medine'ye gideceğimize, onunla birlikte savaşmayacağımıza dair Allah için yemin aldılar. Sonra Resûlullah (s.a.s)'e gelerek bu haberi ilettik de "Haydi gidin! Biz onlara verdiğimiz sözü tutar, onlara galib gelmek için Allah'tan yardım dileriz!" buyurdular.⁴⁹

Huzeyfe ve babası Yemân'ın müşriklere karşı söylediği "biz Muhammed'in yanına gitmek istemiyoruz! Ancak Medine'ye gideceğiz", sözü müşriklerin kendilerini öldüreceğine binaen söylenmiş olabilir. Üstelik İslâm'da da zaten böyle bir durumda hakikati gizli tutmaya izin verilmiştir. Aslında hayatî tehlike olduğu durumlarda müşriklere verilen sözlerin ve vaadlerin dînî bir bağlayıcılığı yoktu. Müşriklere verilen sözleri tutmalarını sağlamak gayesiyle Peygamber Efendimiz savaşa katılmalarına izin vermedi. Böylece sözleri yerine getirmiş oldu.

Netice olarak Hz. Peygamber (s.a.s) Huzeyfe ve babasına "Burada durmayın! Medine'ye gidin", diye emredince ashabın bu iki güzide siması Bedr savaşına katılamamışlardır.

⁴⁷ İbn Kesîr, Ebûl-Fida İsmail b. Ömer, Tefsîrul-Kur'an'il-Azim, 1,507.

⁴⁸ Taberî, Muhammed b. Cerîr, Camiul-Beyan, 1,365.

⁴⁹ Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 98, Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd V, 395,397.

2. UHUD SAVAŞI

Huzeyfe b. el-Yemân'ın Uhud Savaşına katıldığı bilinmesine rağmen bu olayla ilgili olarak hadis ve İslâm tarihi kaynaklarında çok az bilgi bulabildik. Bu sıkıntı elimizde ki kaynakların kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda zikrettiğimiz sebepten dolayı Bedir savaşına katılamayan Huzeyfe, Uhud savaşına kendisi, babası ve kardeşi Safvan da katıldı.⁵⁰ Bu savaşta Huzeyfe'nin babası, hata sonucu Müslümanlar tarafından şehit edilmiştir. Onun ölümüne sebep olan sahabiler, Utbe b. Mes'ud (Ö.58/6 77) ve kardeşi Abdullah b. Mesud'dur

Huzeyfe b. el-Yemân'ın babası Huseyl b. Cabir çok yaşlı ve faziletli bir kişi idi. Yaşlı olduğu için Uhud seferine katılamamış Medine'de kalmıştı. Huzeyfe b. Yemân babasının geride kalan insanlara bakmasını istediği için , babasının orduya katılmasını istemedi. Ancak babası, Allah yolunda cihâda katılmak arzusuyla ve Uhud'dan gelen haberlerin etkisiyle de daha fazla dayanamayarak, Huseyl ve aynı durumda olan Rifa' b. Vakş ile Uhud Savaşına katılma konusunda şöyle anlaştılar: "Biz kendi başımızın çaresine bakalım. Daha ne bekliyoruz? Ömürlerimizden birşey kalmadı. Ancak iki lokma yiyecek kadar, iki üç günlük ömürlerimiz kalmıştır. Kılıçlarımızı alsak da, gündüzün Uhud'da Rasûlüllâh'ın yanına katılsak, belki, Allah, bize şehitlik nasib eder." Kılıçlarını alıp Uhud'a geldiler ve mücahidlerin arasına katıldılar⁵¹ Yaşına ve güçsüzlüğüne aldırış etmeden cihâd ve şehadet özlemiyle yanan Huseyl (ra) isteğine kavuştu. Hiç farkına varmadan müşriklerin arasına karıştı. Savaşa sonradan katıldığı için tahminimiz o ki parolayı bellemeden savaşa girmiş onu Müslümanlar Kureyş müşriklerinden biri zannederek öldürmüşlerdir. Parolayı bellemeden savaşa girmiş olması Müslümanların onu tanıyamamasına sebep olmuştur.

Hiz. Aişe (ra) Huzeyfe'nin babası Huseyl'in öldürülmesini şöyle anlatır: "Uhud harbi günü olunca müşriklerin cephesi bozuldu. Bu sırada İblis:

-Ey Allah'ın Kulları! Sizden geri kalmış olup arkanızda bulunan kimselerden sakının (Yahud onları öldürün!) diye haykırdı.

⁵⁰ İbni Sa'd, Tabakât, VH/317; Hakîm, el-Müstedrek, m/380

⁵¹ İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdül-Melik, es-Sîretü'n- Nebeviyye, IV, 87.

Bu bağırma üzerine Müslümanların önde bulunanları arkalarına döndüler (de onları müşrikler) sanarak ön taraf ile arka taraf birbirleriyle vuruştular. Bu vuruşma sırasında Huzeyfe ilerisine doğru baktı ve birden babası el -Yemân'ı gördü. Hemen: "Ey Allah'ın Kullan! (Aman ne yapıyorsunuz?) Babamdır, babam!" diye bağırdı.

Fakat Allah'a yemin olsun onlar el -Yemân'dan vazgeçmediler ve nihayet onu öldürdüler. Huzeyfe bu hatalı öldürmeye karşı; "Sizi Allah bağışlasın. O merhamet edenlerin en merhametlisidir."⁵² Demekle yetindi."⁵³ Huzeyfe, büyük bir acıyla sarsılmasına rağmen yapının yanlışlık olduğunu düşünerek teselli bulmaya çalıştı. Peygamber Efendimiz, kendisine diyet ödenmesini teklif ettiyse de kabul etmedi. Kendisine ödenmek istenenleri fakir Müslümanlara bağışladı.

Nisa Sûresi 92. ayetinin Huzeyfe b. Yemân'ın babasının hata stonucu Müslümanlar tarafından öldürülmesi neticesinde nazil olduğu mervîdir.⁵⁴ Bu ayet meâlen şöyledir. "Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin, bir mü'mini öldürmeğe hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin, mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğerki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez.)"⁵⁵

3. HENDEK SAVAŞI

Uhud savaşından sonra Huzeyfe b. Yemân, Resûlullah (S .A.V.) ile beraber Hendek savaşına da iştirak etmiş ve bu savaşta önemli bir görev de üstlenmiştir. Rasûlullâh, Hendek savaşında Huzeyfe b. Yemân'ı düşmanın durumlarını öğrenmek için göndermiş. Bu göreve binaen Huzeyfe, "Resûlullah beni yalnız başıma seriyye olarak gönderdi."⁵⁶ Demiştir ve Hendek savaşındaki bu görevini şöyle anlatmıştır:

⁵² Yusuf, 12/ 92.

⁵³ Buhârî, Bedui'l-Halk, 11, ed-Diyât, 10, et-Menakîb, 21.

İslam ceza hukukunda: Diyet, adam öldürme veya yaralama yahut bir uzvun kesilmesi, sakatlanması sonuçlarında hak sahibi kişinin "kisas", yani suçlunun aynı derecede zarara uğrayacak şekilde devlet eliyle cezalanmasını istememesi veya bu suçlar kasten işlenmediği için kisasın mümkün olmaması halinde, suçu işleyenin ödeyeceği tazminattır. Huzeyfe'nin babası için verilmek istenen diyet bu sebeptendir. Kaynak: Rehber Ansiklopedisi.

⁵⁴ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, îst, H/1418; Ateş, S üleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri, 1/342.

⁵⁵ Nisa Sûresi, 4/92.

⁵⁶ İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1/468; Zehebî, Siyer, H/364.

Bu savaşta kimsenin cesaret edemediği, yorgunluğun, açlığın, zor şartların hüküm sürdüğü bir ortamda Peygamber tarafından yine cesaret isteyen zor bir görevle görevlendirilişi dikkat çeker. Hz. Peygamber ondan Kureyş tarafına geçip içlerinde olan biteni öğrenmesini isteyerek keşifçi veya deyim yerindeyse casus olarak görevlendirir.

Hz. Peygamberin sürekli tekrar ederek; "cennet karşılığında bu işi kim yapar?" sorusuna cevap veren olmayınca Huzeyfe (ra)'i bu iş için görevlendirir.

Bu olay bize Resûlullah (s.a.s)'in Huzeyfe'ye güveninin tam olduğunu gösterir. Onun İslâm ordusunun casusu olması herhalde "sırlan gizli tutma" özelliğinden kaynaklanmaktadır. O, Hendek savaşında kendisini şöyle anlatır: "Ahzab gecesi halk, Resûlullah (s.a.s)'in başından dağıldılar. Yanında on kişiden başkası kalmadı .⁵⁷ Biz saf halinde oturmuştuk, Ebû Süfyân ve onunla birlikte bulunan askerler üst tarafımızda, Kureyza Yahudileri ise aşağıımızda idi. Çoluk çocuklarımız üzerine baskın yapiverecekler diye onlardan korkup duruyorduk.

Bize öyle bir gece çatmıştı ki, o gecedan daha karanlık bir geceyi hiç görmemiştik. Gök gürültüsünü andıran gürültülerle korkunç bir rüzgâr da bize gelip çatmıştı. Öyle bir karanlık çökmüştü ki kimse uzattığı parmağını göremiyordu."⁵⁸

Peygamberimiz, müşriklerin aralarında anlaşmazlığa düştüklerini ve Allah'ın, onların topluluklarını dağıttığını haber almıştı.⁵⁹

Huzeyfe b. Yemân der ki: "Resûlullah (s.a.s) gecenin bir kısmını namaz kılarak geçirdikten sonra bize doğru yöneldi ve : "Bizim gidip şu kavmin ne yaptığını gördükten sonra benim yanıma dönecek bir kimse var mı ki, ben, onun Cennette bana arkadaş olmasını yüce Allah'tan dileyeyim", buyurdu.⁶⁰ Orada bulunanlardan hiç biri, duydukları şiddetli korku ve karşılaştıkları şiddetli açlık ve soğuk yüzünden ayağa kalkmadı.⁶¹ Hepimiz sustuk. Bizden kimse, O'nun, bu çağ rısına cevap vermedi. Peygamber (s.a.s): "Bize şu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu ki, Allah, onu,

⁵⁷ Hâkim, el-Müstedrek, III, 31, İbn Hacer el-Askalânî, el- Metâlibu'l-Âliyye bi Zevâidi Mesânidi's-Semâniyye, IV, 226.

⁵⁸ İbn Kesîr, Ebû'l-Fida, es-Sîretü'n-Nebeviyye, III, 219.

⁵⁹ İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebeviyye, III, 242.

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 392.

⁶¹ İbn Hişam, a.g.e., III, 243.

Kıyamet gününde benim yanımda bulundursun!" diye buyurarak çağrısını tekrarladı. Tine sustuk. Bizden kimse onun bu çağrısına cevap verme cesaretinde bulunamadı.⁶² Resûlullah (s.a.s) yanıma kadar geldi. Benim üzerimde ne düşmandan korunabileceğim bir kalkan, ne de soğuktan korunabileceğim bir elbise vardı. Eşimin entari olarak giydiği, boyu dizlerimi geçmeyen kısa bir ceketten başka bir şeyim yoktu. Resûlullah (s.a.s) yanıma gelince, dizlerimin üzerine çöküp büzüldüm".⁶³ Peygamberimiz, Huzeyfe'ye ayağıyla dokunarak "kimdir bu?" diye sordu. Huzeyfe: "Ben Huzeyfe'yim Ya Rasûlâllah! dedi.⁶⁴

Resûlullah (s.a.s): "Sen gecedan beri sesimi işitmedin mi? Neden kalkmadın?" diye sordu. Huzeyfe der ki: "Seni hak din ve Kitapla Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben, kendim de açlıktan ve karşılaştığım soğuktan dolayı davetine cevap veremedim!" dedim.⁶⁵ Ben oradaki kavmin en çok korkanı ve en çok üşüyeniydim.⁶⁶

Resûlullah (s.a.s): "Git, şu kavim, ne yapıyor bak! Yanıma dönüp gelinceye kadar da, onlara ne taş atacak, ne mızrak saplayacak, ne de kılıç vuracaksın!" buyurdu.⁶⁷

"Ya Rasûlâllah! Onlar beni öldürürler diye korkmuyorum. Fakat beni esir edip keserler, biçerler (işkence yaparlar) diye korkuyorum" dedim.⁶⁸

"Sen benim yanıma dönüp gelinceye kadar ne sıcaktan, ne de soğuktan z arar göreceksin", buyurdu.⁶⁹

Resûlullah (s.a.s): "Git şu kavmin içine gir, ne söylüyorlar bir bak!" diye emrettikten sonra "Allah'ım onu koru, önünden, arkasından, sağından solundan, üstünden, altından (gelecek kötülüklerden)" diyerek dua etti.⁷⁰

⁶² Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

⁶³ İbn Kesîr, Ebû'l-Fida, a.g.e., III, 220.

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, V, 392.

⁶⁵ Vakıdî, Muhammed b. Ömer, el-Meğazî, II, 489.

⁶⁶ İbn Kesîr, a.g.e., II, 220.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, V, 392.

⁶⁸ Vakıdî, el-Meğazî, II, 489.

⁶⁹ Hakîm, el-Müstedrek, III, 31.

⁷⁰ İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebevîyye, III, 220.

Huzeyfe devamla: "Kılıcımı yayımı aldım. Üzerimdeki eşyaları sıkıladım. Müşriklere doğru yürüyüp gitmeğe başladım.⁷¹ Sanki hamamda yürüyor gibiydim.⁷² Vallahi içimde ne bir korku ne de bir üşüme kalmış, hepsi yok olmuştu! Bunlardan hiçbirini duymuyordum artık.⁷³

Nihayet müşriklerin ordularının yanına vardım. Ebû Süfyân, kara, irice bir adamdı. İki elini ateşe tutuyor, koltuklarını ısıtıyor "Göçüp gitmek gerek, göçüp gitmek!" diyordu. Onu bundan önce hiç görmemiştim ve tanıımıyordum.⁷⁴

Ebû Süfyân, sırtını ateşe dönüp ısıtmağa başladığı sırada⁷⁵ ok çantamdan bir ok çıkarıp yayıma yerleştirdim. Ona atıp vurmak istedim. Hemen Resûlullah (s.a.s)'in: "Bana dönünceye kadar bir şey yapmayacaksın" sözünü hatırlayınca, vazgeçtim ve okumu çantama koydum.⁷⁶ Eğer ona atmış olsaydım onu mutlaka vururdum.⁷⁷

Rüzgar ve Allah'ın gözle görülmeyen ordusu, onlara yapacağını yapıyor, onların çanak ve kaplarını deviriyor, ateş ye ışıklarını söndürüyor, çadırlarını başlarına deviriyordu.⁷⁸ Müşriklerle birlikte ateşin başına oturdum. Ebû Süfyân ayağa kalkıp "İçinizde casuslar ve gözcüler bulunmasından sakının, herkes yanında bulunanın kim olduğuna baksın⁷⁹ ve sizden her biriniz yanında oturanın elini tutsun"⁸⁰ dedi. Hemen sağ elimi uzatıp yanımda oturan kimsenin elini tuttum.⁸¹ Ona: "Sen kimsin" diye sordum o da "Amr b. As" dedi.⁸² Hemen sol yanımda oturan kimsenin de elini tutup, ona: "Sen kimsin?" diye sordum. "Muaviye b. Ebi Süfyân" dedi.⁸³

Bundan sonra Ebû Süfyân: "Ey Kureyş topluluğu! Vallahi siz, durulacak gibi bir yerde durup sabahlamadınız. Atlar, de veler ölmeye, kırılmağa başladı. Kıtık her

⁷¹ Ebû Nuaym el-İsfahani, Delailü'n-Nübüve, 434.

⁷² Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

⁷³ Hâkim, a.g.e, III, 31.

⁷⁴ İbn Kesîr, a.g.e. III,220.

⁷⁵ Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

⁷⁶ İbn Kesîr, a.g.e., III,220.

⁷⁷ Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, V, 392.

⁷⁹ Vakîdî, el-Meğazî, II, 489.

⁸⁰ Hakîm, el-Müstedrek, III, 31.

⁸¹ Hakîm, el-Müstedrek a.g.e s.31

⁸² Vâkidî, a.g.e., II, 489.

⁸³ İbn Hişâm, es-Sîretü'n- Nebeviyye, III, 243.

tarafi sardı.⁸⁴ Beni Kurezya Yahudileri de, bize aksilik etmeğe başladılar! Onlardan hoşumuza gitmeyecek haberler aldık. Rüzgârlardan başımıza gelenleri görüyorsunuz. Ne tencerelerimizi ne ateşimizi, ne de sığına çağımız çadırlarımızı yerlerinde bırakıyor. Hemen göç ediniz. İşte ben göç edip gidiyorum dedi ve hemen devesine vardı. Devenin bir dizi bağlı idi. Üzerine oturdu ve yürütmek için ona vurdu. Deve uçayağı üzerine fırlayıp kalktı. Vallahi devenin ayak bağı a yakta iken çözüldü.

Eğer Resûlullah (s.a.s)'in, "Bana dönüp gelinceye kadar bir şey olmayacak" buyruğu olmasaydı ve isteseydim onu okla öldürmüştüm.⁸⁵

Halkın en yakınında bulunan Amir oğulları idiler. Onlar; "Ey Amir oğulları hanedanı! Buradan göç edip gidiniz! Buradan göç edip gidiniz! Burası durulacak gibi bir yer değil diyorlardı. Rüzgâr ordugâhlarını altüst ederken, onlar, ordugâhlarından bir adım bile ileri geçecek halde değillerdi. Vallahi onların büyük halıları ve döşekleri üzerine rüzgârın yağdırdığı taşların çıkardıkları sesleri işitiyordum.⁸⁶

İkrime b. Ebû Cehil, Ebû Süfyân'a, "Sen kavmin lideri ve orduların başkumandanı olduğun halde halkı nasıl bırakıp gidiyorsun" dediği zaman Ebû Süfyân utandı, devesini ıhdırdı ve yularını eliyle çekip durdu. Halk a: "Haydi göç ediniz!" dedi."

Ebû Süfyân ayaktayken halk göç etmeğe başladı. Kureyşlilerin orduları göç edip gittiler.⁸⁷

Huzeyfe b. Yemân Gatafanlıların ordugâhına gittiği zaman onları göç edip gitmiş buldu.⁸⁸

Huzeyfe b. Yemân der ki: "Müşriklerin ordugâhlarından döndüğüm zaman da yine hamamda yürüyormuşum gibi idim.⁸⁹

⁸⁴ Vakıdî, a.g.e., II, 490, Ahmed b. Hanbel, a.g.e., V, 392.

⁸⁵ İbn Hişam, es-Sîretü'n- Nebeviyye, III, 243, Vakıdî, el-Meğazî, II, 490, Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V, 392.

⁸⁶ İbn Kesîr, es-Sîralü'n- Nebeviyye, III, 220.

⁸⁷ Vakıdî, a.g.e., II, 490.

⁸⁸ Vakıdî, a.g.e. s. 490.

⁸⁹ Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

Resûlullah (s.a.s)'e giderken yolu yanladığım veya yarıya yakın yol aldığım sırada gördüğüm yirmi kadar beyaz sarıklı süvari bana: "Sahibine haber ver; Allah düşman askerlerine karşı Ona kâfi gelmiş, elvermiştir!" dediler.⁹⁰

Resûlullah (s.a.s)'in yanına dönüp geldiğim zaman o zevcelerinden birine ait olan Yemen işi bir futa' (Göğüsten aşağı örtülen elbise) üzerinde namaz kılıyordu.⁹¹ Vallahi döner dönmez bütün üşümelerim bana geri gelmişti de titriyordum.⁹²

Resûlullah (s.a.s) yaklaşmamı eliyle işaret edince, yanına yaklaştım. Yaklaşınca kilimin bir ucunu benim üzerime örttü.⁹³ Namazını bitirince Yemân'ın oğlu otur! Müşrikler hakkında ne haberin var? Buyurdu.

(Huzeyfe): "Ya Rasûlâllah! Kavim Ebû Süfyân'ın başından dağılmış. Başında az bir grup kalmış. Ateş yakmışlar. Allah bize gönderdiği soğuk gibi onları n üzerine de soğuk göndermiştir. Fakat biz, buna karşılık, Allah'tan onların dilemedikleri ecri (karşılığı) dileriz" dedi.⁹⁴

Ona müşriklerin tüm hallerini haber verdim. Onları göçüp giderlerken bıraktığımı söyledim.⁹⁵ Resûlullah (s.a.s) güldü ve beni ayakucuna yatırdı. Futanın bir ucunu üzerime koydu ve namaz kıldı.⁹⁶ Sabaha eriştiğim zaman bana: "Ey uykucu! Kalk artık!" buyurdu".⁹⁷

Müslümanlar için çetin bir savaş olan Hendek muhasarası, İslâm Tarihinde çok büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu savaş, sadece İslâm mücahidleriyle sınırlı kalmıyor tüm Medine halkının savaşla karşı karşıya kalma tehlikesini ortaya koyuyordu. Savaş gecesi soğuk, rüzgâr gibi tabiat şartları ve muhasaranın yorgunluğu Müslüman askerlerin üzerinde ellerinde olmadan derin bir uyku hissettiriyordu. Bu savaşın önemi Kur'an'da şöyle bir ifadeyle belirtilir(hani onlar için hem yukarı tarafınızdan, hem aşağı tarafınızdan üzerinize gelmişlerdi; gözler kaymış, yürekler boğazlara dayanmıştı ve

⁹⁰ İbn Kesîr, a.g.e., III, 220.

⁹¹ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, V, 392.

⁹² İbn Kesîr, es-Sîretü'n- Nebeviyye, 220-221.

⁹³ Hâkim, el-Müstedrek, III, 31.

⁹⁴ Heysemî, Mecme'u'z- Zevâid, II, 136.

⁹⁵ Hakîm, a.g.e., III, 31, Heysemi, a.g.e., II, 136.

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., V, 392.

⁹⁷ Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 99.

Allah hakkında türlü türlü şeyler düşünmüştünüz. İşte orada, inananlar sınavdan geçmişler ve ağır bir sarsıntıyla sarsılmışlardı.(33/10 –11)Bu zor şartlar altında düşman tarafına geçerek bilgi toplamak gibi zor bir görev de Hz. Peygamber tarafından Huzeyfe (ra)'e verildi. O da görevini hakkıyla yerine getirdi.

C. PEYGAMBER EFENDİMİZ'E YAKINLIĞI

Huzeyfe b. el-Yemân, Nebi (S.A-V.)'nin vahy kâtibiydi. Bu durumu el-Kurtubî (ö: 363 D: 463), es-Seâlibî, el-İrâki ve el-Ensâri şu ifadeyle izah ederler: "Huzeyfe, Hicaz'ın hurma ağaçlarını yazıyordu." ⁹⁸Ebu Mansûr Abdilmelik es-Seâlibî, "Letâifü'l-Maârif" adlı eserinde Huzeyfe'nin hurma dalı ile yazı yazdığını ifade eder. Zübeyr b. Avvam (Ö.36/656) ve Cüheym b. Salt zekât mallarını, Huzeyfe b. Yemân hurma ağaçlarını, Mugîre b.Şûbe (ö. 56/670), Husayn b. Nümeyr muamelat ve borçlar, Şurahbil b. Hasene (ö. 18/639) de hükümdarlara gönderilen mektupları yazardı. ⁹⁹ Bununla beraber Huzeyfe b. Yemân Resûlullah zamanında ordu kâtipliğini yaptı. ¹⁰⁰

Peygamber(s.a.v) efendimizin kararlarına güvendiği biri olduğunu şu örnek bize çok güzel ifade eder. Resûlullah devrine ait birçok vakıalarda bizzat o, yerinde tetkiklerde bulunmak üzere bazı ehl-i vukuf lar göndermiştir. Bazen de kendisi gitmiştir. Birinci hâle misal olmak üzere şöyle bir hâdise cereyan etmiştir. İki kardeş müşterek bir arazi parçasına sahiptir. Buraya da küçük bir barınak inşâ edilmişti. Bu ikisinin vefatından sonra verese bu kulübenin kime ait olacağı hususunda ihtilâfa düşmüşlerdi. Resûlullah, Huzeyfe b. el-Yemân'ı olay mahalline gönderdi. O da, bu kulübenin o iki kardeşten evi zikredilen kulübeye en yakın olana ait olacağına dair bir karar vermişti. Dönüşte Resûlullah'ın huzuruna giren Huzeyfe, düşündüğü kararı Resûlullah'a bildirdi. O da bu kararı tasvip ve tasdik etti. ¹⁰¹ Böylece Huzeyfe, isabetli görüşü ile bir kez daha Resûlullah'ın güvenini kazanmış oldu. Peygamber Efendimizin, "benden sonra size bir şahsı halife tayin edebilirim, fakat siz ona itaat etmezseniz azaba çarpı lırsınız. Ancak Huzeyfe ne söylerse onu tasdik edin, söylediklerini kabul edin" sözü Resûlullah'ın Huzeyfe hakkında ki görüşünü te'yid etmektedir.

⁹⁸ Azamî, Küttabü'n-Nebi, s.54

⁹⁹ Kettânî, Muhammed, et-Terâtibu'l-İdâriyye (Ter. Ahmet Özel) İstanbul, 1990, 1/208

¹⁰⁰ Buhârî, Cihâd, 181

¹⁰¹ Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi (Çev. Prof. Salih Tuğ)İst 1980, B7991.

1. SIRDAŞLIĞI

Huzeyfe; Hz. Muhammed (S.A.V.)'in ashabının önde gelenlerinden ve O'nun sır dostudur. Ashab arasında da "Sahibu's-Sır"(131) olarak vasıflandırılmıştı. Nebi'nin sır dostu, olmasının manası; Nebi (S.A.V.) münafıkların hallerini ondan başka kimseye bildirmemiş olmasıdır.¹⁰² Nebi (S.A.V.)'nin ashabı içinde Hz. Ebubekr(ö. 13/634), Hz. Ömer (Ö.35/655) ve Hz. A li (Ö.40/660) gibi dört büyük halife ve binlerce arkadaşı olmasına rağmen sırların sadece Huzeyfe'ye açması ve ona bildirmesi Resûlullah katındaki derecesine işarettir. Kıyamete kadar olmuş ve olacak siyasî, içtimaî birçok vakıaları Resûl-ü Ekrem hassaten ona bildirmiştir. Bu itibarla Huzeyfe'den rivayet olunan yüz kadar hadisin pek çoğunu inceden inceye birer remiz ve işaretle bildirmiştir.

Huzeyfe; Nebi'nin sır dostu olmasının hikmetini şöyle izah eder: "Resûlullah; beni hicretle, nusret arasında muhayyer bıraktı da ben nusreti seçtim"¹⁰³ der.

Huzeyfe; Resûlullah'ın sırlarına vakıf idi. Olmuş ve olacak bütün vakıaları ve fitneleri Resul-ü Ekrem kendisine bildirmişti. Ashab arasında nifak ile lekeli olanları Huzeyfe bilirdi. Resûlullah yalnız ona bildirmişti. Hz. Ömer (R.A), hilâfeti zamanında valileri arasında münafık bulunup bulunmadığını sormuştu, onun da vardır cevabı üzerine, kimler olduğuna dair ısrarına rağmen söylememiştir.¹⁰⁴

Resûlullah'ın bütün sırlarına vakıf oluşuna işaret eden delillere gelince: Ebu 'd-Derda (Ö.32/692) (R.A.)'den şöyle rivayet olunmuştur: Şam Mescidi'nde bir kere Ebu'd-Derdâ'nın yanına bir genç (Alkame İbn-i Kays-i Nehai) (Ö.621/681) gelip oturmuş da: "Allahım! (adlarını bilmediğim bir cemiyet içine geldim) Bana burada iyi bir âşinâ d ost ihsan buyur! diye kendisine bir dost temenni etmiş. Bunun üzerine Ebû'd -Derdâ: Sen kimlerdensin? Nerelisin? diye sormuş. Alkame: Küfe ahâlisindenim! (Buraya ilim tahsili için geldim) diye cevap vermiş. (Râvî derki)Ebû'd -Derdâ:

¹⁰² Zehebî, Siyer, H/361.

¹⁰³ İbn Hacer, , "Tehzîbu't-Tehzîb, 1/455; İbn Abdilberr" el-İstîâb, 1/277-278; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1/468.

¹⁰⁴ İbn Abdilberr, "El- İstîâb", 1/278.

—Hani Resûlullah'ın sırrına vâkıf olan ve kendisinden başka o sırları kimse bilmeyen (yani Huzeyfe) sizin içinizde değil midir? diye sormuş. Alkame: “Evet (Kûfe'de) aramızdadır, diye cevap verdi.”¹⁰⁵

Yine bu konuyla ilgili olarak Huzeyfe (R.A.)den şöyle dediği rivayet olunmuştur.

"Resûlullah (S.A.V.) bana iki hadise haber verdi. Bunlardan birisini gördüm. Öbürünü de göreceğimi umuyorum. Resûlullah bana (emanetin nasıl indiğini şöyle) haber verdi. Emanet (yani din duygulan, adalet ve emniyet umdeleri ilkönce) sâlih kimselerin gönüllerinin derinliğine iner. Sonra o kullar Kur'an'dan bilgi alırlar, daha sonra sünnetten öğrenirler. Resûlullah bana emanetin kaldırıldığını da haber verip şöyle buyurdu:

(Fitrî ve kesbî duygulanan bilgiç) kişi (gece) uykusunu uyur. O, uyurken emanet hafızasından (silinip) alınır da, emanetin eseri (izi ve yeri) rengi uçuk bir nokta halinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o (bilgin) kişi bir uyku daha uyurken emanetin (geri kalan kısmı da) alınır. Bunun eseri ve yeri de balta sallayan bir işçinin avucundaki kabarcık gibi kalır. (Bir zaman sonra da o da söner gider.) Şu halde emânet, senin ayağına düşürdüğün bir kıvılcımın düştüğü yeri şişirtip senin onu bir kabarcık halinde görmeyi gibidir. Hâlbuki bu kabarcıkta birşey yoktur. (Bir zaman sonra söner, gider.)

Şu vaziyette halk birbirleriyle alış-veriş etmek ve medenî münâsebette bulunmak için (müshkil bir günün) sabahına erişmiş bulunur. Hiçbir kimse emaneti eda etmek imkânını bulamaz. Şöyle ki: (Kâh) falan oğulları içinde emin bir kimse vardır. (Emaneti ona veririm) denilir. (Kâh) birisinin lehine, o ne akıllıdır, ne tedbirlidir, o ne zarâfetli zattır, o ne kahramandır, diye şehadet olunur. Hâlbuki hakkında propaganda yapılan zâtın kalbinde hardal tanesi kadar iman eseri yoktur.

Huzeyfe (R.A) der ki: Bana öyle bir zaman karşı geldi, (öyle bir zamanda yaşadım) ki, o (saadetli) devirde ben kiminle mubayaa edeceğim? diye tasalanmadım. Çünkü medenî münasebette bulunacağım kimse Müslüman ise onu İslâm Dini (bana hıyanet etmekten) men ederdi. Eğer Hristiyan ve Yahudi ise onu (bulunduğu yerin)

¹⁰⁵ Miras, Kâmil, Tecrîd-i Sarîh Ter. IV/388.

valisi hıyanetten men ederdi (O devirde emniyet vardı). Bugün ise ben filan ve falandan başkası ile alış-veriş edemez oldum."¹⁰⁶

Huzeyfe; hadisin birinci bölümünde; Allah'a karşı ubudiyet, talim, insanlar arasında da içtimaî bir nizam ve emniyet temin eden umdelerin, Allah tarafından insan gönüllerine nasıl ilham ve vahiy olunup sonra birer birer nasıl silinip gittiğini Hz. Huzeyfe en belîğ şekilde Resul-ü Ekrem (S.A.V.)'den nakletmiştir.

Hadisin ikinci bölümünde de: İslâm nuru, doğduğu ve yaşadığı müddetçe ziyasını saçtığı yerlerde Müslüman ve gayr-i müslim bütün fertler arasında umûmî bir emniyet ve itimâd teessüs edip, o nuru mübînin sönmesiyle bütün gönülleri emniyetsizlik zulmeti kapladığını bildiriyor.

Hadisin son bölümünde de Huzeyfe (R.A.) hem bu emniyet devrinde yaşadığını, hem de emniyetsiz muhit içinde kalarak falandan, filandan başka kimse ile mubayaa ve muamelede bulunmadığını bildiriyor. Nitekim H: 36 yılında vefat ettiğine göre o günlerin müthiş olaylarını görmüştür.

Peygamberimizin mahrem-i esrarı olduğuna, bu rivayeti de delâlet etmektedir. Rasûlullâh'ın mutlak surette hayır ve saadet olan zamanlarından sonra geleceğini haber verdiği fitneler, Hz. Osman'ın şehâdetiyle başlamış; Cemel, Sıffin, Kerbelâ, Harre faciaları birbirini takip etmiştir.

2. KURAN VE HADİS BİLGİSİ

Huzeyfe diğer sahabîler gibi Hz. Peygamber'e inen vahyi dinlemiş bir kişi idi. Çünkü Hz. Peygamber kendisine nazil olan Kur'an'ı sahabîlerine okuyordu. Sahabîler ise bu inen ayetleri ezberlemeye ve anlamaya çalışıyorlardı. Sahabenin içinde "kurra" dediğimiz hafız okuyucular vardı.¹⁰⁷ Ebû'd-Derda (32/652), İbn Abbas (68/687), Abdullah b. Mes'ûd (32/652), Salim (106/724) bunlardandı. Tine Kur'an'ı tefsir eden sahabîler de vardı. Raşid Halifeler, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbas, Ubeyy b.

¹⁰⁶ Müslim, İman, 230; Tirmizî, Fiten, 17; İbni Mâce, Sünen, 4053.

¹⁰⁷ F. Buhl, İslâm Ansiklopedisi, VI, 1001 (Kur'an Maddesi.)

KaT) (19/640), Zeyd b. Sabit (45/665/, Ebû Musa el -Eşari (44/654) gibi sahabîler Kur'an tefsir etmekte meşhur idiler.¹⁰⁸

Huzeyfe her ne kadar karşımıza "fitneleri ve münafıkları en iyi bilen" biri olarak çıksa da onun Kur'an kıraati konusunda ki bilgisini rivayetlerden öğrenebiliyoruz. Huzeyfe'nin Hz. Osman'a müracaat ederek kıraat ih tilaflarının ve benim Kur'an'ın seninkinden daha üstün¹⁰⁹ gibi sözlerin ortadan kaldırılmasını istemesi onun kıraat konusundaki bilgisini ortaya koymaktadır. Huzeyfe bunu, ihtilafların fitneye dönüşmemesi ve Müslümanlar ehl-i kitap gibi¹¹⁰ olmasınlar diye yapmıştı. Ayrıca Hz. Peygamber'den "Kur'an yedi Kıraat üzere nazil oldu"¹¹¹ hadisini rivayet eden de Huzeyfe idi. Ve o bunu hadise binaen kerih görüyordu.

Huzeyfe'nin Kur'an tefsiriyle ilgili çok az bir rivayetine rastlayabildik. Bunlardan bir tanesi Maide sûresinin 44. ayeti ile ilgilidir. Ebûl-Bahteri¹¹² şöyle anlatır: "Bir adam Huzeyfe'ye şu ayetin tefsirini sordu: "Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmez ise onlar kâfirlerin ta kendileridir." Denildi ki, "Bu ayet İsrailoğulları hakkında mıdır?" Huzeyfe şöyle cevap verdi:

—İsrailoğulları sizin için ne güzel kardeşler! Onlar için acı olan her şey sizin için tatlı (olacak ha)! Asla vallahi! Siz onların gittiği yola; şirk yoluna gireceksiniz".¹¹³

Buhârî'nin et-Tefsir kitabında geçen bir başka haberde Huzeyfe Bakara Sûresinin 195. ayetini tefsir ederek; "Allah yolunda mallarınızı harcayın kendinizi tehlikeye atmayın"¹¹⁴ ayeti nafakayı, yani Allah yolunda mal harcamayı terk hakkında indi", demiştir.¹¹⁵

Araştırdığımız kaynaklarda Huzeyfe (ra)'ın Kur'an'ı tefsir edişiyle ilgili olarak başka bir bilgiye rastlayamadık.

¹⁰⁸ Zehebi, et-Tefsîr ve'l-Mufessirun, 1,63.

¹⁰⁹ İbnul-Cezeri, Ebûl-Hayr Muhammed ed-Dımaşki, en-Neşr fil-Kıraati'l-Aşr, I, 7.

¹¹⁰ İbnul-Cezeri, Ebûl-Hayr Muhammed b. Muhammed, ed-Dımaşki, en-Neşr fil Kıraatü't Aşr, 1,7.

¹¹¹ Alımed b. Hanbel, el-Müsne'd, V, 385.391.400.

¹¹² Ebûl-Bahteri, Said b. Fîrûz, et-Tai; Tabiîndendir. Sikadır. Ömer, Huzeyfe, Selmân ve İbn Mes'ûd'dan mürsel hadis rivayet eder. Ebûl -Bahteri Huzeyfe'yi hiç işitmemiştir. (Bkz. İbn Sa'd, et -Tabakâtül-Kübra, VI, 204, Ebû Cafer, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Camiul-Beyan, IV, 364.)

¹¹³ Taberî, Muhammed b. Cerîr, el-Câmi'u'l- Beyân" X, 350. "

¹¹⁴ Bakara, 195.

¹¹⁵ Buhârî, et- Tefsîr, 27.

Huzeyfe Resûlullah (s.a.s)'den toplam 225 hadis rivayet etmiştir.¹¹⁶ Bu hadisler metin farklılıklarıyla birlikte bu sayıya ulaşmaktadır. Hadisler rivayet farklılıklarından tecrîd edildiği zaman toplam yüze yakın hadis rivayet ettiği görülür.¹¹⁷ Bunlardan 28 tanesini Müslim, 9 tanesini Buhârî rivayet etmiştir. 12 tanesini de hem Buhârî hem Müslim rivayet etmiştir. (Muttefekun aleyh o larak.) En fazla hadis rivayet edenler arasında Huzeyfe 18. sırada bulunmaktadır.¹¹⁸

Huzeyfe (ra)'in Peygamberle yakınlığı ve beraberliğini açıklarken de bildirdiğimiz gibi Huzeyfe toplam 225 hadis rivayet ederek en fazla hadis rivayet eden sahabîlerden 18. sırayı almıştır.¹¹⁹ Huzeyfe rivayet etmiş olduğu hadislerin büyük bir bölümünü doğrudan doğruya Hz. Peygamberden rivayet etmiştir. Huzeyfe Hz. Ömer gibi ashabın bazılarından hadis rivayetinde bulunmuştur. Fakat bu nevi hadisleri oldukça azdır.

Rivayet ettiği hadisler fitne ve münafıklar hakkında ki konulan içerir. Bunun yanında Hz. Peygamberle beraberliği sırasında meydana gelen olayları rivayet ettiği hadislerde vardır.¹²⁰ Taharet, namaz, infak gibi fikhî nitelikli hadisleri bulunduğu gibi ahlaka dair hadisleri de vardır.

Huzeyfe'nin "Herkes Resûlullah'a hayırdan sorardı. Ben ise olacak olan şerrlerden sorardım"¹²¹ sözü onun rivayet ettiği hadislerin niteliğini belirtmesi bakımından önemlidir.

Huzeyfe (ra)'ın rivayet ettiği tecrid edilmiş olan yüz hadisi konularına göre tasnif ettiğimiz zaman elimizde şu rakamlar çıkmaktadır:¹²²

Fitne ve münafıklar: 33 hadis,

Fikhî konular: 20 hadis,

¹¹⁶ İbn Hacer el-Askalani, Tehzîbü't-Tehzîb, I, 432. (Nr. 797).

¹¹⁷ Bkz. N. Yenieli, H. Kayapınar, Sünen-i Ebî Dâvud Terceme Ve Şerhi, I, 1, Koçalışlı, Sünen-i Ebî Dâvud ve Tercemesi, 1,645.

¹¹⁸ İbn Hacer, a.g.e. 1, 432.

¹¹⁹ İbn Hacer, a.g.e. 1, 432

¹²⁰ Hendek savaşında yaptıklarını anlattığı hadisler gibi.

¹²¹ Müslim, el-İmâre, 51, 52.

¹²² Bu tasnif genel anlamda olup, izafi (göreceli)dir.

Ahlak ve tavsiyeler: 19 hadis,

Resûlullah (s.a.s) ve sahabenin hayatı: 16 hadis,

Ahiret:6hadis,

î)Tefsir:2hadis,

g)Kader:2hadis,

h) Tevhid: 1 hadis.

Huzeyfe, Peygamber (s.a.s)'den ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir.¹²³ Cabir b. Abdullah, Cündeb b. Abdullah el -Beceli, Abdullah b. Yezid el-Hâtemi, Ebû't-Tufeyl ve bir kısım sahabe Huzeyfe'de n hadis rivayet etmişlerdir.¹²⁴ Husayn b. Cündeb Ebû Zıbyan, Rebi' b. Hiraş, Zirr b. Hubeyş, Zeyd b. Vehb, Ebû Vail, Abdullah b. Akîm, el-Esved b. Yezid en-Nehai, Abdurrahman b. Yezid, Abdurrahman b. Ebi Leyla, Hemmam b. el-Haris, Yezid b. Şerîk et-Teymi gibi raviler Huzeyfe'den hadis rivayet etmişlerdir.¹²⁵

Müslim 44 yerde, Buhârî 61 yerde, Ebû Davud 24 yerde, Tirmizî 53 yerde, Neseî 23 yerde, İbn Mâce 32 yerde, Darimi 14 yerde Huzeyfe b. Yemân hadislerini muhtelif senet ve lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'de değişik senet ve lafızlarla mükerrerler dâhil toplam 228 Huzeyfe b. Yemân hadisini Müsned'de tahrir etmiştir.¹²⁶

D. HULAFÂ-İ RAŞİDİN DÖNEMİNDE HUZEYFE B. YEMÂN

Hz. Peygamber (s.a.s) ahirete intikal ettikten sonra Huzeyfe b. el -Yemân'ı Hulefa-i Raşidin devrinde görüyoruz.

Huzeyfe (ra)'ın Hz. Ebûbekir'in halifeliği döneminde zikre değer bir olayına rastlayamadık. Hz. Ebû Bekrin vefat etmesi ile yerine geçen Hz. Ömer döneminde ise

¹²³ İbn Hacer, el-Askalani, Tehzîbü't-Tehzîb, II, 220.

¹²⁴ Zehebi, Siyem Alarnu'n-Nübelâ, II, 361, İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, II, 220.

¹²⁵ Zehebi, a.g.e., II, 361, İbn Hacer, a.g.e., II, 220.

¹²⁶ Wensneki, A.J. el-Mu'cemul-Müfehres li Elfazıl-Hadisi'n-Nebeviyye, (fihrist), VIII, 57.

Huzeyfe (ra) önemli görevlerde bulunmuştur. Ancak Hz. Ebu Bekir devrinde Huzeyfe, malum olduğu üzere Nebi (S.A.V.)'in vefatı üzerine İslâm coğrafyasının bazı kesimlerinde⁶¹ irtidat hareketleri baş göstermiştir. Bu hareketleri bastırmak üzere bu bölgelere ordular gönderilmiştir. Bu noktadan hareketle Hz. Ebu Bekir (R_A) döneminde, dinden dönenlerle savaşmak üzere Umman'a gönderilen ordunun komutanlığına Huzeyfe (KA.) tayin edilmiştir. Bu hareketlerin bastırılmasından sonra Umman emiri olarak bir süre orada kalmıştır.

Arkasından gelen İklime b. Ebî Cehil'in ordusu ile beraber Umman'ı tekrar İslâm'a döndürmüşlerdir.¹²⁷

H. Ömer devrinde Medine'ye çağrılarak istişare heyetine alınmış, H. XXII. yılda Irak bölgesindeki savaşlara katılmış, bölük kamutanı olarak Nihâvend¹²⁸ savaşında bulunmuştur.¹²⁹ Hemedan¹³⁰, Rey¹³¹ bölgesinin fethinde büyük yararlıklar göstermiştir. H. 22 yılında fethedilen bu bölgeler daha önce hiç fetholunmamıştır .

Nihavend şehrinin halkıyla her sene için 1800 dirhem karşılığı antlaşma yapmıştır.¹³² Bundan sonra Dinever¹³³ şehri de feth olunmuştur. Nihavend savaşında da Numan b. Mukarrin şehit olunca sancağı Huzeyfe b. Yemân almıştır.¹³⁴ Bu savaşta Ebû Lü'lü'yü esir alıp Medine'ye göndermiştir.

Küfe şehrinin yerini seçmek için H. 17 (m. 637–638) yılında Selman-i Fârisi (Ö.36/656) ile birlikte Küfe'nin olduğu yere gelip "burada şehir kurulsun" diyerek karar

¹²⁷ İbn Abdil Ber, el-İstîâb, 1/278.

¹²⁸ Nihâvend: İran'ın eski Hemedan eyaleti içinde XX. asrın başlarında. 5 –6000 nüfuslu bir şehirdir. (V. Minorsky, "Nihâvend" İ.A., IV/257).

¹²⁹ İbn Sa'd, Tabakât, VH/317; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l Gâbe, 1/468; ibn Hacer, Tehzîb, 1/455.

¹³⁰ Hemedan: Ban İran'da Kazvin-Kinnaşah-Bağdat yolu üzerinde tarihi bir belde olup, aynı adı taşıyan bir eyaletin merkezidir. Nüfusun büyük çoğunluğunu Türkler oluşturur (Mirza BALA, "Hanedan", İ.A, V/420).

¹³¹ Rey: Tahran'ın aşağı-yukarı 8 km güneydoğusunda ve Elburz dağının burada ovaya doğru giden bir çıkıntısı üzerinde harabeleri bulunan eski bir şehirdir. (V - Minorsky, "Rey", LA, K/721)

¹³² Zehebî, el-İber, 1/26; Zirikli, el-A'lâm, ü/181 (Hanedan şehrim Muğire b. Şûbe'nin (Ö.50/670) emriyle H. 24 yılında Cerir b. Abdillâh'ın (a.51/671) fethettiği de söylenir. Mizzi, Tehzîbül -Kemal, V/507)

¹³³ Dinever Güney-doğusunda Kengzver ile güney-baısında Kirmanşah arasında doğru hat Özerinde ve bu iki şehirden 45–48 km uzaklıkta olup, Hanedan bölgesinde Kengevar yakınlarında Melayer nehri yakınlarında eski bir yerleşim yeridir. (M. Streck, "Dinever", t A, HI/592)

¹³⁴ İbn Abdî'l-Ber, el- İsa'be, 1/278; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1/468.

verdi. Verilen bu kararın oluşmasında meşhur sahabe Sa'd b. Ebî Vakkas'ın da (Ö.55/675) bulunduğu belirtilmektedir.¹³⁵

Hiz. Ömer ahabın ileri gelenlerinden olanları valilik ve kadılık gibi önemli görevlere atamıştı. Mesela Abdullah b. Mes'ûd'u Küfe kadılığına sonra beytül -mal memurluğuna, Ammar b. Yasir'i de Küfe valiliğine atadığını görürüz.¹³⁶ Huzeyfe b. Yemân da Medâin valiliğine getirilmiştir.¹³⁷ O zaman valiler (600) dirhem maaş alıyorlardı.¹³⁸ Huzeyfe b. el-Yemân'ın valiliğe ne zaman başlamış olduğunu tesbât etme imkânını bulamadık. Şu tahmini yapabiliriz ki Huzeyfe'nin Medâin'e gönderilişi Selmân-ı Fârisî'nin Medâin kadılığı ile aynı zamandır. Huzeyfe ömrünün sonuna kadar da aynı görevde kaldı.¹³⁹

Huzeyfe valiliği sırasında bir hayli başarılı çalışmalar yapmış halifenin adil sıfatına layık bir valilik ortaya koymuştur. Bir örnek olarak şu hadiseyi ele alabiliriz. Şöyle ki: Huzeyfe semeri konulmuş bir merkeple Medine'den ayrıldı, yol azığını yanına almıştı. Medâin'e varınca şehir halkı ve ileri gelenleri kendisini karşıladılar. Huzeyfe'nin elinde yuvarlak bir ekmek, bir parça da et vardı. Sernerli merkebine yanlamasına binerek halka Ömer'in emirnamesini okudu. Medâin halkı:

—Bizden dilediğini iste!" dediler. O da:

Aranızda bulunduğum sürece kendim için yiyecek, hayvanım için de yem sağlamanızı istiyorum, dedi.

Huzeyfe Allah'ın dilediği bir süre Medâin'de kaldıktan sonra Ömer kendisini geri çağırdı. Huzeyfe'nin Medine'ye girmek üzere olduğunu haber olan Ömer, yolun kenarına bir yere saklandı. Huzeyfe'nin yanından ayrıldığı üzere metel iksiz döndüğünü görünce saklandığı yerden çıkarak ona sarıldı ve:

¹³⁵ Koçyigit, Talat, Hadis Tarihi, Ank. 1981, s. 45.

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, I, 404, 406, el-Cessas, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Razi el-Hanefi, Ahkam'ul-Kur'an, II, 287,288. (94).

¹³⁷ Ebû Nuaym, el-İsfehanî, Hılyetül Evliya, 1,277.

¹³⁸ Tantavi Ali, Tantavi Naci, Siretü Ömer b. Hattâb, 1,230, (Şam, 1355).

¹³⁹ İbn Sa'd, et-Tabakat'ül-Kübra, VII, 318.

—Sen benim kardeşimsin, ben senin kardeşinim!" dedi.¹⁴⁰

Hız. Ömer halifeliğı zamanında memurları arasında münafık olup olmadığını Hız. Huzeyfe'ye sormuş, "var" cevabını almıştı. Hız. Ömer Huzeyfe 'ye ben münafık mıyım demiş o da hayır cevabını vermişti. Hız. Ömer kimlerin münafık olduğunu öğrenmek istemişse de Huzeyfe söylememiştir.¹⁴¹ Hız. Peygamber münafıkları sadece Huzeyfe'ye isim isim saymıştı.¹⁴² Yine Hız. Ömer Medine'de Huzeyfe'nin bulunmadığı cenaze namazına katılmazdı.¹⁴³

Hız. Ömer Huzeyfe'ye fitneyi sormuş kendisinin o fitnede bulunup bulunmayacağını öğrenmiştir. Huzeyfe bu olayı şöyle anlatır:

Ömer'in yanındaydık. Bize: "Resûlullah (s.a.s) fitneleri anlatırken hanginiz işitti?" diye sordu. Bazıları "(biz)" dediler. Ömer: "Muhtemelen siz kişinin ailesi ve komşusu hakkındaki fitnesini kastediyorsunuz?" dedi. Oradakiler: "Evet!" dediler. Ömer: "O fitneye namaz, oruç ve sadaka keffaret olur. Fakat Peygamber (s.a.s)'i deniz dalgası gibi dalgalanacak olan fitneleri anlatırken hanginiz işitti?" dedi. Huzeyfe: "Bunun üzerine cemaat sustu." Ben işittim!" dedim. Ömer:"Sen mi? Aferin sana!" dedi. (Huzeyfe): Resûlullah (s.a.s)'i: "Fitneler kalplere (sanki) hasır çubukları gibi dal dal arz olunur. Artık onlar hangi kalbe işlerse o kalpte siyah bir leke meydana gelir. Hangi kalp onları kabul etmezse o kalpte beyaz bir leke meydana gelir. Böylece iki kalbe yerleşirler. Biri cilalı taş gibi bembeyazdır. Göklerle yer durdukça ona hiçbir fitne zarar veremez. Ötekine gelince: o alaca siyahtır. Tepesi aşağı duran testi gibidir. Ne bir maruf tanır; ne de bir münkeri inkar eder. Yalnız içine işleyen heva ve hevesini bilir." derken işittim. Ömer'e: "Seninle bu fitneler arasında kırılmak üzere bulunan bir kapı vardır." dedim. Ömer: "Hay Allah hayrını versin! O kapı kırılacak mı? Açılmış bile olsa tekrar kapanır."dedi. Ben: "Hayır bilakis kırılacak" dedim. Ve kendisine:

¹⁴⁰ Ebû Nuaym, el-İsfahani, Hilyet'ül-Evliya, 1,277.

¹⁴¹ Zehebi, Siyeru A'lami'n-Nübela, II, 364.

¹⁴² Buhârî,el-Fiten,60.

¹⁴³ İbnul-İmad, Şezerat'ü'z-Zeheb, I, 44.

"Bu kapının öldürülecek yahut ölecek bir kişi (den kinaye) olduğunu, mugalata değil dosdoğru bir söz olarak anlattım."¹⁴⁴

H. Osman (R.A) devrinde, Azerbeycan ve Ermenistan bölgelerinin fethine katılan Huzeyfe; askerlerin Kur'an-ı Kerim'in okunuş lehçelerindeki ihtilâfını, karışıklığa sebebiyet vereceğini düşünerek, halife H. Osman'a bildirmiş, Kur'an'ın tek bir lehçe üzerinde cem' ve istinsah olunmasına hizmet etmiştir. Bu da Müslümanlara yapılan en büyük hizmet ve iyiliklerden birisidir. Kur'an'ın tek bir lehçe üzerine toplanmasına ve istinsahına sebep teşkil eden olay şöyledir:

Azerbeycan ve Ermenistan taraflarının fethine gönderilen askerler içinde Suriyeli ve Iraklı askerler bulunmaktaydı. Bunların Kur'an-ı Kerim öğretmenleri, Abdullah b. Mes'ud (Ö.32/652) ve Ubeyb b. Kâ'b (p.22/642) idi. İki bölgenin askeri de kendi aralarında, kendi okudukları okuyuşun daha doğru olduğunu ileri sürerek münakaşa ve antlaşmaya gitmişlerdi. Bunu gören Huzeyfe; durumu H. Osman'a bildirerek Kur'an'ın Kureyş lehçesi üzerine çoğaltılmasını sağladı.¹⁴⁵ Böylelikle Huzeyfe; Kur'an-ı Kerim'e ilk defa mushâf adını veren sahabedir.¹⁴⁶

Huzeyfe'nin bu hareketi ordu içinde vukuu muhtemel bir fitne olayını önlemiş, Kur'an-ı Kerim'in intinsâhına sebep teşkil etmiştir. Bundan sonra da istinsah olunan Kur'an nüshalarının çeşitli İslâm coğrafyasına dağıtımını sağlanmıştır.

H. Osman (R.A.)'ın şehid edilmesinden sonra H. Ali'nin halifeliğinin ilk günlerinde, bir rivayete göre H. Osman'ın şehâdetinin kırkinci günü¹⁴⁷ H. 36 (m:656) vefat eden Huzeyfe; Cemel vak'asına yetişememiştir. İki oğlu Said ve Safvan Sıffin'de şehid edilmiştir. Babalarının vasiyeti üzerine H. Ali'ye bîat etmişlerdir.¹⁴⁸

H. Ali'nin halifeliği deruhte edeceği zamanda hasta olan Huzeyfe; onun halifeliğine işaret ettiğini Bilâl b. Yahya şu şekilde anlatmaktadır:

¹⁴⁴ Müslim, el-İman, 231. el-Fiten 26, 27, Buhârî, el-Mevakit, 4, ez-Zekat, 24, es-Savm, 3, el-Menakîb, 25, el-Fiten, 17, Tirmizî, el-Fiten, 60, İbn Mâce, el-Fiten, 60, Ahmed b. Hanbel, V, 386.401.405.

¹⁴⁵ Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri, 1/35.

¹⁴⁶ Ensârî, el-Mısbâh, I/87.

¹⁴⁷ Hâkim, el-Müstedrek, m/380.

¹⁴⁸ İbn Abdi'l-Ber, el-İstîâb, 1/278.

Huzeyfe'ye ölüm gelip çatınca bize şöyle dedi:

"Allah'tan korkmanızı ve ona itaat etmenizi, müminlerin emin olarak da Ali b. Ebî Talib'e itaati tavsiye ediyorum."¹⁴⁹

E. VEFATI

Huzeyfe Medâin'de¹⁵⁰ Hz. Osman'ın şehid edilmesinden kırk gün sonra vefat etmiştir.¹⁵¹ Cemel vakasına yetişemedi. Vefat tarihi Hicri (36) milâdî (656) yılına rastlamaktadır. Huzeyfe'nin nereye defnedildiği, cenaze namazını kimin kıldırıldığı ve mirası hakkında bilgilere rastlayamadık.

O ölüm döşeginde iken ağlıyordu. Dediler ki; "Neden ağlıyorsun?" Şöyle cevap verdi: "Dünyaya üzüldüğümünden dolayı ağlamıyorum. Aksine ölüm benim için daha sevgilidir. Fakat ben (Allah'ın) rızası üzerine mi yoksa gazabı üzerine mi olduğumu bilmediğimden (ağlıyorum). Bu dünyadaki son anlar. Ey! Allah'ım! Biliyorsun ki seni seviyorum. Beni sana kavuşmamda mübarek kıl!". Sonra öldü.¹⁵² O cenazesinde ağıt yapılması için ölüm haberinin duyurulmamasını vasiyet etmişti.¹⁵³

O değerli sahabî yaşadığı gibi öldü. Onun son sözlerini şöyle anlatırlar: "Medâin'de bulunan Huzeyfe (ra)'in hastalığının anlaşıldığını duyan yakınları ve Ensar, gece yansı veya sabaha doğru yanına geldiler. Huzeyfe vakti sordu. Gece yansı veya sabah olmak üzere dediler. Huzeyfe, "Sabahleyin ateşe götürülmekten Allah'a sığınırım", dedi".¹⁵⁴

Tabiînden Sıla b. Züfer şöyle diyor: "Huzeyfe beni ve Ebû Mes'ûd'u kendisine kefen almak için çarşıya gönderdi. Biz de gittik. Üçyüz dirheme Asb kumaşı bir kefen aldık. Yanma döndüğümüz de; "Aldığınız kefenimi gösterin!" dedi. Biz de gösterdik.

¹⁴⁹ Hâkim, el-Müstedrek, m/380.

¹⁵⁰ Huzeyfe'nin ölüm yeri konusunda ihtilaf vardır, İbn Sa'd ve İbn Kuteybe Medain'de öldüğünü söylemekte Zehebi ise Dımeşk'ta öldüğünü söylemektedir. Huzeyfe ömrünün sonuna kadar Medain'de kaldığı için ölüm yerinin Medain olması muhtemeldir.

¹⁵¹ İbn Sa'd, et-Tabakâtül-Kübra, VII, 318, İbn'ul-Esîr, Usdul-Ğabe, I, 392, İbn Hacer, el-İsabe, II, 223, İbnul-İmad, Şezeratü'z-Zeheb, I, 44.

¹⁵² İbnul-Esîr, a.g.e., 392.

¹⁵³ Tirmizî, el-Cenaiz, 11, İbn Mâce, el-Cenaiz, 14, İbn Hanbel, V, 385,406.

¹⁵⁴ Buhârî, el-Edebül-Müfret, 48.

"Bu bana kefen olmaz", dedi.¹⁵⁵ Devamla: "Kefenler için fazla masraf yapmayın. Eğer Allah nezdinde bir değerim var sa bana sizin saracağınızdan daha değerlisi verilir. Şayet Allah katında bir kıymetim yoksa üzerimde ki çabucak soyulup alınır", dedi.¹⁵⁶

Huzeyfe öleceği zaman etrafındakilere Allah'tan korkmalarını ve Halife Hz. Ali (ra)'e itaat etmelerini tavsiye ediyordu.¹⁵⁷ "Huzeyfe'nin kabri Medâin'dedir".¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ebû Nuaym, el-İsfahanî, Hilyetül-Evliya, II, 282.

¹⁵⁶ Buhârî, el-Edebül-Müfred, 48, Ebû Nuaym, el-İsfahanî, a.g.e., II, 282.

¹⁵⁷ Hâkim, en-Neysaburi, el-Müstedrek, III, 380. (130) İbn Sa'd, et-Tabakât'ül-Kübra, VII, 317.

¹⁵⁸ Tirmizî, el-Menakîb, 50 (H. 813).

II. BÖLÜM

KURAN DA GAYB BİLGİSİ

A. FİİL OLARAK GAYBIN MANASI

"Gayb" kelimesi bir şeyin gözden ırak olmasını ifade eder. Aynı kökten türeyen kelimelerde de, bu "gözden uzak oluş, gizlilik" kendini hissettirmektedir. Meselâ, güneşin gözden kayboluşu şeklinde ifade edilir. G-Y-B kelimesinden türetilerek farklı manaları da içermektedir. Bunlar; Gıybet, kişinin ardından onun ayıplarını söylemek. Gabe, sık ağaçlı orman, Gayâb, kişinin gömüldüğü kabir, Gayâba's-şecer, ağacın kökleri, Gayâbe, kuyu dibi gibi olan çukur yer. Gayyebân, güneş görmeyen bitki, anlamındadır ¹⁵⁹

“Gayb” kelimesi “şehadetin” zıddı olarak da kullanılır. Bu kelime Türkçeye “kaybolmak” şeklindeki , “ğâib olmak”tan gelmektedir. Bütün bu farklı anlamlardaki “bilinmezlik, görünmezlik, gizlilik ve uzaklık” bünyesinde yer alan ortak manalardır. İnsanın yetersiz olduğu alandır. Dolayısıyla, gayb kelimesi, insanın herhangi bir duygusu ile veya herhangi bir vasıta ile bilgi edinme imkânı olmayan sahayı ifade etmektedir. Bu bakımdan görülmeyen, uyulmayan, hissedilmeyen, ilimle anlaşılmayan her şey insan için bir gayb mevzudur. ¹⁶⁰

Son olarak gayb ile ilgili başka bir tarifi yapacak olursak; Gayb, fizik veya fizik ötesi olsun, insanın kalbiyle farkına varabildiği, hissedebildiği fakat göremediği, duyular ve zihin yoluyla hakkında kesin nesnel bilgiye sahip olamadığı her şeydir. ¹⁶¹

B. KUR’AN’DA GAYB KELİMESİNE YÜKLENEN MANALAR

İbnü’l-Cevzî’ye (v.597/1201) göre gayb’ın Kur’an’da ifade ettiği manalar onbir çeşide kadar çıkarılabilir. ¹⁶² Biz butaksimi de göz önünde bulundurarak şu şekilde bir sıralama yapmayı uygun görüyoruz:

¹⁵⁹ İbn’ul Manzur, I, 654–656; Tacul-Arus, I, 416–417; El-Mu’cemul-Vasıt, G-Y-B. md. s. 667

¹⁶⁰ Hatipoğlu, Mehmet Said, Hadis-Tefsîr Bölümü Hadis Notları. Ank. Üni. İlh. Fak.

¹⁶¹ Ertürk Mustafa, Metin Tenkidi, Fecr Yay., Ankara, 2005, s.111.

¹⁶² İbnü’l-Cevzî, Küzhetü ’l-a ’yüni ’n-nevâzir, s. 456–458.

1. Duyular âlemin (şehâdet) mukabili olarak “görünen ve görünmeyen âlemlerin bilicisi” şeklinde on yerde tekrar edilmiştir.¹⁶³ Gayb kelimesi Kur’an’da en çok bu şekilde kullanıldığı için, onun Kur’anî anlamda duyular ötesi âlem manasına geldiği söylenmiştir.¹⁶⁴ Müfessirlerin ekseriyeti de bu ayetlerde geçen "şehâdet" kelimesine duyularla idrak olunan ve gözle görünen açık şeyler, gayb kelimesine ise duyuların idrak edemediği ve gözlerin göremediği gizli şeyler manasını vermiştir.¹⁶⁵

2. Kur’an ‘da altı yerde göklerde ve yerde insanların bilip idrak edemeyecekleri derecede gizli şeyler manasında kullanılmıştır.¹⁶⁶

3. Herhangi bir kayıt olmaksızın Allah'ın ilim sıfatının ö n plana çıkartıldığı yerlerde "âlimü’1-gayb" ve "allâmü’1-guyûb" şeklinde kullanılmıştır.¹⁶⁷

"...Allah size, 'gaybı' da bildirecek değildir. Allah, ancak Resullerinden dilediğini seçer (gaybı, gerektiği kadar O'na bildirir). Öyleyse, (siz de) Allah'a ve Peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder, takva sahibi de olursanız, sizin için de çok büyük bir ecir vardır.”¹⁶⁸

"De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum! 'Gaybı' bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. De ki: Hiç âma (görmeyen) ile gören müsavi olur mu? Siz, hiç düşünmez misiniz?"¹⁶⁹

"...(İsa b. Meryem:) Seni teşbih (ve tenzih) ederim! Hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem, ben (öyle) söyleseydim, Sen onu şüphesiz bilirdin. Sen, benim nefsimde (içimde) olanları bilirsin, hâlbuki ben, Senin özünde (Zatında) olanı bilmem. Bütün gaybları (gizli, kapalı-saklı ve sırlı şeyleri)eksiksiz bilen yalnız Sensin, Sen!"¹⁷⁰

¹⁶³ En'âm (6),73; Tevbe 9/94,105; Ra'd 13/ 9; Mü'minûn 23/ 92; Secde 32/ 6; Zümer 39/ 46; Haşır, 59/ 22; Cum'a 62/ 8; Tegâbün 64/ 18.

¹⁶⁴ Ramazan el-Bûtî, el-Yakîniyyâtü'l-Kübrâ, s.331.

¹⁶⁵ Taberî, Tefsîr,XXI,54 ;XXIV,8 ;XXVIII,60 Ragıb el-İsfehâ-ni, el-Müfredât, s.552 .

¹⁶⁶ Taberî, Tefsîr,XH,83;XIVf93; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, 11,535.

¹⁶⁷ Mâide 5/ 100,116; Tevbe (9),78; Sebe 34/ 3,48.

¹⁶⁸ Al-i İmrân 3/179

¹⁶⁹ En'am 6/50 ; Hûd 11/31

¹⁷⁰ Mâide5/116

4. Müfessirlerin birçoğuna göre gayb kelimesi Kur'an-Kerim'de Levh-i Mahfuz karşılığında kullanılmıştır. Yoksa 'gayb' (Levh-i Mahfuz), kendi yanlarında da onlar mı yazıyorlar?"¹⁷¹

"De ki: Göklerde ve yerde Allah'dan başka kimse 'gaybı' bilmez! (kendilerinin) Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler."¹⁷²

5. Başta Mukâtil b. Süleyman (v.150/767), Sülemi (v. 412/1021) ve Ebû İshak (v.476/1083) olmak üzere birçok müfessir Bakara suresinin 3.ayetinde geçen gayb kelimesinin Allah, melek, Kur'an, ahiret ve ahvali gibi iman konuları manasına geldiğini kabul etmişlerdir.

6. Tekvîr suresinde vahiy anlamında kullanılmıştır: "O (peygamber), 'gayb' konusunda (vahyedilen şeyler ve bilgiler hususunda) suçlu (ve suçlanacak durumda da değildir, (gerekeni, emredildiği şekilde ve ölçüde yerine getirir, şahsî tasarrufda bulunma yoluna gitmez, çünkü her husu sta emindir)."¹⁷³

7. "Eğer gaybı bilseydim kendim için çok iyilik yapardım ve bana kötülük gelmezdi", mealindeki ayette ise "ka der" manasında kullanılmıştır.

8. "Meçhule, karanlığa taş atıyorlardı" mealindeki ayetlerde gizli ve kapalı anlamlarına gelmektedir.

Ashab-ı Kehfin sayısı konusundaki tahminler 'Gayb'a taş atmaktır. "De ki: onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında, bilgisi olan çok azdır. Öyle ise, onlar hakkında delillerin açık olması dışında, tartışmaya girişme ve onlarla ilgili (i leri-geri konuşan) kimselerin hiç birinden bilgi isteme!"¹⁷⁴

9. Üç yerde "azaba duçar olma vakti ve kıyamet günü" manalarına kullanılmıştır.

¹⁷¹ Tûr 52/ 41; Kalem 68/47

¹⁷² Neml 27/ 65

¹⁷³ İnfitar 82/ 11-12 2 Kehf, 18/22

¹⁷⁴ Kehf 8/ 22

"Ey iman edenler! Allah sizi, ellerinizin ve mızraklarınızın ulaşacağı bir avlanma ile dener ki, 'gayb'da (gıyâben/g örmeksizin) kendisinden kimin 'havf ettiği (korktuğu) bilinsin.. Kim bundan sonra, sının aşarsa onun için acı bir azâb vardır." ¹⁷⁵

"Onlar, Rablerine 'gayb' ile (O'nu görmedikleri halde, gıyaben) 'haşyet' (ürperti) içindedirler. Ve onlar, 'saatten' (Kıyametin gelişinden) de (ürküp) korkarlar." ¹⁷⁶

10.Yusuf sûresinde, iki defa dip (kuyunun dibi) manasında kullanılmıştır. "Onlardan bir sözcü: Yüsufu öldürmeyin, O'nu kuyunun dibine ('Fî -ğayâbeti'1-cübb) atın da, geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün). "O'nu götürüp de kuyunun dibine atmaya topluca karar verdikleri zaman, Biz Yûsuf'a: Andolsun ki, sen onların işlerini onlar farkına varmaksızın (bir gün), haber vereceksin, diye vahyettik." Siz, babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! Gerçekten oğlun (Bünyamin) hırsızlık etti. Biz, sadece gördüğümüze şahitlik ettik. Çünkü biz, 'gaybın' hafızları (bekçileri -gözcüleri) değiliz." ¹⁷⁷

11.Hucurât sûresinde, "arkadan konuşma, gıybet etme" manasında kullanılmıştır.

"Allah yerlerin ve göklerin gaybını bilir. Muhakkak ki ya ptıklarınızı da görücü ve gerendir." ¹⁷⁸

12. Gaybın Kur'an'daki diğer bir kullanılışı ise durum bildirme ve niteleme (sıfat) tarzındadır."Görmedikleri hal de, huzuruna çıkmadan önce, gıyabında" gibi sıfat manalarında birçok defa tekrar edilmiştir.

"Fakat daha görmeden Rablerinden korkanlara gelince, onlar için gerçekten hem bağışlanma hem de büyük mükâfat vardır." ¹⁷⁹

Gayb kelimesinin sözlük manaları ile Kur'an-ı Kerim'deki kullanımları arasında manaca paralelliğin bulunduğu muhakkaktır. Ancak Kur'an, kelimeyi mecazî manalarla daha da zenginleştirmiştir.

¹⁷⁵ Mâide 5/94

¹⁷⁶ Enbiya 21/49

¹⁷⁷ İnfitar 82/11-12

¹⁷⁸ A'raf, 7/188.

¹⁷⁹ Hucurat, 18.

1. GAYBIN KISIMLARI

Kur'an'da birçok konu kontekstinde sözü geçen gayb kavramında bilinmemelik ve kavranamamazlığın olması, ifade ettiği anlamsal alanı tayin etmek, kavramsal çerçevesini belirlemek ve içerdiği anlam çeşitlerini belirlemek sıkıntılı ve zor olmuştur.¹⁸⁰ Ancak, konunun farklı anlam içeren kısımlarını birbirinden ayırmak ve iki kısım arasındaki anlamsal ilişkiyi belirlemenin bizi sistematize edilmiş bir konuya götüreceği düşünülürse; gayb kavramının birbirinden ayrı anlam ifade eden kısımlarını belirleyerek gaybın kısımları arasındaki ilişkiyi incelememizin kaçınılmaz olduğu sonucuna varılacaktır.

Bu amaçla, İslâm düşüncesinde gayb bilinebilme imkânı açısından iki kısımda incelenmiştir: Mutlak gayb, izâfî gayb.¹⁸¹

1.1- Mutlak Gayb

Mutlak gayb, gözlerden ve akıldan uzak olan gaybtır.¹⁸² İnsanın kavrayış alanının ötesinde bulunan, onu aşan hakikatin tüm safhalarını ifade eden mutlak gaybın içeriği, bilimsel gözlemlerle ispatı veya reddi söz konusu olamaz.¹⁸³ Dolayısıyla mutlak gayb insanlara açıklanmayan ve bildirilmeyen; bildirilse bile sadece elçilere bildirilen alandır. Buna göre mutlak gaybın iki yönü bulunmaktadır. Birincisi; sadece Allah'ın bilgisine sahip olduğu ve hiç kimseye bildirmediği kısım, ikincisi; peygamberlere vahiy yoluyla açıklanan insanlara açık yanıdır. Mutlak gayb olarak görülebilecek konuların bir kısmının bilgisi tamamen Allah'a ait olup, Allah bu bilgiyi Peygamberler dâhil hiç kimseye açıklanmayan alandır. Bu alana insanın dışındaki yaratılmışlardan hiçbirisi de uzanamaz. Nitekim Neml suresinin 65. ayetinde şöyle buyruluyor; “De ki: göklerde ve yerde gaybı Allaha başkası hiç kimse bilmez” . Şu halde insanın kendi bilgi kaynaklarıyla ulaşmak şöyle dursun, vahiy bilgileri dahi hakkında bilgi sahibi

¹⁸⁰ Güler, İlhami ve Özsoy, Ömer, Konularına Göre Kur'an, Fecr yay. Ankara, 1997.S.65

¹⁸¹ Cürcânî. Ali İbn Muhammed eş- Şerîf; Kitab'ut- Tarîfat, bsm. yok, tsz., s. 163.

¹⁸² Cürcânî, a.g.e, s. 173.

¹⁸³ Râzî. a.g.e. c.2 s.27: ez-Zemahşerî. a.g.e. c.1 s.39.

olamayacağı alandır. Bu mutlak gayb alanının doğrudan bir dökümünü çıkarmak, imkânsızlığı bir yana anlamsız ve gereksizdir, ancak vahyi veriler aracılığıyla bilinenlerin dışında kalan bazı şeylerin bu alana ait olabileceğine söylemekte bir mahzur yoktur. Çünkü bu konuda onlar hakkında bilgi sahibi olamayacağımızı bize Kur'an söylemektedir. Kur'an bu konuda bize ipuçları vermektedir. Bu na göre mesela Allah'ın zatı ile ilgili konular, yaratılış kıyametin kopacağı anın bilgisi, sadece Allah'ın nezdinde olduğu söylenen Ummu'l Kitab'ın mahiyeti gibi konular bu alana ait hususlar sayılabilir.¹⁸⁴

Yaratıcı ile ilgili ayetlerde; Allah'ın kâinatı mutlak güçle uyum içerisinde yaratması bağlamında gaybın kendisine ait olduğunu vurgulaması¹⁸⁵ yaratılışın esrarı, iç yüzü ve maddiliğin arkasındaki hakikatin bir yönü ile mutlak gayb olduğunu gösterir.

Bu amaçla Allah, insana kendisini birçok açıdan tanıtmış, meleklerin kendisiyle, Peygamberlerle ve insanlarla olan ilişkilerini anlatmış; şeytanların insanların kalbine vesvese vererek insanı kötülüğe yönlendirmek istediklerinden ve şerrinden korunmanın etkili yolu olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁶

Kur'an'da, cennet-cehennem, ölüm, hesap ve ahirette gerçekleşecek olaylar gibi¹⁸⁷ insanın düşüncesi ve yaşamına yarayan ölüm ötesi dînî mevzu ların bir kısmı verilmiştir. Ancak, dünya hayatında insan -Allah, insan-insan ve insan-tabiat ilişkisini dengelemeye yönelik olmayan dînî öğretiler ayrıntılar verilmemiştir. Allah insanın bilinmezlik korku ve merakını mutlak gayb alanıyla kendi konumunu belirlemesini, dolayısıyla kendini tanımasını kolaylaştıracaktır.

1.2- İzâfî Gayb

¹⁸⁴ Albayrak, Halis., Kur'an'da İnsan- Gayb İlişkisi, Şule yay. 1996, s. 161.

¹⁸⁵ Ra'd, 13/9; Secde. 32 6.

¹⁸⁶ Tahrîm, 66/ 6; Şûra, 42/ 51; Ra'd. 13/ 11; Mâide. 5/ 91; A'râf. 6/20; Nâs. 114/ 1.

¹⁸⁷ Bakara, 2/25; Fâtır, 35 33

Mutlak gaybtan farklı olarak insanların görünen, duyuşal alandaki önemli belirtilere dayanarak çıkarsanan¹⁸⁸ bir başka gayb kısmı vardır ki, buna nisbî veya izafi gayb denilir.

İzafî gayb adından da anlaşılacağı üzere ne bütünüyle gayb, ne de bütünüyle şehâdetir.¹⁸⁹ Burada ontolojik açıdan iç içe geçmiş bulunan şehâdet ve gaybın. İnsan bilgisi açısından da iç içe bir durumda olduğunu görüyoruz. Bu durumda nisbî gayb insanın düşünsel bir çaba sarf ederek hakkında bilgi sahibi olacağı hususlardır. İzafi gayb, Allah'ın varlığı, sıfatları, ahiret ve ahvali gibi idrak edemediğimiz fakat hakkında akli ve nakli delil bulunan hususları içine alır.¹⁹⁰

İnsan sadece kendisinin müşahade ettiği, tecrübe ettiği, zihninden ve kalbinden geçenleri bilir, dolayısıyla, her bir bireyin diğeri hakkında göremediği davranış ve inanışlar da gaybın bu kategorisine girer. Örneğin, kendisine nazaran kalbinde geçenler şahit olduğu halde, başkasına nazaran gaybtır. Aynı şekilde, dağın eteğinde olan bir kimse için dağın ardı gayb olduğu halde uçaktan bakan bir insan için geneli itibarıyla dağın hiçbir yanı gayb değildir. Demek oluyor ki; bir açıdan gayb bir başka açıdan şahit anlamına gelen bilişsel alan nisbî gayb olarak değerlendirilir.

Kur'an'ın birçok ayetinde yaratılış olgusu dahilinde Allah'ın gaybı bildiği bildirilir. Genel anlamda bu ayetlerden maddi bir olgu olan yaratılışın iç yüzünün bilindiğini; bir anlamda somut bir alan olarak maddiliğin arka planı olan hakik atın bilindiği sonucunu çıkarabiliriz. Allah'ın olgusal bağlamında; gaybı ifade edişi, objektif alanın¹⁹¹ ötesinde soyut anlamın olduğu sonucunu bize göstermektedir. Kurani anlamsal çerçevede sanki maddi olarak görünen şu olgusal alanın ötesinde olgusal a lana rengini veren ilâhî bir anlam vardır.

İzafi gabya bilgi açısından baktığımızda onun hem insanın bilme gücünü hem de bu gücünün dâhilinde olan bir olgu olduğunu görürüz. İnsan temelinde ele aldığımızda bazı insanların kısmi de olsa bilgi elde edebilirler. İnsan temelinde değerlendirdiğimizde insanı aşan bir sahadır. Özel nitelikleri, kabiliyetleri olan veya

¹⁸⁸ Râzî, et-Tefsîrül'-Kebir, c.2 s.27: el-Alusî, Rûh'ul-Meâni c.l s.l 12; el-Beydâvî. Envâr'ut-Tenzîl, c. 1 s. 18.

¹⁸⁹ Schuon, Frithiof: İslâm 'm Metafizik Boyutları, Çev. Mahmut Kanık. İz yay.. İstanbul, 1996, s.153.

¹⁹⁰ Çelebi, İlyas, İslam İncancında Gayb Problemi, Marmara Üni. İl. Fak. Yay., İstanbul 1996, s 801.

¹⁹¹ Objektif alan kavramı için Bkz. Schoun, a. g. e, s. 153.

belli bir eğitimden geçmiş olanlar gaybın bazı noktalarından içeriye doğru sızarak o olanla ilgili sezilere, duyulara, bilgile, tecrübelerle sahip olababilirler. Bir dine , bir inanışa sıkı sıkıya bağlı olarak temiz ve nezih bir hayat sürdürmeye çalışan mistiklerde ve sufilerde bu olağandışı durumlar gözlemlenebildiği gibi ahlaken ve ruhen olgun bir seviye de olmayan kiselerde de görülebilir.

İzafi gayb içine girebilecek konuları şöyle ifade etmek mümkündür. H akında aklî ve naklî delil bulunmakla beraber duyularla henüz kavranamayan, ancak gelecekte müşahedesi için bir engel bulunmayan konulardır.

C. MUGAYYEBAT-I HAMSE (BEŞ GAYB)

Mugayyebat-ı hamse (beş gayb) denilen beş bilinmeyen hususuAyet ve hadislerde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kıyametin ne zaman kopacağı,
2. Yağmurun ne zaman yağacağı,
3. Rahimdeki çocuğun durumu,
4. İnsanın gelecekte ne yapacağı,
5. İnsanın nerede öleceği.

Günümüzde bu beş gaybtan bazılarının bilindiğini ve binaenaleyh gayba muvafık olunabileceğini iddia etmek mümkündür. Şimdi beş gayb meselesini bu açıdan değerlendirmeye çalışalım.

1. KIYAMETİN KOPMASI

Kıyametin ne zaman kopacağı konusunda Kur'an-ı Kerim 'inbeyanı nettir. Bu konuya dair soruları Kur'an daima "onun ilmi Allah 'a aittir" şeklinde cevaplamıştır. Birçok ayette de onun yakın olabileceği¹⁹² ve ansızın gerçekleşeceği¹⁹³ ifade edilmiştir. Peygamberimiz ise kıyametin ne zaman vuku bulacağı konusundaki sorulara : "Bu

¹⁹² Araf 7/187, Lokman 31/34, Ahzab 33/63, Fussilet 41/747, Zuhuf 43/85, Naziat 79/42

¹⁹³ Yusuf 12/108, Nahl 16/77, Tâhâ 20/15, Hac 22/55, Ahzab 33/63, Şûara 42/17 , Zuhuf 43/66, Muhammed 47/18

konuda soru sorulan sorandan (Cebrailden) daha bilgili değildir. ¹⁹⁴, "Onun ilmi Allah yanındadır." ¹⁹⁵ , "Bu gaybtır, gaybı ise yalnız Allah bilir." ¹⁹⁶ şekillerinde cevap vermiştir.

Kur'an ve sünnetin bu açık ifadelerine rağmen ilk dönemden itibaren bazı kaynaklarda dünyanın ömrüne dair rivayetler eksik olmamıştır. Bu rivayetlere yer verenlerin başında Taberi (v.310/922) gelmektedir. Taberî, Tarihu'l -ümem ve'l-mülûk'ün eserinin başında şöyle geçmektedir:

1. İbn Abbas'tan rivayet edilen bir haberde "dünyanın ömrünün yedi bin sene olduğuna, bunun altı bin ikiyüz senesinin geçtiğine,
2. Kâbu '1-Ahbar (v.32/652), Vehb b. Münebbih'ten (v. 114/732) rivayette ise "dünyanın ömrünün altı bin sene olduğuna ve Vehb 'in bunun beş bin altıyüz senesinin geçtiğini söylediğine" yer vermektedir. ¹⁹⁷

Taberî'nin bu şekil ifade kullanmasını yargılayan Ahmet b. Ali ed -Davudî (v.828/1423), onu nasların zahirine açıkça ters düşmekle kınanmaktadır, İbn Hacer (v.853/1449) ise Taberî'nin bu hataya Ebû Dâvud'un kaydettiği hadis i yanlış yorumlamaktan kaynaklandığını söylemektedir.

Bize göre Rasûlullah'ın kıyamete dair sözleri ya nisbî ve icmâlî, ya da mecazî ifadeler şeklindedir. Meselâ: "Önceki ümmetlere göre sizin eceliniz, ikinci namazından güneş batıncaya kadar geçen süre gibidir." ¹⁹⁸ Hadisi nisbî ve icmali bir ifadedir. Peygamberimizin : "İşler ehli olmayana verildiği zaman kıyameti bekle, ¹⁹⁹ şeklindeki ifadeleri ise mecazîdir. Belli bir hükümlürlüğün sona ereceğine işaret etmektedir.

Hicretten sonra beşyüz değil, bin, beşyüz yıla yakın zaman geçmesine rağmen kıyamet kopmadığına göre, dünyanın ömrü ve kıyametin gerçekleşeceğine dair belirli bir tarih içeren rivayetlerin sahih olmadığı bizzat tecrübe ile ortaya çıkmış bulunmakta olup bilgilerin israiliyyat kaynaklı olduğunu rivayetlerin zayıf ve mevzu olduğu açıkça görülmektedir.

2. YAĞMURUN YAĞMASI

¹⁹⁴ Buhârî, İman, 37, Müslim, İman, 7.

¹⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 389.

¹⁹⁶ Suyûtî, el-Hasâis, 11, 170.

¹⁹⁷ Taberi, Tarih'ul-Umem ve'l Müluk, 1, 10

¹⁹⁸ Buhârî, Enbiyâ, 50; Fedâilü '1-Kur 'ân, 18; Tirmizî, 2 Edep, .93 , Ahmet b. Hanbel, Müsned, 111, 112

¹⁹⁹ Buhârî, İlim, 2.

Bazıları, hadiste yağacak yağmurla görevli bir meleğin bulunduğu belirtilildiğini²⁰⁰ ve bu hususta bilgi sahibi olduğunu, ayrıca bugün meteoroloji cihazlarıyla yağmur vaktinin tesbit edildiğini ileri sürerek bu konunun gayb dışında kaldığını iddia etmektedirler. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki gerek meleklerin bilgisi, gerekse meteoroloji istasyonlarında yürütülen tahminler ayet ve hadislerin ifade ettiği manaya ters düşmez. Çünkü bu bilgiler ancak yağmur için belli aşamalar oluştuğundan sonra edinilebilmektedir. Detaylı ve kesin de değildir. Ayet ve hadislerde sözü edilen ise bütün detayları kapsayan kesin bilgiler türündendir.²⁰¹ Meselâ meteoroloji istasyonlarında ancak rüzgârın esiş yönü, havadaki nem oranı, buharlaşma gibi yağmur emareleri belirdikten sonra tahmin yürütülebilmektedir. Hiçbir emaresi belirmemiş, gözlem alanına da yaklaşmamış bir yağmurun ne zaman yağacağını sadece Allah bilir.

3. RAHİMDEKİ ÇOCUĞUN DURUMU

Bugün röntgen ışınlarıyla anne karnındaki ceninin erkek veya kız olduğunun tesbit edildiğini ileri sürerek bu konunun da gayb kapsamı dışında kaldığını iddia edenler vardır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki kaynaklarda "çocuğun rahimdeki durumu" ile onun sadece erkek veya kız olacağı yorumunun yapılması isabetli değildir. Çünkü ayette yer alan "rahimlerdeki şeyler"den kasıt çocuğun doğumdan önce ve sonraki bütün halleridir. Yani saadeti, mutsuzluğu, özel kabiliyetleri, kısaca kaderidir. Bunu şüphe yok ki Allah bilir. Binaenaleyh bu konularda insanların deney ve gözlem metotlarıyla elde edecekleri bilgiler kesbî bilgiler olup nasların hükmü ile de çelişmez.

Daha önce de temas ettiğimiz gibi rahimlerde olanın bil gisinin Allah'a nisbeti daha çok eski kültürlerden intikal eden yanlış inançlara yöneliktir. Nitekim antik felsefeden beri ana karnındaki çocuğun cinsiyetinin tayini konusunda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Meselâ Demokrit (M.Ö. 460–370) çocuğun erkek veya kız olmasını erkeğin menisindeki maddelerin sonucu kabul ederken, Aristo (M.Ö.384–322) erkeğin tohumu üstün gelirse yavrunun erkek, diğinkini üstün gelirse yavrunun dişi olacağını ileri sürüyor. Ayrıca ebeveynin yaş durumlarının cinsiyetin tayinine etkili olacağını

²⁰⁰ Suyûtî, el- Hasâisü '1-Kübrâ, 11,175.

²⁰¹ Âlûsî, Ruhü '1-Meânî, XXI,112.

savunuyor ve diyor ki: erkeğin bünyesinde sıcaklık, kadınınkinde ise soğukluk hâkimdir. Bu yüzden çok genç ve yaşlılarda hararet eksik olduğundan onların çocukları kız, olgun erkeklerin çocukları ise erkek olur."Bundan başka besinler, hava, su ve özel -likle rüzgârın tesirinden söz ediyor: "Kuzey rüzgârları yavrunun erkek olmasına, güney rüzgârları ise kız olmasına sebep olur diyor.²⁰²

Kur'an, deneyden yoksun bu tür iddialara önem vermeyerek tercihi Allah'ın iradesine bırakmıştır. Rahime bırakılan milyarlarca kromozom içinden çocuğun kimliğini oluşturacak çiftlerin birleşmesini temin eden ilahi irade ve kudrete dikkatle ri çekmiştir.

Rahimde görevli bir meleğin bulunması da²⁰³ konunun gayb kapsamı içinde olmasına engel teşkil etmez. Yağmurla ilgili olarak söylediğimiz gibi meleklerin bu husustaki bilgisi hem belli bir safhadan sonra oluşmakta, hem de detaylı ve kesin bilgi özelliği taşımamaktadır.

4. İNSANIN GELECEĞİ

İnsanın geleceği de kıyametin ortaya çıkışı gibi gizlenmiş bil gilerdendir. Kur'an-ı Kerim "Yarın şu işi kesin olarak yapacağım" demeyi menetmiştir,²⁰⁴ Hz. Aişe de "Kim sana peygamberin gelecekte olacak şeyleri bildiğini söylerse, yalancıdır." dedikten sonra "Hiç bir insan yarın ne yapacağını bilemez.²⁰⁵ Mealindeki ayeti okumuştur.²⁰⁶ Geleceği tahmin etmek, tasarılar yapmak ve zamanı gelin ce bunları gerçekleştirmek gaybı bilmek olmayıp, insanın tahmin gücüne bağlı kesbî özelliklerdendir.

5. İNSANIN NEREDE ÖLECEĞİ

Kıyametin vukuu ve gelecekte yapacağımız işler gibi nere de öleceğimiz de Allah tarafından takdir edilmiş ve gizli tutulmuştur. Buradaki yer bilgisi de tafsili nitelikli bir bilgidir. Hiç bir insan önceden belirlenmiş bir nokta olarak öleceği ye ri

²⁰² Mahmut Kaya, İslâm Kaynaklarına Göre Aristo-Teles, s.171

²⁰³ Buharî, Kader, 1.

²⁰⁴ Kehf (18), 23.

²⁰⁵ Lokman (31), 34.

²⁰⁶ Buhârî, Tefsîr, 53; Taberî, Tefsîr, XXI, 51.

bilemez. Hadislerde: "Allah bir kulun bir yerde ölümünü takdir ettiği zaman, onun için orada bir ihtiyaç yaratır da kul kendini tutamayıp oraya gider."²⁰⁷ buyrulmuştur.

Bazı müellifler, bu geniş kâinatta Allah Teâlâ'nın insanlardan gizli tuttuğu ve sadece kendi bilgisi dâhilinde bulundurduğu şeyleri beş konu ile sınırlandırmanın doğru olmayacağını ileri sürerek beş gayb meselesine farklı yorumlar getirmek istemişlerdir. Bu tarz yaklaşım içinde olanlardan; biri olan Ebû Muhammed b.Ebî Cemre (v.695/1296) beş gaybın, beş ayrı âleme işaret olduğunu iddia ediyor ve şöyle diyor : "Rahimlerde olanı Allah bilir" ifadesi nefiste artan ve eksilen şeylere işarettir. Bu ifade için "rahim" kelimesinin seçilmesi, insanların onu daha yaygın şekilde bilmesindendir. Rahimde bulunanı bilemeyecekleri ifade edilerek, bunu bilemeyenin, nefiste olanları hiç bilemeyeceği anlatılmak istenmiştir.

Netice olarak, eğer mutlak gaybı konunun başında da değindiğimiz gibi "Allah dışında kimsenin bilgisinin dâhilinde olmadığı ve olmayacağı şeyler tarzında tarif edecek olursak, muğayyabât-ı hamse meselesi bu manada gayb şümulü dışında kalır. Aslında böyle bir gaybın bizim açımızdan yokluktan farkı da yoktur. Fakat mutlak gaybı "bugün için yalnızca Allah'ın bilgisinde olmakla beraber, ileride başkalarına da açıklanması imkân dâhilinde olan hususlar" olarak tarif edecek olursak, bu durumda başta beş gayb olmak üzere ahiret ahvali, Ievh-i mahfuz gibi hususlar da mutlak gayb içine girer.

D. KURAN'DA GEÇEN BAZI GAYBÎ HABERLER

1. KUR'AN'IN GELECEKTEN HABER VERMESİ

Kur'an'ın gaybî haberlerinden önemli bir kısmı geleceğe bakar. Hatta "gaybdan haber vermek" denildiğinde ilk hatıra gelen, "gelecekte haber vermektir". Kur'an, Allah'ın ilminden geldiği için geçmişe, geleceğe ve şimdiki zamana aynı anda bakar. Bazen olur, geçmişin derinliklerinden bir kıssa ile insanları ibrete sevk eder. Bazen de, gelecekte bir haberle bakışlarımızı ileriye çevirir.

Kur'an'ın gelecekte haber vermesi, onun başlıca i'caz türlerindendir. İlk bakışta bu tür ayetler, kırk-elli kadar sanılır. Fakat dikkat edildiğinde, bu rakamın bini geçtiği görülür.²⁰⁸ Bunlardan birkaç örnek vermeye çalışalım.

²⁰⁷ İbn Kesîr, Tefsîru '1-Kur 'ân'i '1-Azim, ili,455

Hız. Peygamberin erkek çocuklarının vefatı üzerine, müşriklerin "o ebterdir" ²⁰⁹ demeleri üzerine inen ²¹⁰ Kevser suresi, kendisi üç ayet iken dört gaybî habere işaret eder.

1. "Biz sana kevseri verdik" ifadesindeki kevser, bazı rivayetlere göre peygambere tâbi olacakların çokluğunu bildirir.

2. "Rabbin için kurban kes" ifadesi bolluğa işaret eder. Zira kurban kesmeye maddî imkânlar olacak ki, bu emir yerine getirilebilsin.

3."Doğrusu sana dil uzatanın kendisidir ebter olan. Sen ebter değilsin. Senin neslin ve sana tabi olanlar devam edeceklerdir.

4. Doğrusu sana dil uzatanın kendisidir ebter olan. Sana ebter diyenin kendisi ebter olacaktır; nesli kesilecektir. ²¹¹

Bu surede haber verilen dört gaybî haberin her birisi, haber verildiği şekli de gerçekleşmiştir. Ona ebter diyenler kendileri ebter olmuşlardır. Hız. Peygamberin ise, hem mübarek nesli olan Seyyidler cemaat i her tarafta devam etmekte; hem de O'na tâbi olanların sayısı her asırda gittikçe artmaktadır.

Kur'an'ın geleceğe yönelik bir kısım haberlerini istinbat ve istihraç etmek o kadar zor bir şey değildir. Ayetin açık manası zaten, "ben gelecekte haber veriyorum" dercesine kendini göstermektedir. Meselâ, "Kur'an Muhammed'in kendi sözüdür" diyenlere karşı ayette cevaben şöyle denilir: "Kulumuza indirdiğimizden bir şüpheniz varsa, haydi onun benzeri bir sure getirin. Allah'tan başka bütün yardımcılarınızı da çağırın. Eğer sözünüzde sadık iseniz (Bunu yapın). Eğer yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış Cehenn em ateşinden sakının" ²¹² Ayette yer alan "...yapamazsanız ki asla yapamayacaksınız" ifadesi net bir şekilde geleceğe ait bir hükmü, hem de te'kîdli olarak belirtmektedir. Kur'an'ın ihbarı o günden bu güne kadar 1400 senelik bir tecrübe ile doğruluğunu gösteren bir mucizedir. Bu meydan okumanın icazına karşılık, silahlar çekilmiş,

²⁰⁸ Nursi, Lem'alar, s. 35

²⁰⁹ Ebter: Nesli kesik, erkek evladı olmayan anlamındadır. İbn 'ul- Manzur, IV, 38.

²¹⁰ İbn Kesîr, IV, 559; İbnu Hişam, II, 34

²¹¹ Alusi, I, 22

²¹² Bakara,2/23-24

masraflar yapılmış ve fakat bu mucizeye hiçbir red cevabı verilememiş başarılı olunamamıştır.²¹³ Hâlbuki söz ile mukabelede bulunup Kur'an'ın davasını çürütmeye çalışmak ilk bakışta daha kolay gibi görülmektedir. Onların bundan aciz kalışları, Kur'an'ın mucizeliğini isbat etmektedir.

Kur'an'ın bu i'cazını sadece lafzının fesahatinde aramamak lâzımdır. Seyyid Kutub'un da (v. 6–1966) dikkat çektiği gibi, onun i'caz boyutu, nazmı ve ma'nala rının i'cazı boyutlarından çok daha ilerdedir. İns ve cin, onun dengi bir kelâm getiremedikleri gibi, onun sistemi gibi her şeyi kuşatan bir sistem dahi getiremezler.²¹⁴

Beşer, Allah'ın yarattığı şeylerin benzerini yapmaktan aciz olduğu gibi, O'nun kelâmının benzerini söylemekten de acizdir. Kur'an, fıtratın bütün kanunlarının mülâhaza edildiği bir kitaptır. Bu fıtrat kanunları, hem beşerî nefislerin bütün tavırlarında, hem de toplumun bütün hallerinde geçerlidir.²¹⁵

Kur'an'ın bazı ifadelerinde ise, geleceğe bakan yönü ilk bakışta dikkat çekmeyebilir. Fakat şelaleye bakan iki kişiden birisinin sadece manzarasından lezzet alması, şırıltısını dinlemesi yanında; bir mühendisin bunun ötesinde bir baraj görüp, çevreyi sulama ve aydınlatmayı planlaması gibi, bazı aye tlerden bir kısım âlimler gaybî bir mana sezemezken, bazılarının böyle bir manayı sezmeleri mümkündür. Ayetin açık manasını reddetmeyen böyle ince, sırlı, işarî manalar, ulema arasında kabul görmüştür.

Şimdi vereceğimiz ayetin gaybî yönü ise, bilimin geliş imi sayesinde ancak 19. YY. da anlaşılabilmiştir: “İnsan, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor? Doğrusu biz, onu parmak uçlarına kadar düzeltmeye kadiriz.”²¹⁶

Ayetlerin asıl olarak anlattığı olay, öldükten sonra dirilme olayıdır. "Parmak uçlarına varıncaya kadar" denilmesi, insanın en ince ayrıntılarıyla tekrar yaratılacağından kinayedir. Öyle ki, parmak uçları bile zayi olmayacak. Ne kadar küçük ve dakik de olsa, hiçbir uzuv ve o uzvun şekli değişmeyecektir".²¹⁷

²¹³ Yazır, I, 272

²¹⁴ Kutub, a.g.e. IV, 2250

²¹⁵ Kutub, a.g.e. IV, 2249–2250

²¹⁶ Kıyame, 73–4.

²¹⁷ Kutub, VI, 3768

Bu mana ile beraber, ayette "parmak uçlarına" dikkat çekilmesi, oralarda mühim sırlar olduğuna işaret etmektedir. Bu sırlardan biri, her insanın parmak izinin kendine has olması, başka hiçbir kimseninkine benzememesidir. Her insana ayrı bir sima veren ilâhî kudret, her insanın parmak uçlarına da, o şahsa has bir mühür vurmuştur. Bu öyle bir mühürdür ki, bir başkasıyla karışması mümkün değildir. Buna mukabil beşeri bilgi düzeyinde "Parmak izi ilk defa Sir Edwart Henry tarafından 1875 yılında bulunmuş ve kısa süren bir tecrübe devresinden sonra, birçok polis teşkilatı tarafından kullanılmaya başlamıştır".²¹⁸

"Andolsun ki, biz zikirden (Tevrat'tan) sonra Zeburda da yazdık ki: Arza salih kullarım varis olacaklar" (Enbiya, 21/105) ayetinden Mısır'ın Yavuz Sultan Selin eliyle fethini istinbat etmesi meşhurdur".²¹⁹

Doç. Dr. Ahmet Akgündüz "Kur'an, Yavuz'un Mısır'ı fethine işaret ediyor" başlıklı araştırma yazısında, bu meseleyi çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Yavuz zamanında Anadolu Kadı askeri, Kanunî'nin ilk yıllarında Şeyhu'l -İslâm olan İbn-i Kemal'in, ayetten istihraç ettiği mananın işârî bir mana olduğuna dikkat çeken müellif, aynı ayetin: " Zayıf bir durumda olan Hz. Musa'nın kavminin Firavunlar'dan sonra galip gelmesine, Ehli Kitabın ehl-i kitab olmayanları mağlub edişine; "Salih oldukları süre ce, önce Yahudilerin, sonra Hristiyanların ve en sonra da Müslümanların galip geleceğine ve her zaman iman, tevhîd ve amel -i salih-i terketmiyenlerin, neticede yeryüzünün gerçek hâkimi alacaklarına" da işaret ettiğini belirtiyor.²²⁰

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bunlar bize göstermektedir ki, Kur'an i'cazı, verdiği gaybî bilgiler itibarıyla gerçekten mucizevî bir ilahî kelim olduğunu ispat etmektedir.

2. Hz. PEYGAMBERİN KORUNMASI

Cenabı Hak şu ayette Hz. Peygamberin İlâhî koruma altında olduğunu bildiriyor: "Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Bunu yapmazsan

²¹⁸ Kırca, Celal, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İst. Marifet Yayınları 1981. s. 198.

²¹⁹ Alusi, a.g.e. I, 8.

²²⁰ Akgündüz, Ahmet "Kur'an, Yavuz'un Mısır'ı Fethine İşaret ediyor", Zafer Dergisi (Kasım 1989) s. 3-7.

elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır" ²²¹ (Maide, Ş/67).

Gayba ait bu İlâhî korumadan dolayıdır ki, İslâm düşmanlarından hiçbirisi Hz. Peygamberi öldürmeye güç yetirememiştir. Hâlbuki düşmanları pek çok ve imkânları yerindeydi. Üstelik daima, O'nu ve davasını yok etmek için fırsat kolluyorlardı. Hz. Peygamber ise, zayıf bir konumda idi. Yardımcıları azdı. ²²²

Üstteki ayet nazil olduktan sonra Hz. Peygamber, muhafızlığını yapan zatlara; artık gidin, Rabbim beni koruyor." ²²³ dedi.

Bu ilâhî vaad gerçekleşmiş, Hz. Peygamber, o kadar düşmanları içinde, pek çok suikastlara maruz kaldığı halde yatağında vefat etmiştir.

"Rasulullah'ın Uhud'da yüzü yaralandı, iki dişi kırıldı; öte yandan pek çok eziyetlerle karşılaştı. Koruma teminatı nerede kaldı?" şeklindeki bir soruya, İbnü'l - Cevzî (Ö.597 H.) şöyle cevap veriyor: Allah'ın teminatı O'nu öldürülmekten, esir edilmekten, tamamen telef olmaktan koruma hususundadır. Maruz kaldığı eziyetler, korunmuş olmasına engel değildir". ²²⁴

İbnu Kesîr (Ö.774 H.), Hz. Peygamberin amcası Ebu Talib'in İslâm'a girmemesini de, peygamberin korunmasıyla alakalı görür. Ona göre, şayet Ebu Talib de müslüman olsaydı, Kureyş kâfirleri hücumla ceza ederlerdi. Fakat Ebu Talib'le aralarında küfür bağı bulunduğundan, ona saygı duyar, hürmet ederlerdi. ²²⁵

Allah'ın koruması altında olduğunu bilen Hz. Peygamber, en sıkışık anlarda bile ümitsizliğe düşmemiştir. İşte, hicret esnasında, mağaraya gizlendikleri erinde gösterdiği harika cesaret ve teslimiyet bunu bize göstermektedir. Yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir telaşlanıp, "Ya Rasulallah, birisi ayaklan üzerinde yükselse bizi görecekler" deyince, Hz. Peygamber şöyle cevap verir: "Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne

²²¹ Maide 6/ 67.

²²² Zerkânî, II, 335-336.

²²³ Tirmizi. et-Tefsîr, 5/6; İbn Kesîr II, 78.

²²⁴ İbn'ul Cevzî, II, 397.

²²⁵ İbn Kesîr, II, 79.

zannediyorsun?" ²²⁶ diyerek hem Hz. Ebû Bekir teselli etmiş hem de Allah'ın O'nu koruduğundan emin olmuştur.

Kur'an-ı Kerîm, bu anı ebedileştirdiği pasajlarında, bunu şöyle ifâde eder: "Eğer siz peygambere yardım etmezseniz, Allah vaktiyle O'na yardım etmişti (yine yardım eder). Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, mağarada iki kişiden biri olduğu halde, arkadaşına "üzülme" diyordu. Allah bizimle beraberdir. Böylece Allah onun üzerine sekînetini (emniyet ve rahmetini) indirdi. Sizin görmediğiniz ordularla onu kuvvetlendirdi..." ²²⁷

Tefsirlerde, Hz. Peygamberin te'yid edildiği orduların melekler ordusu olduğu belirtilmiştir. ²²⁸"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır" (Fetih,4£/4) ayetinin ifade ettiği gibi gökte ve yerdeki bütün varlıklar Allah'ın orduunda birer asker durumundadır. Cenab-ı Hak, Rasulünün muhafazası için bu askerlerden örümceğe mağaranın girişini kapattırmuş, bir çift güvercine, mağaranın üstünde nöbet tutturmuştur. ²²⁹

Örümceğin ağzıyla Hz. Peygamberin müşriklerden kurtulması olayıyla alakalı olarak yapılan şu yorum, son derece ince, lâtif bir manayı ifade etmektedir. Şöyle ki: "Allah'tan başka dostlar edinenlerin hali, kendine yuva yapan örümceğe benzer. Hâlbuki evlerin en zayıfı örümceğin evidir. Keşke bilselerdi" ²³⁰.

Ankebut suresi Mekkî olduğu cihetle, ayette Mekke'nin imâna gelmeyen reislerinin, ilerde bir örümceğe mağlup olacaklarına bir işaret vardır. Örümceğin evi olan ağ, en zayıf bir perde iken, o kuvvetli reisleri mağlup edeceğini göstermekle ayet diyor: "En zayıf bir hayvana mağlup olacaklarını faraza bilselerdi, bu cinayete ve suikaste teşebbüs etmeyeceklerdi". ²³¹ O halde göklerin ve yerin orduları elinde olan Allah, eğer isterse bütün ordularını peygamberini korumada kullanabilir. Fakat buna hiç lüzum olmadan en zayıf bir evle, en büyük bir peygamberini, en şiddetli düşmanlarından korumuştur.

²²⁶ Buhârî, et- Tefsîr, 9/9; Et-Taberî, X, 136; Ibnu Kesîr II, 358.

²²⁷ Tevbe, 40.

²²⁸ İbn Kesîr, II, 358; En-Nesefî, II, 127.

²²⁹ Nesefî, II, 127; Et-Tabresî, 111,3.

²³⁰ Ankebut, 29/41.

²³¹ Nursî, Emirdağ Lahikası, s.379-380.

Kimin mecnun olduğu görülmüştür. O'na mecnun diyenlerin pek çoğu Mekke'nin fethinden sonra O'nun saflarında yer aldılar. Küfründe ina t eden Ebu Cehil, Ebu Leheb gibi kimseler, daha dünyadayken cezalarını buldular. Hem hayatları, hem saltanatları bitti. Böylece, üstte zikredilen ayetlerin hakikati tecelli etti. Gaybdan peygambere bildirilen ilâhî teminat gerçekleşti.

3. KUR'AN'IN KORUNMASI

Peygamberini koruyacağını taahhüd eden Allah, ezelf kelâmı olan Kur'an'ı da koruyacağını şu ayetle ilan eder: "Şüphesiz ki "Zikri" biz indirdik. Onu koruyacak olan da biziz".²³²

"Ez-Zikr" Kur'an'ın isimlerinden biri olup burada da "Kur'an" anlamında kullanılmıştır.²³³ Evet, bir öğüt olan Kur'an günümüze kadar İlâhî koruma altında gelmiştir. Bu korumanın nasıl tecelli ettiğini daha iyi anlamak için, onun günümüze kadarki geliş seyrine ana hatlarıyla bakmakta yarar görüyoruz:

Hiz. Peygamber, kendisine vahiy geldiğinde, gelen vahyi yazdırıp, "Bu ayeti şu sureye koyun" şeklinde talimat vermektedir. Ayrıca, her sene, o ana kadar gelen ayetleri Hiz. Cebail'e arz etmiştir (el-arza). Vefatı senesinde bu arz, iki defa yapılmıştır.²³⁴

Hiz. Ebu Bekir döneminde Kur'an mushaf haline getirilmiş, Hiz. Osman döneminde ise, nüshaları çoğaltarak belli başlı İslâm merkezlerine gönderilmiştir.²³⁵

Daha sonraki devirlerde ise; hem yazılmak, hem de ezberlenmek suretiyle, ziyade ve noksanlıktan korunarak günümüze kadar değişmeden gelmiştir. Diğer semavî kitaplar için böyle bir teminat olmadığından, onlar tebdil ve tağyirden kurtulamamışlardır.²³⁶

Her asırda sayıları milyonları bulan hafızlar, Kur'an'ın lafzının korunmasının canlı şahitleridir. Hatta bu hafızlar içinde beş yaşında çocuklar bile çıkması, bu ilâhî korumanın bir görünümü durumundadır. Farz-ı muhal olarak, bugün yeryüzünde bir tek

²³² Hicr, 15/9

²³³ Hâzin, III, 89; Yazır, V, 3042; Es-Sâbûnî, II, 166

²³⁴ Bedreddin Zerkeşî, El-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut, Daru'l-Marife, 1972, I, 232

²³⁵ A.g.e I, 233-235; Hâzin, I, 6

²³⁶ Zemahferî, II, 572; Hâzin, III, 89

nüsha Kur'an kalmasa, tek bir harfini değiştirmeden yazdırabilecek yüzbinlerce hafız vardır.

Kur'an'ın laf zan korunduğunun en büyük delîli, dünyanın her tarafındaki Kur'an nüshalarının aynı oluşudur. Hristiyan larm dört incili olduğu gibi, Müslümanların dört Kur'an'ı yoktur.

Kur'an'ın icazı, onun herhangi bir değişikliğe uğratılmasına engeldir. Beşer kelâmından farklı oluşu onu ebedî bir mucize kılmıştır.²³⁷ Nasıl ki, her tarafı aydınlatan güneşin ışığı bizim yaktığımız mumlardan, lambalardan, elektrikten farklıdır. Üzerinde "semavîlik" mührü vardır. Onun gibi, semavî olan Kur'an'ın da beyanında, üslubunda "îlâhîlik" damgası mevcuttur. Bu öyle bir dam-gadır ki, bu güne kadar hiç bir beşer, bunu taklide muvaffak olamamıştır.

Bir derece açıkladığımız gibi, Kur'an'ın korunmasını taahhüd eden baştaki ayet, gaybdan bir haberdir. Verilen bu haber aynen çıkmıştır.²³⁸ Bu vaad, Rasulullah zamanında mücerred bir iddia idi. Bu kadar asırlar geçtikten ve bu kadar çeşitli olaylardan sonra Kur'an'ın korunması vaadi, onun Rabbani menşeli oluşuna şehâdet eden bir mucizedir.²³⁹

14 asırlık İslâm tarihi boyunca müslümanlar çok büyük fitneler yaşadılar. Kur'an, bütün bu fitneler içinden tebdil ve tahriften korunmuş olarak çıktı. Günüm üzde olduğu gibi, müslümanlara öyle zamanlar geldi ki, kendilerini himayeden aciz kaldılar. İnançlarını savunamadılar. Sistemlerini devam ettiremediler. Topraklarını, mallarını, namuslarını, ahlaklarını koruyamadılar. Hatta akıl ve idraklerine sahip çıkama dılar. Din düşmanları, onların bütün iyi özelliklerini kötü özelliklerle değiştirdiler. Yalnızca Kur'an'ı değiştiremediler.

²³⁷ Hâzin, III, 90; Yazır, V, 3042-3043

²³⁸ Yazır, V, 3043; Kutub, IV, 2127

²³⁹ Kutub, IV, 2129

4. DOĞU ROMA HİRİSTİYANLARININ GALİB GELMESİ

İslâm'ın Mekke döneminde, Hıristiyan olan Doğu Romalılarla (Bizans) Mecusî olan İranlılar savaşırlar. İranlılar galip gelir. Haber Mekke'ye ulaştığında Hz. Peygamber ve mü'minler, ehl-i Kitab olan Bizans'ın yenilişine üzüldürken, müşrikler, sevinirler. Müslümanlara "Siz ve Hıristiyan lar ehli Kitabımız. Biz ve İranlı'lar ise ümmîyiz. Dostlarımız dostlarınıza galib geldi. Biz de size galib geleceğiz" derler. Bunun üzerine Rum suresinin baş kısımları nazil olur.²⁴⁰"Elif, lâm, mîm. Rumlar mağlub oldu (Arab ülkesine) en yakın yerde. Onlar, bu yenilgiden sonra galib gelecekler "Bid'a sinîn" içinde. Önünde ve sonunda hüküm Allah'ındır. O gün mü'minler sevinecekler. Allah'ın zafer vermesiyle, O, dilediğine zafer verir. Ve O, Aziz'dir, Rahim'dir."²⁴¹

Gelen bu ayetler üzerine Hz. Ebu Bekir, Ubey b. Halef'le üç seneliğine on deveye bahse girer. Durumu Hz. Peygambere söylediğinde, Hz. Peygamber: "Bid'a sinîn" üç-dokuz sene arasındır. Bahse girilen deve miktarını artır, müddeti de uzat" der. Bahsi dokuz seneliğine, yüz deve olarak yenilerler. Yedinci senede Rumlar galip gelir.²⁴²

Tefhîm'ul-Kur'anda zikredildiği üzere, Bizanslılar İranlılar karşısında feci bir mağlubiyet içindeydiler. Mısır'ın tamamı İranlı'ların eline geçmiş, Mecusi orduları Trablusgarb'a kadar uzanmıştı. Anadolu'da Bizanslıları Boğaziçine kadar sürmüşler, Kadıköy'ü ele geçirmişlerdi. Bizans imparatoru her türlü şartı kabule hazır olduğunu bildiren bir elçi gönderir. İran hükümdarı Hüsrev der: "İmparator zincirlenmiş bir halde önüme getirilip çarımha gerilmiş tanrısından vazgeçmedikçe ona eman vermeyeceğim"²⁴³

Kısacası, İngiliz tarihçi Gibbon'un da dediği gibi, Kur'an'ın bu müjdeyi vermesinden sekiz yıl sonra, hiç kimse Bizans İmparatorluğunun tekrar İran'ı yenilgiye

²⁴⁰ Zemahşerî, III, 466-467; Et-Taberî, XXI, 16-20

²⁴¹ Rum, 3/1-5.

²⁴² Taberî, XXI, 16-20

²⁴³ Tefhîm-ul Kur'an, Rum Sûresi, S.450

uğratacağını hayal bile edemezdi. Hatta değil İran'ı yenmek, hiç kimse bu şartlar altında imparatorluğu hayatını devam ettirebileceğine ihtimal vermiyordu.²⁴⁴

Rum suresinin bu ayetleri, Bizansın galibiyetini haber vermenin ötesinde, ondan daha mühim bir haber de söylüyordu. O da, "O gün mü'minler sevinecek. Allah'ın zafer vermesiyle" ayetlerinin bildirdiği, müslümanların mühim bir zaferle sevinmeleridir. Nitekim Bedir savaşında müslümanların zaferi, Bizansın zaferine tevafuk etmektedir. Hâlbuki zahirde, hem Bizansın, hem de müslümanların galebesiyle ilgili şartlar uygun değildi. Müslümanlar o sırada, Mekke döneminde müşriklerin eziyetleriyle karşı karşıya idiler. Şübhesiz, Kur'an'ın ileride olacak bu olayları, önceden net ifadelerle anlatması onun icaz parıltılarından birini teşkil etmektedir.²⁴⁵

Rum suresinin iniş sebebine göre yaptığımız bu açıklamalar yanında, şu noktayı da belirtmekte fayda görüyoruz: Tefsir usulünde temel esaslardan biri şudur: İtibar, sebebin haslığına değil, hükmün umumiliğinedir. Sebeb -i nüzulün hususiliği hükmün umumiliğine engel değildir.²⁴⁶

Bu noktalardan hareketle, Bizansın mağlubiyetten sonra galibiyete geçeceklerini bildiren bu ayetlerin, günümüzdeki kimi ehl-i kitab mensublarının, mağlubiyet döneminden sonra galibiyet elde edeceklerine bir işaret olduğunu, ihtiyat kaydıyla söyleyebiliriz. Nitekim hiçbir dinî kabul etmeyen Marksist sistem, Avrupa'nın pek çok ülkesini ele geçirmiş iken, 70 yıllık bir hâkimiyetten sonra birden çökmeye mahkûm olmuştur.

5. MEKKE'NİN FETHİ VE MÜŞRİKLERİN İSLAMA GİRİŞİ

Hız. Peygamber, kendine verilen risalet vazifesini Mekke'de ifa ederken pek çok zorluklarla karşılaşır. O ve O'na tabii olan mü'minler, Mekkeliler tarafından çeşitli işkenceye, ambargoya maruz bırakılırlar. Onüç yıl süren bu çetin mücadeleden sonra mü'minler Mekke'yi terketmek zorunda kalırlar. Mallarını, topraklarını, yurt larını bırakarak Medine'ye giderler. Fakat gönüllerinde Mekke'nin hasreti buram buram

²⁴⁴ Ebu'l- Alâ Mevdudî, Tefhîm 'ul- Kur'an, İst. İnsan Yayınları, 1991. Ter: M.Ha n Kaya nı ve diğerleri, IV, 275

²⁴⁵ Zerkânî, II, 334

²⁴⁶ Suyûtî, El-İtkan, I, 30; Ez-Zerkeşî, I, 32

tütmekte, orada bulunanların da İslâm nimetine kavuşmalarını can -u gönülden arzulamaktadırlar. Medine'de nazil olan şu ayet, onlara bu noktada bir ümit ışığı yakar:

"Olur ki Allah, düşman olduğunuz kimselerle sizin aranızda bir dostluk meydana getirir. Allah kadirdir ve Allah gafuru'r-rahîmdir (Çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir).²⁴⁷

Taberî (Ö. 310 H.), Hz. Peygamber devrinde Mekke'nin fethedil -mesiyle, ayetin bu manasının gerçekleştiğini söyler.²⁴⁸ Fahreddîn Er-Râzî (Ö. 606 H.) de aynı manaya, "Elbette Allah kalbleri çevirmeye, durumları değiştirmeye, dostluk sebeplerini kolaylaştırmaya kadirdir" diyerek dikkat çeker.²⁴⁹

Bu ayetten anlıyoruz ki, dünün düşmanı bugün dost olabilir. Dünün kâfiri, bu gün islâm'a girebilir. Mekke'nin fethiyle bu mananın bir numunesi görüldüğü gibi, her devirde benzeri manzaraları görmek mümkündür.

Şimdi zikredeceğimiz ayet ise, İlâhî vahyin en birinci ve en mümtaz muhatabı olan Hz. Peygambere gaybdan bir müjde veriyor:

"Kur'an'ı sana (tebliği) farz kılan Allah muhakkak ki seni meadına döndürecek"²⁵⁰ Yani, ahirete irtihal etmeden evvel, seni bu çıktığın mahalle geri getirecek, Mekke'yi fethi müyesser kılacaktır."²⁵¹ manasını açıkça anlamaktayız.

Bu ayet, müfessirlerin beyanına göre, Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ederken Cuhfe denilen yerde nazil olmuştur.²⁵² Hz. Peygamberin mazun gönlünü teselli eden bu ayet, taşıdığı gaybî haberi ile bir mucizedir. Çünkü haber verdiği şey, aynen meydana gelmiştir.²⁵³

Fetih suresi de, pek çok ayetiyle Mekke 'nin fethiyle alakalıdır.

Hz. Peygamber rüyasında Mekke'ye girdiğini, Beyti tavaf ettiğini görür. Bunu ashabına haber verir. Hudeybiye barışının olduğu senede, umre için yola çıkıldığında

²⁴⁷ Mümtetine, 6-7.

²⁴⁸ Taberî, XXVIII, 65; Et-Tabresi, V, 272; El-Merâğî XXVIII, 70; Es-Sâbûnî, III, 363

²⁴⁹ Râzî, XXIX, 303

²⁵⁰ Kasas, 28/85.

²⁵¹ Yazır, V, 3759; Es-Sâbûnî, II, 448

²⁵² Neseî, III, 248; Hâzin, III, 415; Kutub, V, 2714 -2715; Ez-Zerkeşî, I, 197; Yazır, V, 3759

²⁵³ Merâğî, XX, 104-105

ashabtan hiçbirinde rü'yanın o sene gerçekleşeceğine dair bir şüphe yoktur. Fakat Mekkeliler buna engel olup, müslümanlar gelecek sene umre yapmak üzere dönüş yolunu tutunca, bir kısmında bir şübhe, bir tereddüt meydana gelir. Hatta Hz. Ömer 'Ta Rasulallah, siz Beyte gideceğiz, onu tavaf edeceğiz, buyurmadınız mı?'der. Hz. Peygamber "Evet der. Fakat bu sene yapacağımızı söylemedim mi?" Hz. Ömer "Hayır" deyince Rasulullah "Sen, hiç şüphesiz Beyt'e gidecek ve onu tavaf edeceksin" buyurur.²⁵⁴

İşte, böyle birolayda, müslümanlar içleri buruk bir şekilde Medine'ye dönerken, Cenab-ı Hak Hz. Peygamber'e Fetih suresini indirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Bana öyle bir sure indirildi ki, dünya ve içindeki herşeyden bana daha sevimlidir" der.²⁵⁵

Pek çok gaybî müjde ile dolu olan bu surede, vurgulu ifadelerle Müslümanların Mekke'yi fethedecekleri belirtilmektedir.

Asrımızın mümtaz müfessirlerinden Hamdi Yazır, "Fetih" kelimesinde çok şümülü bir zaviyeden baktığı şu ince yorumları yapar: Fetihden murad yalnız memleket fethinden ibaret olmayıp, daha ziyade kalblerin iman ve İslâm'a açılmasıdır. Mekke fethi üzerine terettüp eden fütuhât, İslâm'ın birden yayılıvermesi ve yirmi seneden beri Kureyş inkârcılarının engel olmasından dolayı hakkın kabulüne kapalı duran kalblerin, Mekke ve Taif fethinden sonra akın akın İslâm'a açılıvermiş bulunmasıdır.²⁵⁶

Bir başka anlatımla, fetihten murad, cumhurun dediği gibi, Mekke'nin fethi olmakla beraber, o yalnız normal bir şehrin fethi değil, Ka'be'nin fethi olduğundan, aynı zamanda kalblerin Allah dinine; İslâm kapısının bütün insanlığa açılışıdır. Bu suret le "Fethul-fütuh" olmuş, diğer fetihlerin önünü açmıştır. Kısa bir zamanda bütün Arabistan'a ve oradan bütün cihana yayılan islâm'ın maddi ve manevi fütuhâtı, Ka'be kapısının açılmasıyla başlamıştır.²⁵⁷

6. YAHUDİLERLE İLGİLİ GAYBİ HABERLER

²⁵⁴ İbn Kesîr, IV, 201

²⁵⁵ Vâhidî, s.398

²⁵⁶ Yazır, IX, 6237

²⁵⁷ Yazır, IX, 6238

Kur'an-ı Kerîm'de Yahudilerle ilgili pek çok ayet vardır. Bu ayetlerin bir kısmı, bu onlar içinde meydana gelen ibretli olaylara dikkat çeker. Bir kısmı, milletin karakteristik özelliklerini yansıtır. Bir kısmı da, onların akıbetlerini nazara verir. Bu milletle ilgili özelliklerden bir kısmı, her ne kadar geçmişteki atalarının özellikleri ise de, kalıtım yoluyla evlatlarına da geçmiş gibidir. Meselâ, Kur'an'da şöyle buyrulur:

"Onlardan çoğunu günahta, haddi aşmakta ve haram yemekte yarışır görürsün. Yaptıkları şeyler ne kadar kötü! Âlim ve ruhbanlarının, onları günah söylemelerinden ve haram yemelerinden vazgeçirmeleri gerekmez miydi? İşledikleri sanat ne kadar da kötü"²⁵⁸

Eskide ve yenide günahta yarışan, zulümde koşuşan, faiz gibi haram kazancı kendine bir esas yapan bu mil let, hep fitne ve kargaşa peşindedir.²⁵⁹

"Yeryüzünde hep fesada çalışırlar"²⁶⁰ ayetinin belirttiği gibi, işleri güçleri hep fesattır. Islaha hiç yanaşmazlar. Bütün milletler içinde meydana gelen kargaşaların altında çoğu kere Yahudi parmağı vardır. Onlar, kendi çıkarları için dünyayı ateşe veren bir millettir. Bütün milletlere düşmandırlar. Özellikle Müslümanları sevmezlerdi. Bundan dolayı:

"İçlerinden pek azı müstesna, sen onlardan hep hıyanet görürsün" (Maide, 13). Hıyanet ve zulüm onların ve sonrakilerin özelliğidir. Onların bu vaziyeti, tarih boyunca hiç değişmemiştir.²⁶¹

Başta, bu millete peygamber olarak gönderilen Hz. Musa bu kavimden çok çektiği gibi, Hz. Peygamber de bu milletin çeşitli hainlikleriyle karşılaşmıştır. Bunlar, Hz. Peygamberle yaptıkları ahitleri hep bozmuşlar, Hendek harbinde olduğu gibi, verdikleri söze aykırı olarak müşrikler safında yer almışlar, daima peygamberin aleyhinde konuşmuşlar, hatta O'nu öldürmeye teşebbüs etmişlerdir.²⁶²

Fakat onların bu hıyaneti cezasız kalmamıştır. Nitekim şu ayet, onlardan bir grubun asr-ı saadetteki akıbetiyle ilgilidir:

²⁵⁸ Maide,62-63.

²⁵⁹ İbn Kesîr, II, 76

²⁶⁰ Maide, 64

²⁶¹ Beydâvî, I, 329; Es-Sâbûnî, I, 333; Kutub, II, 859

²⁶² Kurtubî, VI, 116

"(Ey peygamber) inkârcılara de ki: Siz mağlub olacak ve cehenneme sürüleceksiniz. Ne kötü bir yataktır o!"²⁶³ Buradaki inkârcılardan murat Yahudilerdir. Hz. Peygamber, Bedir zaferinden sonra Yahudileri Ben-i Kaynuka pazarında toplar. Taşkın hareketleri durumunda Bedir'deki akıbetin onların da başına geleceğini hatırlatır. Onlar, "Savaş bilmeyen bir topluluğu yendiğine aldanma. Eğer bizimle savaşırsan nasıl insanlar olduğumuzu görürsün" derler. Neticede savaş olur, belâlarını bulurlar.²⁶⁴

Her türlü fitne ve fesadın içinde bulunan bu millet, şu çelişkiye bakın ki, kendilerini "Allah'ın oğulları ve dostları olarak görür (Maide, 5/18). Cennete de, ancak kendilerinin gireceğine inanırlar.²⁶⁵ Kur'an, onların bu iddialarını şöyle reddeder.

"De ki: Ahiret yurdu insanlar içinde sadece size has kılınmışsa, bu iddianızda sâdık iseniz, haydi ölümü temenni edin. Lakin onlar, elleriyle yaptıkları günahlardan dolayı asla ölümü istemeyeceklerdir. Allah zalimleri bilendir"²⁶⁶

Yahudilerin, asırlara sinmiş bu ölüm korkusunu dile getiren "Onlar, elleriyle yaptıkları günahlardan dolayı, asla ölümü istemeyeceklerdir" hükmüyle ilgili olarak Beydâvî şu yorumu yapar: "Bu cümle gaybdan bir ihbardır. Cenab -ı Hakk'ın haber verdiği gibi meydana gelmiştir".²⁶⁷ Çünkü temenni, kalbden bir şeyi geçirmek değil, "ah keşke şöyle olsa" tarzında söylemektir. Hâlbuki, Yahudi milletin "ah, ölüm gelse de şu dünyanın sıkıntılarından kurtulsak, bize hazırlanan cennete gitsek" dedikl eri hiç duyulmamıştır. Bırakın bu milletin ölümü istemesini, "Muhakkak ki sen onları hayata en hırslı kimseler olarak bulursun."²⁶⁸ ayetinin ifadesiyle, bu millet yaşamaya karşı en hırslı kimselerdir. Bütün milletler içinde "hayat sevgisi ve ölüm korkusuyla" şöhret bulmuşlardır.

Şu ayet ise, onların akıbetlerinden haber vermektedir: "Rabbin yeminle bildirdi ki: Muhakkak kıyamet gününe kadar, onlar üzerine en kötü azabı yapacak

²⁶³ Al-i İmrân, 3/12.

²⁶⁴ Taberî, III, 192; El-Merâğî, III, 105

²⁶⁵ Bakara, 2/111.

²⁶⁶ Bakara, 3/94-95.

²⁶⁷ A.g.e, 1/99

²⁶⁸ Bakara, 196

kimseleri gönderecektir"²⁶⁹ Bu, zulüm ve kıyımın asla karşılıksız kalmayacağı biçimindeki ilahî adalet ve tarihî gerçeğin ortaya çıkışıdır.

7. KIYAMET VE AHİRET

Kıyamet ve ahiret, Kur'an'ın geleceğe yönelik gaybî haberlerinden mühim bir kısmını teşkil eder. Bir kısım ayetleriyle ilk yaratılışı bize anlatan Kur'an, bazı ayetleriyle de dünyanın ölümünü ifade eden kıyameti ve dünyanın mukabili olan ahireti anlatır.

Küçük bir âlem hükmünde olan insan, ölüme mahkûm olduğu gibi, büyük bir insan hükmünde olan âlem de ölüme mahkûmdur. Evveli olan bir şeyin, elbette bir sonu da olacaktır. Bu âlem ezeli olmadığı gibi, ebedi de değildir "Her nefis ölümü tadıcıdır"²⁷⁰ ayetinin sırrıyla, bir gün gelecek kainat da ölümü tadacaktır.

Kur'an'ın kıyamet ve ahiretten haber vermesi büyük bir öneme sahiptir. Çünkü kıyamet ve ahiret aklın tek başına işin içinden çıkabileceği meselelerden değildir. Görünüşe göre, insanlar yaşar ve ölürler, neticede toprağa karışırlar. Dünya ise, ilmimizin ulaşmadığı zamanlardan beri vardır ve var olmaya devam edecek görünmektedir. İşte, her an ecelin pençesine yakalanma sıkıntısı yaşa yan ve ruhen ebedi bir hayatı isteyen insan için, Kur'an'ın ölümden sonraki hayatı müjdeleyen ayetleri en büyük bir haberdur.

Hız. Peygamber, Kur'an vasıtasıyla dünyanın ölümünü haber verince müşrikler bunu alay konusu yapıp "Sözünüzde sadık iseniz bu vaad ne zaman gerçekleşecek" derler. İlâhî cânibten şu talimat verilir: De ki: (Onun) bilgisi ancak Allah katındadır. Ben ancak, açık bir şekilde uyarmaktayım."²⁷¹

İnsan aceleci bir tabiata sahiptir. Kıyamet gibi büyük bir ölümü de, hemen görmek ister. Fakat Kur'an şu hatırlatmayı yapar: Her haber için belli bir vakit vardır. O zaman bileceksiniz."²⁷²

²⁶⁹ A'raf, 7/167.

²⁷⁰ Ankebut, 29/57

²⁷¹ Mülk, 67/25-26.

²⁷² En'am,6/2.

Kur'an'ın gaybî haberleri, zamanı geldiğinde teker teker çıktığı gibi, bu en büyük haberi de zamanı geldiğinde çıkacaktır. Daha önceki bölümlerde gördüğümüz Mekke'nin fethi, müşriklerin mağlubiyeti, Islâmın bütün dinlere galebesi gibi geleceğe yönelik haberler gerçekleştiği gibi, Kur¹ an'm ahiret vaadi de gerçekleşecektir.

"Sana, kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: Ona dair bilgi ancak Rabbimin katındadır. Ondan başkası onun vaktini açıklayamaz. O gökler ve yer için çok büyük bir olaydır. Size de ansızın gelecektir. Sanki onun vaktini biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: ona dair bilgi ancak Allah katındadır. Lakin insanların çoğu bunu bilmez" (A'raf, 7/187).

Bu ayette ve daha pekçok ayette kıyametten "saat" olarak bahsedilmektedir. "Saat" kelimesinin çağrıştırdığı manayla şunu söyleyebiliriz: Kurulmuş bir saat misali, kıyametin "saati" geldiğinde, âlem vefat edecektir.

Günümüz ilim çevrelerinde "Kıyamet kopar mı, kopmaz mı?" tartışmaları yerine "Acaba, kıyamet ne zaman ve nasıl kopacak" meseleleri konuşuluyor. Çünkü en azından bir gün gelip güneşin enerjisinin biteceği ve böylece yeryüzünde hayatın sona ereceği bütün çevrelerce kabul edilmekte dir.

Üstteki ayet, kıyametin ansızın geleceğini bildiriyor. Sapa -sağlam görülen birinin, aniden kalb sektesinden hayatını kaybetmesi gibi, şu yaşlı dünyamızın da ani bir sekte ile ömrünü tamamlaması hiç de akıldan uzak değildir. Bir kuyruklu yıldızın dünyamıza çarpması veya yörüngesinden çıkan bir yıldızın başkalarıyla çarpışıp kâinattaki dengeyi bozması, bu sekteye bir sebep olabilir.

Hız. Peygamber, kıyametin ne zaman kopacağını bildirmemekle beraber, bir takım alâmetlerinden haber vermiştir. Hadis kitaplarında "Ki tabu'l-fiten ve alâmâtü's-sâa, Kitabu'l-Melâhim" bölümlerinde anlatılan bu hadislerden anlaşıldığına göre, yaşlı bir dünyada yaşamaktayız. Zaten, Hız. Peygamberin gönderilmesi, o alâmetlerin bir tanesidir. Çünkü ahir zaman peygamberidir. Nitekim Rasulullah (s.a.s), işaret ve orta parmağını açarak "Ben ve kıyamet bu ikisi gibiyiz"²⁷³ diyerek bu gerçeği dile

²⁷³ Müslim, Fiten, 132; Et-Tirmizi, Fiten, 139

getirmiştir. Ayrıca, Kur'an'ın açık bir ifadeyle 'Kıyamet yaklaştı.'²⁷⁴ Demesi, bunun en büyük bir delilidir.

Kur'an'ın, özellikle son cüzünde yer alan sur'elerde, kıyametten tablolar çizilir. Buna göre, kıyamet koptuğunda: "Güneş dürülüp toplanacak, yıldızlar dökülecek, dağlar yerinden ayrılacak, vahşi hayvanlar bir araya toplanacak, denizler alev alev yanacak.²⁷⁵ Gök yarılacak, yıldızlar saçılacak, denizler kaynayıp birbirine karışacak, kabirlerin altı üstüne getirilecek.²⁷⁶ Yeryüzü, çok şiddetli bir sarsıntıyla sarsılacak, bütün ağırlıklarını dışarıyaatacak, insanlar şaşkın bir şekilde "ne oluyor bu arza" diyecekler.²⁷⁷ O gün, süt emziren analar emzirmeyi unutacak. Herbir hamile kadın çocuğunu düşürecek. O günün şiddetinden, insanlar sarhoş hale gelecekler.²⁷⁸

Böylece, kıyamet kopacak. Yeni bir âlem gelecek. Allah'ın mülkünde bir sayfa kapanırken, yeni bir sayfa açılacak. Kapatılan sayfada "fanilik" mührü v arken, yeni açılan sayfaya "ebedilik damgası" vurulacak.

Örnek olmak üzere, Kur'an'da tasvir edilen bu tablolardan ikisini takdim ediyoruz: Birincisi;"(Hesap görüp) iş bitirilince şeytan dedi: Şüphesiz Allah size gerçek vaadde bulundu. Ben de size vaadde bulundum. Fakat vaadimi yapmadım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben sizi sadece davet ettim, siz de icabet ettiniz. O halde beni kınamayın, kendi nefsinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni"²⁷⁹

Ayetin tasvirinden hayale öyle geliyor ki: Cehennemdekiler şeytanın yakasına yapışıp "Senin yüzünden buraya girdik. Sen olmasan burda olmazdık" diyorlar. O da, ayette anlatıldığı şekliyle cevap veriyor. İkincisi ise; cennetten bir manzara... Ehli cennet kendi aralarında sohbet ederken "içlerinden biri dedi: (Dünyada) bir arkadaşım vardı. "Sen cidden inananlardan mısın? Biz ölüp (bir avuç) toprak ve (bir yığın) kemik olduğumuzda mı diriltilip cezalandırılacağız" derdi. Siz şimdi onun halini biliyor musunuz? (Bizzat kendisi onun haline) muttali oldu ve onu cehennemin ortasında gördü. Dedi: Vallahi, az kalsın beni helak edecektin. Rabbimin nimeti olmasaydı ben de

²⁷⁴ Kamer, 68/1.

²⁷⁵ Tekvîr, 83/1-6.

²⁷⁶ İnfitâr, 82/1-4.

²⁷⁷ Zilzâl, 1-3.

²⁷⁸ Hacc, 22/1-2.

²⁷⁹ İbrahim, 14/22.

tutuklananlardan olacaktım, işte bak, biz dünyadaki ilk ölü müümüzden başka ölecek değiliz. Azab görecektir de değiliz. Böyle bir saadet için, çalışsın çalışanlar."²⁸⁰

Ebediyet diyarından sunduğumuz bu iki tabloda, Kur'an'ın ifade tarzı son derece dikkat çekicidir. "Ehli Cennetten biri dedi" "şeytan dedi" şeklinde geçmiş zaman sığasıyla zikredilmesi şunu gösteriyor: Geçmiş ve gelecek bize göre değildir. Allah için zaman kaydı yoktur. O'nun ilmi, hem hazır zamanı, hem geçmiş, hem de geleceği kuşatmıştır. Bundan dolayı, İlâhî mesajında isterse bize göre binlerce sene sonra yaşanacak bir manzarayı geçmiş zaman kipiyle ifade eder.

8. GAYB KONUSUNDA PEYGAMBERLERİN DURUMU

Gaybî ve gayrı maddî ilim vasıtalarının ortak adı mükâleme -i ilâhiyye'dir. Yani bu ilim beşerin sahip olduğu vicdan, his, akıl, ve kıyas ile değil, doğrudan doğruya gaybî sesle, ruyay-ı sâdika ve melek aracılığı ile Cenab -ı Hakk katından öğrenilen bir ilimdir. Bunun şekilleri ayette şöyle belirtilmektedir; "Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. Doğrusu O yücedir, hakîmdir".²⁸¹

Allah peygamberlerini insanlardan seçmek (istifa) suretiyle göndermiştir.²⁸² Hal böyle olunca, evvela peygamber olmaya âmâde, bu seçkin insanlarda beşeriyet bakımından en küçük bir noksanlık bulunmamakla birlikte bir insanın sahip olabileceği tüm sıfat ve yeteneklere kemâl noktasında sahip olmaları sözkonusudur. İkinci olarak, peygamber olmaları hasebiyle, Cenab -ı Hakk tarafından kendilerine verilen Allah vergisi bir yetenektir. Biri beşerî diğeri nebevî olmak üzere peygamberlerin fitratında mevcut bulunan bu iki yeteneğin örtüştüğü nokta da, "Meleke-i nübüvvet" dediğimiz nebevî akıl ortaya çıkar. Peygamberler bu meleke vasıtasıyla ilahî vahyin tercümanı olurlar.

Hiz. Peygamber'e peygamberliği dolayısıyla verilmiş olan melekenin ya da nübüvvet ilminin Kur'an-ı Kerim'de değişik kelime ve tabirlerle ifade buyrulduğu da

²⁸⁰ Saffât, 37/51-61.

²⁸¹ Şûrâ, 42/ 51

²⁸² Hacc 22/ 75

görülmektedir. Zikir, hüküm, hikmet, şerhi sadr, tefhim, ta'lim ve irae gibi ilahî beyanlar buna işaret etmektedirler.

Bütün bunlarla anlatılan gerçeğe, vahyin altında, beşerî aklın üstünde yer alan nebevi akıl veya meleke-i nübüvvet demek mümkündür. Peygamberler işte bu meleke ile vahyin ve hikmetin inceliklerini kendi dilleriyle beyan etmekte ve hayatları ile şekillendirmektedirler.

İnsanları hidayete çağıran elçiler olarak Allah tarafından insanlar arasından seçilmiş olan peygamberler esas itibariyle gaybla zaten bağlantı halindedirler. Yani onlara gelen bilgiler gaybtan gelmiştir. Bu bilgiler içerisinde emir ve yasaklar olduğu gibi insanların ibret ve ders almaları için veya bir takım hikmetler sebebiyle hem geçmiş milletlere ait kıssalar hem de gelecekte haber veren bilgiler de yer almıştır.

Dolayısıyla peygamberler de ilahî hitâbın hangi türüyle olursa olsun Allah'ın bildirdiği kadarıyla gabya zaten muttali olmuşlardır ve gaybtan haber vermişlerdir. Ancak onların bu bağlantısı bir vasıtayla, yani vahiy aracılığıyla tahakkuk etmiştir. Nitekim Kur'an Allah'tan başka hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğine, peygamberlerinde (geçmiş ve geleceğe yönelik) gaybın her türlüşüne vahiy olmaksızın kesin olarak muttali olmayacaklarına dâir genel bir kaide koymuştur. Ayrıca Allah'tan başka hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğini belirten ayetler ulûhiyet açısından mutlak gaybın sadece Allah'a ait olduğunu ifade etmektedir.²⁸³

Peygamberlerin, insanlarla gaybı bilen Allah arasında vasıta olarak bulunmaları, onların gaybî bilgilere insanlardan daha yakın olmalarını gerektiriyor. Konuyla ilgili ayet ve hadislerin bazılarında gaybı sadece Allah'ın bildiği ifade edilmekte,²⁸⁴ bir kısmında ise Allah'ın dilediği kullarını gayb hakkında bilgilendirdiği²⁸⁵ konusu geçmektedir. Bu bağlamda Hz.İbrahim (a.s)'a, yer ve göklerin melekûtunun gösterildiği,²⁸⁶ Hz. Yusuf (a.s)'a rüya tabir etme ilminin ve kavminin yiyeceği yemekleri önceden bilme yeteneğinin verildiği,²⁸⁷ Hz.İsa'nın, İsrailoğullarının evlerinde ne yiyip

²⁸³ Ertürk Mustafa, Metin Tenkidi, Fecr Yay. Ankara 2005. s 123

²⁸⁴ En'am 6/59; Yunus 10/20; Hûd 11/123; Nahl 6/77; Kehf 18/26; Nemi 27/65; Fatır 35/38; Hucurat 49/18; Buhârî, el-Câmiuis-sahih, İstiska, 29, Tevhid, 4; Müslim, el -Câmiu's-sahih, İman, 77

²⁸⁵ Âli İmrân 3/179; Cin 72/26-27

²⁸⁶ En'am 6/75

²⁸⁷ Yusuf 12/21,37

neleri biriktirdiklerine vakıf olup bunları, kendilerine haber verdiği ²⁸⁸ belirtilmektedir. Esasen her iki ayet ve hadis grubu arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Çünkü sadece Allah'a atfedilen ve yalnızca Allah'ın bildiği ifade edilen gayb, mutlak gayb'dır. Ve Allah dışında hiçbir varlık bu ilme muttali olamaz.

9. HZ. PEYGAMBER VE GAYB

Âlemlere rahmet olarak gönderilen (Enbiya, 21/107) Hz. Peygamber, "Gayb bilgisi" noktasında çok seçkin bir konuma sahiptir. Gerek Kur'an ayetleri ve gerekse kendisinin verdiği haberler, bunun açık ispatıdır. Konunun örneklerine geçmeden evvel, bir hususa değinmekte yarar olacaktır. Şöyle ki: Hz. Peygamberin, birbirinden farklılık arz eden iki yönü vardır: 1-Beşerî yönü 2- Risâlet yönü Hz. Peygamber beşeriyet yönüyle bizim gibi bir insandır. O da yer, içer, sıcaktan soğuktan etkilenir. Yarın ne olacak, ilerde neler meydana gelecek, bilemez. Nitekim bir düşün esnasında cariyelerin "içimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var" şeklinde şiir okumalarına Hz. Peygamber müdahale etmiş, öyle demelerini menetmiştir. ²⁸⁹ Bu noktada, Hz. Peygamberin zevcesi Hz. Aişe'nin şu hatırlatması da mühimdir: "Kim, "peygamber yarın ne olacağını insanlara haber verir" derse, Allah'a iftira etmiş olur". ²⁹⁰ Nitekim

"Ben gaybı bilmem" ²⁹¹ (En'am, 6/ 50) şeklinde Hz. Peygamberin Kur'an'da yer alan ifadesi, bu hususu açık bir şekilde bildirmektedir. Bunu tekiden, onun ağzından şuna da dikkat çekilmiştir: "Şayet gaybı bilseydim çokça hayr işlerdim ve bana bir kötülük de dokunmazdı" (Araf, 7/188) Bi'r-i Mauna ve Recî faciaları bunun bir delilidir. Bu iki olayda Hz. Peygamber, "Bize İslâmı anlatacak kişiler gönder" diyen kabilelerin istediğini yerine getirirken, ashabından pek çok değerli insanın suikaste kurban gideceğini bilememiştir. ²⁹² Öte yandan şu olay, Hz. Peygamberin beşerî yönünü çok net bir şekilde ortaya koymaktadır:

²⁸⁸ Âl-i İmrân 3/49

²⁸⁹ Buhari, Meğazi, 12; Et-Tirmizi, Nikâh, 6

²⁹⁰ Buhari, Tevhid, 4; Et-Taberi, XX, 5

²⁹¹ En'am, 6/ 50

²⁹² Buhari, Meğazi, 28; İbnu Hişam, Es-Sire Mısır, Matbaatu Mustafa El-Barri 1936 III, 178-195

Hız. Peygamber Medine'ye geldiğinde, onların hurmaları aşıladığını görüp "Sanırım yapmasanız daha iyi olur" der. Onlar da aşılarnayı bırakırlar; bunun üzerine verim düşer. Durum kendisine haber verilince "Ben ancak bir beşerim. Dininizden bir şey size söylediğimde yapın. Kendi reyimle bir şey emredersem, bilin ki, ben de bir insanım, Siz dünyanın işini benden daha iyi bilirsiniz" der.²⁹³

Fakat şunu unutmamak gerekir ki: Hız. Peygamberin beşeri yönü kendisi için bir noksanlık değil, aksine bir kemâldir. Yoksa bir beşer değil de, bir melek olsaydı, insanlara rehber alamazdı. Hız. Peygamberin şu hadisi, bunu açıkça ortaya koymaktadır: "Siz bana kiminiz davacı, kiminiz davalı olarak gelirsiniz. Olur ki, b azınız davasını daha güzel anlatır, ben de (haksız olduğu halde} onun lehine hüküm veririm. İşte kime bu şekilde kardeşinin hakkından verirsem bilsin ki, ona ateşten bir parça vermiş olurum".²⁹⁴ Demek ki, Hız. Peygamber iki kişi arasında hükmettiğinde, gaybî bilgiyle değil, eldeki delillere göre hareket etmektedir.

İşte Hız. Peygamber'in beşerî yönden gaybî boyutu bu şekilde iken, "Ben gaybı bilmem" (En'am, 6/50) tarzındaki ayetlerden hareketle, "Hız. peygamber gaybdan haber vermediği görüşü öne sürülmüştür".²⁹⁵

Hâlbuki üstteki "ben gaybı bilmem" ayetini belli kayıtlarla anlamamak gerekir. Nitekim tefsiri asırlarca medreselerde ders kitabı olarak okutulan Kadı Beydavî, (Ö.685H.) Söz konusu ayeti "Bana vahyedilmedikçe ve kendisine bir delil bırakılmadıkça ben gaybı bilmem" şeklinde açıklamaktadır.²⁹⁶

Peygamberimiz'in Allah'ın bildirmesiyle gayb'tan haberdar olduğunu âyetlerle görmeye çalışalım.

"Bedevilerden geri kalmış olanlar "Mallarımız ve aile lerimiz bizi seferden alıkoydu. Allah'dan bizim için mağfiret iste" d iyecekler. Onlar, dilleriyle kalblerinde

²⁹³ İbnu'l- Haccac Müslim, Es- Sahih (Sahih'ul- Müslim) İst. Çağrı Yayınları 1981. Fedail, 140 -141

²⁹⁴ Buhari, Mezalim, 16; Şehâdât, 27

²⁹⁵ Hatiboğlu, Mehmet, "Hız. Peygamberin vefatından Emevilerin sonuna kadar siyasi içtimai hadiselerle hadis münasebeti " (Basılmamış doçentlik tezi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi), 1967, s. 1

²⁹⁶ Beydavi, I, 380; İbn Kesîr de benzeri bir yaklaşımla "Ancak Allah'ın beni muttali kıldığını bilebilirim" şeklinde ayeti Tefsîr etmektedir. II, 134

olmayanı söylüyorlar"²⁹⁷ Bu ayette, Hz. Peygambere, daha Medine'ye dönmeden orada ne gibi bir durumla karşılaşacağı önceden haber verilmiştir.²⁹⁸

Can korkusuyla seferden geri kalan bu bedevilerin, gelecekteki bir durum ları, henüz şimdiki hal ve zaman boyutunda şöyle anlatılır:

"Geride kalanlar, siz ganimetler elde etmek üzere çıkarken "izin verin, biz de sizinle gelelim" diyecekler. Onlar Allah'ın takdirini değiştirmek isterler. De ki: "Arkamızdan gelin iyeceksiniz. Allah daha önce böyle buyurmuştur". Onlar "Hayır, siz bizi kısıkanıyorsunuz" diyecekler. Doğrusu onlar kıt anlayışlı kimselerdir"²⁹⁹. Ayette çizilen tablo Hayber savaşında gerçekleşmiştir.³⁰⁰

Münafıkların bir kısım halleri Hz. Peygamber'e haber verilmektedir. Meselâ: "Onlar sana "baş üstüne" derler. Yanından ayrıldıktan sonra bir kısmı gece senin dediğinden başkasını kurar" (Nisa, 4/81). Bu şekilde döneklik edenler, iki yüzlü münafıklardır ki, Hz. Peygamber'in yanında "tamam" dedikleri halde, yalnız kaldıklarında başka planlar yapmaktadırlar.³⁰¹

"Mescid-i Dırar" şeklinde meşhur olan olay da, Hz. Peygamber'in gaybî bilgiye mazhariyetini gösterir. Ebu Amir isminde bir rahip, Şam'dan Medine münafıklarına "Elinizden geldiğince silahlanın. Benim için de bir mabed yapın. Ben, Rum Kayserine gidiyorum. Oradan büyük bir ordu ile gelip Muhammed ve arkadaşlarını sürüp çıkaracağım" diye haber gönderir. Münafıklar böyle bir mescid yaparlar. Açılışına Hz. Peygamberi davet ederler. Resûlullah gitmeye hazırlanırken, gelen şu ayetler işin iç yüzünü peygambere haber verir.

"Onlar o kimselerdir ki, zarar vermek, küfrü yaymak, mü'minler arasına ayrılık sokmak ve daha önceden Allah ve Resulü aleyhinde savaşmış ol ana yataklık etmek için

²⁹⁷ Fetih, 48/ 11.

²⁹⁸ Cüheyne, Gıfar gibi bazı kabileler "O' nunla Medine'de savaşıp, pek çok ashabını öldüren bir kavme karşı biz nasıl gideriz?" deyip sefere katılmamıştı. İçlerinden, "Muhammed ve ashabı bu seferden asla geri dönemeyecek" diye düşünmekteydiler. El-Alusi, XXVI, 98

²⁹⁹ Fetih, 48/15

³⁰⁰ Âlûsi, a.g.e XXVI, 101

³⁰¹ Neseî, I, 238

bir mescid edindiler, "iyilikten başka bir kasdımız" yok" diye yemin de ederler. Fakat Allah şahittir ki, bunlar gerçekten yalancılardır. Orda asla namaz kılma" ³⁰²

Hiz. Peygamber'in gayb bilgisiyle ilgili olarak Kur'an'dan verdiğimiz bu örneklerden sonra, şimdi de hadislerden örneklere geçebiliriz. Habeş kral ı Necaşi'nin vefat ettiği gün ashabına "Bugün bir kardeşiniz vefat etti. Haydi, namazını kılalım" der. Kalkarlar, gıyabî bir şekilde Necaşi'nin cenaze namazını kılarlar. ³⁰³

Ashabından 3.000 kişinin, Bizans'ın yüz bini aşan ordusuyla yaptığı savaşı aynı anda Medine'de çevresindekilere haber verir. Gözyaşları içerisinde, Hiz. Zeyd, Hiz. Cafer, Hiz. Abdullah B. Raveha'nın şehit oluşlarını anlatır. Ardından, Hiz. Halid B. Velîd'in sancağı aldığını söyler. ³⁰⁴ Günümüzdeki teknolojik harikaları gördükten sonra, bu gibi haberleri anlamak daha da kolaylaşmaktadır. Dünyanın öbür ucundaki bir olay radyo ve televizyonlarla anında naklen yayınlanmaktadır. En büyük bir insanın kalbinde, Allah'ın izniyle bu tip mühim olayların yansıması hiç de garib birşey değildir. Nitekim Rasulullah, bu durumuna şöyle dikkat çeker: "Ben sizin görmediğinizi görür, duymadığınızı duyarım". ³⁰⁵

Şunlar da, gelecekle ilgili verdiği haberlerden bazılarını kısaca anlatalım:

"Kıyamet öncesi gecenin karanlığı gibi fitneler olacak. Kişi, o fitnelerde mü'min sabahlayacak, kafir akşamlayacak. Mü'min akşamlayacak kafir sabahlayacak. Dünyevî bir menfaat için dinini satacak". ³⁰⁶

"Zaman birbirine yaklaşacak. Amel azalacak. Cimrilik artacak. Fitneler zuhur edecek. Öldürmeler artacak"; ³⁰⁷ "Fıratın suyu çekilecek. Altından, altın dolu bir hazine çıkacak. Buna yetişen ondan birşey almasın". ³⁰⁸

"Irak halkına ölçeğin (gıdanın) ve dirhemin (paranın) yasaklanması yakındır. Acemler bunu yapacaklar. Bunları Irak ehlinden men edecekler". ³⁰⁹

³⁰² Tevbe, 9/107-108.

³⁰³ Buhari, Cenaiz, 55

³⁰⁴ Cengiz, a.g.e, 4; İbnu Hişam"IV, 22

³⁰⁵ Tirmizi, Zühd, 9; Ebu Abdillan Muhammet b. Yezid İbnu Mace, Es-Sünen, İst. Çağrı Yaymian 1981, Zühd, 19

³⁰⁶ Tirmizi, Fiten, 30

³⁰⁷ Buhari, Fiten,5.

³⁰⁸ A.g.e Fiten, 24; Müslim'de geçen rivayette ise, "bu yüzden savaş çıkacağı her yüz kişiden doksandokuzunun bu savaşta hayatını kaybedeceği" ziyadesi vardır. Fiten, 29.

"Deccal gelecek. Bir gözü kör olacak."³¹⁰ Alnının ortasında KFR (kâfir) yazılıdır. Her ehli iman onu okur"³¹¹"Onun çocuğu olmayacak, Mekke ve Medine'ye giremeyecek".³¹²

Bu kitapların ilgili bölümlerinde yer alan Hz. Peygamberin geleceğe yönelik gaybî haberlerinden bir kısmına, "zayıftır" veya "mevzudur" şeklin de denilse bile, bu nevi haberlerin çokluğu Hz. Peygamberin mutlak manada gaybî haberler verdiğini isbat eder mahiyettedir.³¹³

O halde Hz. Peygamber, Rabbinin bir lütuf eseri olarak, gayba dair kimi olaylara muttali olmuş, bunların bir kısmını da, te'dîb ve s akındırmak için ümmetine bildirmiştir.

E. ALLAH RESULÜ (S.A.S)'İN İSTİKBÂLE DAİR VERDİĞİ HABERLERE GENEL BİR BAKIŞ

1. SAHABE'DEN NAKLEDİLEN GAYB İLE BİLGİLER

Allah Resulü (s.a.v)'in gelecekte olacak olaylar hakkında ashabına çeşitli bilgiler verdiği, onları gelişecek olaylar (fitneler) konusunda uyardığı birden fazla sahâbî tarafından rivayet edilen pek çok hadisi şerif ile sabittir. Bu sahâbîlerden birkaçını şöylece sıralayabiliriz; Ömer bin el -Hattâb (r.a), Huzeyfe bin Yemân (r.a), Ebu Zeyd el-Ensârî (r.a), Ebu Said el-Hudrî (r.a), İbni Mes'ud (r.a) ve diğerleri. Sahâbîlerin, Hz. Peygamber(s.a.v)'in istikbâle dair verdiği haberler konusundaki değerlendirmelerinden birkaçını görelim

Hz. Ömer (r.a) şöyle rivayet eder; "Allah Resulü (s.a.v) bir sohbetler inde bize, tâ yaratılışın başlangıcından, cennetliklerin cennete, cehennemliklerin ateşe girecekleri

³⁰⁹ Müslim, Fiten, 67. Hadisin devamında Suriye halkının da "Rumlar" tarandan böyle bir hale maruz bırakılacağı anlatılır. Hadisin baş kısmı, adeta Arab olmayanlarca Irak'a uygulanan ambargoyu tarif etmektedir.

³¹⁰ Müslim, Fiten, 95; Et-Tirmizi, Fiten, 56.

³¹¹ Müslim, Fiten, 103; Et-Tirmizi, Fiten, 62.

³¹² Müslim, Fiten, 101.

³¹³ Çelebi, s. 129.

zamana kadar, olacak bütün olayları anlattı. Ezber leyeabilen ezberledi, ezberleyemeyen unuttu."³¹⁴

Hiz. Huzeyfe bin Yemân (r.a) şöyle anlatır; "Allah Resulü (s.a.v) bize öyle bir hutbe verdi ki, kıyamete kadar olacak hiç bir şeyi eksik bırakmaksızın hepsini anlattı. Aklında tutabilenler tuttu, tutamayanlar unuttu. Bazen, bir olaya şahit olunca, bir şahsın uzun süreden beri görmeyip de unuttuğu bir şeyi görünce hemen tanınması gibi, (Allah Resulü'nün bize bu olayı vaktiyle haber verdiğini) hemen hatırlarım." ³¹⁵

Hiz. Ebu Zerr (r.a) şöyle demiştir; "Allah Resulü (s.a.v), gökte uçan kuşun kanat çırpışından dahi bize bir bilgi vermiş ve ancak ondan sonra aramızdan ayrıl mıştır.

Hiz. Huzeyfe bin Yemân (r.a) Şöyle der; "Vallahi bilemiyorum, arkadaşlarım gerçekten unuttular mı, yoksa unutmuş gibi mi yapıyorlar? Allah'a yemin olsun ki, Allah Resulü (s.a.v), kıyamete kadar zuhur edecek olan, sayıları üç yüze hatta daha fazlaya varan fitnecinin adını tek tek adıyla sanıyla bize bildirdi." ³¹⁶

Ebû Mes'ud Ukbe b, Amr'ın (Ö. 40/660) rivayetine göre Resûlullah bir hutbesi esnasında Allah'a hamd ve senadan sonra " Muhakkak sizin aranızda münafıklar var, adını söylediklerim ayağa kalksın" demiş ve "falan sen kalk, falan sen de kalk..." diye otuz altı kişinin ismini saymıştır. ³¹⁷

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Peygamberimiz bir defasında mihrapdayken şöyle buyurmuştur: "S aflarınızı düzgün tutunuz. Ben sizi önümde iken gördüğüm gibi sırtım dönük olduğu zaman da görürüm." ³¹⁸

Enes b. Malik'in Ömer'den rivayetine göre, Hiz. Peygamber Bedir savaşında düşman askerlerinden kimlerin nede olacağını birgün öncesinden haber vermiştir. ³¹⁹

³¹⁴ Buhârî, el- Câmiu's-Sahîh, 3192; Bed'ü-1 Halkı, 1

³¹⁵ Buhârî, el- Câmiu's-Sahîh, 6604 ; Kader, 4

Bkz. Müslim, el-Câmiu's-sahîh, 2891 , Fiten, 25; Ebu Davud, Sünen, 4240; Fiten, 1, "O'nun ashâbı bunu bilirler. Bazen bir şey olduğunda bir adamın (uzun süre) görünmeyen bir adamın yüzünü görünce hemen tanınması gibi (olayları) tanınır."

Bkz. Müslim, el-Câmiu's-sahîh, 2891, Fiten, 25, "Benimle kıyamet günü arasında olacak olan bütün fitneleri biliyorum."

Bkz. Müslim, el-Câmiu's-sahîh, , Fiten, 25, "Bu konuda O'na sormadığım bir şey yoktur. Sadece medinelileri medineden çıkaran neydi onu sordum."

³¹⁶ Ebu Davud, Sünen, 4243, Fiten, 4

³¹⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned ,v,1273.

³¹⁸ Ahmed b, Hanbel,Müsned II ,319,505, Buh ari, Eza,72.

Bunun gibi pek çok Hadîsi Şerifte sahâbîler, Allah Resulü (s.a. v)'in, kendilerine istikbâle dair bilgiler verdiğini sarîh bir dille ifade etmişlerdir. Tüm bunlar göstermektedir ki, Peygamber (s.a.v)'in gelecekte haberi vardır ve bir kısım malumatı da arkadaşlarına açıklamıştır. Şunu da diyebiliriz ki Sahabede ancak peygamber'in kendilerine bildirdiği gayb bilgisine sahiptiler.

2. HUZEFYE BİN YEMÂN VE GAYB BİLGİSİ

Huzeyfe b. Yemân Resûlullah'ın sırlarına vâkıf olması ile bilinen bir sahabedir. Bu nedenle kendisinin de iddia ettiği gibi bazı bilgileri Peygamber sadece kendisine söylemiştir.

Ümmetin nazarında daima birinci sırada yer alan Buhârî ve Müslim gibi büyük muhaddisler Huzeyfe'nin geleceğe ait rivayetlerini eserlerine almışlardır. Rivayetlerin çoğunluğu da fiten bâbındadır. Şüphesiz onların bu tür had isleri eserlerine almış olmaları mutlak doğru anlamına gelmez. Nitekim bu sebepten dolayı gerek Huzeyfe, gerekse geleceğe ait rivayetlerde bulunan diğer râvîlerin rivayetleri tenkide tabi tutulmuş, gaybî hadislerin durumu irdelenmiştir. Bu konuda fikir beyân eden günümüz âlimlerinden biri de M. Said Hatiboğlu'dur. O, A.Ü.İ. Fakültesi V. sınıflar Tefsir-Hadis bölümü için Hadis notları olarak kaleme aldığı yazısında, Hz. Peygamber'in bir beş er olması hasebiyle gaybı bilemeyeceğini ancak kendisine Allah tarafından bildirileni bilebileceğini, bu tür haberlerin de çok sınırlı olduğunu, gaybî haber olarak ileri sürülen nakiller karşısında çok ihtiyatlı davranmak gerektiğini, ifade etmekte ve Hz. Peygamber'den gelen vahy dışındaki bilgilerin onun kişisel bilgisi, tecrübesi ve tahminleri olduğunu belirtmektedir.³²⁰

Gayb noktasında bilgi sahibi ancak Allah(c.c) ve O'nun izin verdiği Peygamberleridir. Sahabe-i Kiram Allah'ın bildirmesiyle Peygamberlerin bildirdiği

³¹⁹ Müslim, Cennet,17.

³²⁰ Hatiboğlu, M.Said, A-Ü. İl.h.Fak. V. sınıf Hadis- Tefsîr Bölümü Hadis Notları (basılmamış), s.1 – 67.

gaybî bilgiye hâizdir. Huzeyfe b. Yemân'ın rivayetleride ancak bu şekilde bize ulaşmaktadır.

F. KUR'AN VAHYİ DIŞINDA HZ. PEYGAMBER'E GELEN BİLGİLER

Allah'ın Hz. Peygamber'e Kur'an'a yansımayan vahiyle ilahî bilgiyi ulaştırıp ulaştırmadığını birkaç örnekle tesbit etmeye çalışalım;

a) Hz. Peygamber Hz. Hafsa'nın (45/665) şâhid olduğu bir olaydan dolayı ona gizli bir söz söylemiş ³²¹, Hz. Hafsa da bunu diğer hanımı Hz. Aişe'ye (58/678) aktarmıştı. Daha sonra Allah Hz. Peygamber'e Hz. Hafsa'nın Hz. A işe'ye gizli sözü söylediğini haber vermiş ³²² o da zevcesine bu durumu bildirmişti. Zevcesi ona bu sırrı başkalarına aktardığını nasıl bildiğini sorduğu zaman, Hz. Peygamber Allah'ın haber verdiğini söylemişti. Konuyla ilgili ayet şöyledir:

“Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemiş ti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca Peygamber bunu ona haber verince eşi: “Bunu sana kim bildirdi ?” dedi. Peygamber : “Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi” dedi. ³²³

Allah'ın, Hz. Peygamber'in zevcsine söylediği sırrın diğer eşi tarafından ifşâ edildiğini Resûlüne (s.a.v) haber verdiğine dair herhangi bir ayet yoktur. Böyle bir ayet olmadığına göre bu ayet, Allah'ın Resûlüne Kur'an'ın yanı sıra başka mesaj ve direktifler gönderdiğini de ispatlar. Zira Hz. Peygamber zevcesine söylediği sırrı ve o

³²¹ Rivayetlere göre Hz. Hafsa Hz. Aişe'nin(Hz. Hafsa'nın) Peygamberle olması gereken gününde Hz. Peygamber'in odasında Mariya adlı cariyesiyle beraber olduğunu görmüş, Hz. Peygamber de bundan böyle hiçbir cariyesiyle beraber olmayacağını ve kendisine haram kıldığını söyleyerek bu sırrı kimseye söylememesini tenbih etmiştir. Ancak Hz. Hafsa bu sırrı Hz. A işe'ye söylemiş ti.(Taberî , Câmi'u'l Beyan, XVIII, 156-158.) İbn-i Abbas'tan gelen başka bir rivayete göre ise Hz. Peygamber Hz. Hafsa'ya iki şey söylemiştir: Birincisi bundan böyle câriyeyi kendisine haram kıldığı ve inci olarak kendinden sonra hilâfete Ebû Bekir ve ondan sonra da babası Ömer'in geçeceği imiş.8Zemahşerî , el - Keşşâf. V, 114; Fahreddi'er - Râzî, Mef'âtihu'l Gayb, XXX,43.)

³²² Rivayet edildiğine göre bu haberi Hz. Peygamber'e Cibril ulaştırmıştır veya bir başka yolla Allah o haberi ona izhar etmiştir. Zemahşerî, el- Keşşâf,IV, 114.

³²³ Tahrim. 66/3

zevcenin de diğerine naklettiği ve Allah2ın da Peygamberine zevcenin diğer zevceye o sırrı haber verdiğini³²⁴ açıklayan bir başka ayete rastlamıyoruz.³²⁵

b) Hz. Peygamber’e Bedir savaşına çıkmadan önce uykusunda düşman ordularının sayısı gösterilmiş, ancak gösterilen sayı olduğundan daha çıktı. Konuyla ilgili ayette Yüce Allah buyurmaktadır:

“Hatırla ki Allah, uykusunda sana onlara az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girecektiniz. Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz o kalplerin özünü bilir. Allah placak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında9 karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu.”³²⁶

Ayet-i kerimeden anlaşıldığına göre, Cenâb-ı Hakk Hz. Peygamber’e uykusunda düşmanların sayısını az göstermiştir. Fakat Hz. Peygamber ‘de mü’minlerin cesaretini arttırmak için düşmanların sayısının çok olmadığını haber vermiştir³²⁷ Hâlbuki Hz. Peygamber’e düşmanların sayısının az gösterildiğine dair Kur’an’da başka bir ayet mevcut değildir. Dolayısıyla bu ilahi ihbarda Kur’an’a yansımayan bir vahiyle Allah’ın Hz. Peygamber’e bilgi verdiğini göstermektedir.³²⁸ Netice olarak â yet Hz. Peygamber’in kendi zamanına yönelik olsa bile gelecek olacak bir olayı rüyasında gördüğünü ve O’na uykuda bildirilen sayıya göre hareket ettiğini fakat rüyada bildirilen o düşman sayısının Kur’an’da olmadığını göstermektedir.

c) el-Ahzab 37’deki ayet Hz. Peygamber’in Kur’an’a yansımayan vahiyle Allah’la irtibat halinde olduğuna işaret eder. Allah ‘ın Zeyneb bnt. Cahş’ı Hz. Peygamber’e nikâhladığını bildiren ayette Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor:

“Resulüm! Hani Allah’ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: “ eşini yanında tut, Allah’tan kork!” diyordun . Allah’ın açığa vuracağı şeyi insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl kork maya layık olan Allah’tır. Zeyd o kadından ilişkisini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karlılarıyla

³²⁴ Taberi, Câmi’u’l-beyan,XVIII,159-160

³²⁵ Ertürk, a.g.e.s191

³²⁶ Enfal, 43-44

³²⁷ Konuyla ilgili rivayetler için bk. Taberi, Câmi’u’l -beyân ,X, 12;Zemahşerî, el- Keşşaf, II, 128; Fahreddin’er- Razi, Mefatihü’l Gayb. XV, 169

³²⁸ Ertürk, a.g.e.s 194

ilişkilerini kestiklerinde mü'minlere bir güçlük olmas ın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.³²⁹

Bu ayette Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şey konusunda İslam âlimleri farklı görüşler ileri sürerler. Onlardan bazıları Hz. Peygamber'in gönlünün Zeyneb bnt. Cahş'da (20/641) kaldığını, bazıları ise gönlünün Zeyneb'de kalması sebebiyle Zeyd'in (8/629) ondan ayrılmasını arzu ettiğini, bir kısmı da Hz. Peygamber Zeyd'in Zeyneb'i boşayacağını ve onu nikâhlayacağını biliyordu, zira Allah Hz. Peygamber'in Zeynep'le evleneceğini haber vermişti, derler.³³⁰

Ancak ileri sürülen görüşlerden birincisi ile ikincisinin hem Hz. Peygamber'in şânına yakışmadığından, hem de ayetin devamında Allah'ın Hz. Peygamber'i Zeyneb'le nikahlanmasında "evlatlıkları , karılarıyla, ilişkilerini kestiklerinde mü'minler bir güçlük olmaması" beyanında dolayı kabul edeceği ortadadır. Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şeyin büyük bir ihtimalle Allah'ın kendisine Zeyneb'le evleneceğine dair verdiği haber olsa gerektir. Mesela Ali b. Hüseyin 'in görüşü bu fikrimiz teyid etmektedir. O konuyla ilgili olarak , "Allah Nebisine Zeyneb'in karısı olacağını (önceden) bildirmişti. Zeyd Hz. Peygambere gelip Zeynep hakkında bazı şikayetlerde bulununca Hz. Peygamber: "Allah'tan sakın ve hanımına sahip ol(yani onu boşama)" demişti. Bunun üzerine Cena-ı Hakk "Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi içinde gizliyorsun" diyerek , Zeyneb'i Hz. Peygamber'e nikahladığını bildirdi³³¹ demektedir. Bu rivayette gösteriyor ki Allah Kur'an vahyi dışında yakın istikbale yönelik ama kur'an'a yansımayan vahiyle Hz. Peygamber'e bazı bilgileri vermektedir.³³²

Kur'an vahyi dışında Peygamber'in (a.s) Allah'la irtibat halinde olduğu na delalet eden ayetlerin yanında, buna işaret eden rivayetlere de rastlamak mümkündür.

Allah'ın, insanlara elçi olarak gönderdiği peygamberlerin tümü, esas itibarı ile insan olmakla birlikte, onları, sair insanlardan ayıran bir takım özellikleri mevcuttur. Kur'anı Kerim'de Hz. Muhammed (s.a.v)'e hitaben, "De ki; ben de sizin gibi ancak bir insanım, (şu kadar var ki) bana vahyolunuyor"³³³ buyrulmuştur. Allah'tan bir takım

³²⁹ Ahzab,37.

³³⁰ Zemahşeri,III,237.

³³¹ Taberi, Cami'u'l Beyan, XXII,13.

³³² Ertürk, a.g.e.s 196

³³³ Kehf 18/110

yollarla dolaylı veya dolaysız olarak vahiy almaları peygamberlerin en belirgin özelliğidir.

G. PEYGAMBER'İMİZİN GAYBI BİLMEDİĞİNİ GÖSTEREN SÖZLERİ

Peygamberimiz (s.a.v) gayba dair birçok şeyi -Allah'ın izniyle- bildiği ve bildirdiği gelen haberlerle sabittir. Ancak bazı durumlar vardır ki Peygamberimiz (s.a.v) normal bir beşerin söyleyebileceği veya bilebileceği şeyleri ifade etmektedir. Böyle bir durumda insanın aklına şu soru gelmektedir: Acaba Hz. Peygamberimiz (s.a.v)'in gayba dair bilgisi var mıydı yok muydu? Şimdi örneklerini sıralayarak bu durumu açıklamaya çalışalım.

Resûl-i Ekrem, münkirlerin Ashab-ı Kehf 'ten sorması üzerine : "Size bu konuda yarın bilgi veririm." diye söz vermiş ve vahyin gelişi onbeş gün gecikince sözünü yerine getirememiş ve kendisine yönelik kınamalara canı sıkılmış.

Bu sebeple de Cenâb-ı Hak Kehf sûresinde onu şöyle uyarmıştır: "Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiç bir şey için: Bunu yaparım yapacağım, deme."³³⁴ Bu ayette peygamberimiz hem geçmişe dair bir olay olan Ashab -ı Kehf hakkında vahiy gelmeden konuşmaktan menedilmiş, hem de uzun zaman kesidi içinde vuku bulan veya bulacak olan olaylar bir yana, yarını bile bilemeyeceği hatırlatılmıştır.

2) Ahkâf sûresinde geçen bir ahirte peygamberimize şöyle emredilmektedir : "De ki ben, peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ileride ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece kendime indirilen vahye uymaktayım. Ve ben sade apaçık bir uya rıcıyım."³³⁵

Ebû Bekir el-Huzelî'nin rivayetine göre Hasan-ı Basrî (v.110/728) bu ayet hakkında şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in ahirette cennette olacağı kesin olarak bilinmektedir. O halde o, "Bana ve size ileride ne yapılacağını bilemem" tar zındaki sözlerle şunu kastetmiş olmalıdır. Benden önce gelip geçen peygamberler ülkelerinden çıkarılıp öldürüldüğü gibi ben de ülkemden çıkarılacak veya öldürülecek miyim? Bilemiyorum."³³⁶

³³⁴ Kehf (18),23-24.

³³⁵ Ahkâf (46),3.

³³⁶ İbn Kesîr, a.g.e. IV,155.

İbn Cerir et-Taberî 'nin (v.310/922) de bu görüşü paylaştığını "belirten İbni Kesir (v.38/1337), "Allah Resulü ne yaraşan da budur, âhirette onun cennete gireceği kesindir; dünyada ise kendisinin ve Kureyş müşriklerinin işlerinin akibetinin nasıl olacağını elbette bilmemekteydi." demektedir,³³⁷

3) Kur'an'da Hz. Peygamber 'in bilemeyeceği belirtilen konulardan biri de kıyametin ne zaman kopacağı hususudur. Resul-i Ekrem 'den kıyametin vaktini haber vermesini isteyen kişilere Kur'an'ı Kerim şu cevabı vermektedir : "Kıyametin ne zaman kopacağını sana sorarlar. De ki, onun ilmi ancak Rabbimin yanındadır. Unun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. O, göklere de, yere de ağır basmaktadır ve size ansızın gelecektir. Tam manasıyla biliyormuşsun gibi sana onu tekrar sorarlar. Yine de ki, onun ilmi ancak Allah'ın katındadır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."³³⁸

Bu kişilere Cin sûresinde ise şöyle cevap verilmektedir : "De ki: Tehdit edilegeldiginizin yakın mı yoksa Rabbimin ona uzun bir müddet mi tayin etmiş olduğunu bilmem, Bütün gaybı bilen odur. Öyle ki, beğenip seçtiği bir peygamber dışında gaybına kimseyi muttali kılmaz."³³⁹

4) Mekkeli müşrikler peygamberimize: "Rabbin sana ucuz ve pahalı olanı bildirmiyor mu? Bize de bildir de biz de kazanalım." diye söylendiklerinde Kur'an, Peygamber'e şöyle cevap vermesini tavsiye etmiştir:³⁴⁰ "De ki: Ben kendim için Allah'ın dilediğinden başka ne bir faydayı celbetmeye, ne de bir zararı savmaya muktedir değilim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır yapmak(veya servet edinmek) isterdim ve bana hiç bir fenalık da dokunmazdı."³⁴¹

Şevkânî (v.1250/1834)ise ayetle ilgili olarak şu yorumu getirmiştir: "Eğer gaybı bilseydim, hayırlı olan işleri yapardım ve onu kendime celbederdim. Kötü olan işlerden de korunurdum ve bana zararı dokunmazdı. Fakat ben Rabbimin yanında olanı, benim hakkımda takdir ve hükmünün ne olduğunu bilmeyen bir kulum."³⁴²

³³⁷ İbn Kesîr, a.e.IV,155; Alûsî, Ruhu'l-meânî, XXVI,19.

³³⁸ A 'raf , 7/ 137.

³³⁹ Cin , 72/ 25-27.

³⁴⁰ Râzî, Mefatih'ul- Gayb,>//,83.

³⁴¹ A 'raf, 7/ ,188.

³⁴² Fethu'l- Kadir, 11,274.

Kur'an, peygamberi sihirbaz ve kâhinlerle karıştıran, o nun şahsiyetini ilâh, cin ve melek şeklinde düşünen, peygamberin sadâkatini ancak gaybtan haber vererek isbat edebileceğine inanan Yahudi, Hıristiyan ve müşriklere karşı³⁴³ Resûl-i Ekrem 'e, melek olmadığını söylemesi, gaybı bildiğini iddia etmediğini ve Allah'ın hazi nelerinin kendi yanında olduğunu ileri sürmediğini söylemesini emretmekte³⁴⁴ ve gerçekçi bir akideyi dile getirmektedir. Bu ve benzeri ayetlerde gaybı bilmek ile ulûhiyyet arasında ilgi kurulmuştur.³⁴⁵

Sıraladığımız bu ayetlerden çıkarılabilecek neticeler şunlardır:

- a) Kur'an-ı Kerim mutlak gaybı ancak Allah'ın bildiğini ifade etmektedir. Ulûhiyyet ile mutlak gaybı bilme arasında ilgi kurmakta, Allah 'a ait saydığı bu bilgiye, onun bildirmesi dışında sahip olunabileceğine inanmayı tevhide aykırı görmektedir.
- b) Allah'ın, dilediği kişilere dilediği kadar gayb bilgisi verdiğini haber vermektedir. Bu haberleri insanlara bildiren peygamberler bilgilerini Allah 'tan aldıklarını itiraf etmekte, o bildirmediğe de gaybı bilemeyeceklerini söylemektedirler.
- c) Allah'tan bilgi almanın yolu vahiydir. Gayb hakkında bilgi sahibi olmanın yolu da budur. Gaybı ancak Allah bilir.

Netice olarak zikrettiğimiz ayetler ve değerlendirmeler çerçevesinde şunları söyleyebiliriz: Hz. Peygamber Kur'an'a yansımayan rüya veya ilham gibi muhtemelen Kur'an vahyine nisbetle farklı olan bir başka ilahi iletişim vasıtasıyla Allah'la irtibat halinde olmuştur Dolayısıyla vahyi sadece Kur'an'la sınırlandırmak Kur'an ayetlerine de ters düşmektedir. Ayrıca Kur'an'a yansımayan vahiyle Hz. Peygamber'e istikbale yönelik bazı haberlerin verilebildiği ve bunların da dinin temel esas ve ilkeleriyle ilgili olmayabileceği, Hz. Peygamber'in herkese tebliğ etmek zorunda olmadığı, sadece bazı kimselere yeri geldiğinde söylediği veya kendi tecrübesi ve bilgisiyle anlattıklarından teşekkül ettiği sonucuna varılabilir.

³⁴³ Râzî, a.g.e. XII,230.

³⁴⁴ En 'âm, 6/ 50.

³⁴⁵ Râzî, a.g.e. XII,231; Alûsî, a.g.e. 711,155; Reşit, Rızâ, el-Menâr,42 4-425.

H. GAYBIN BİLİNEBİLİRLİĞİ

Bilinmezi bilmek, görülmeyeni görmek, gayb ın sırlarına ermek hemen herkesçe arzu edilen şeylerdendir. Özellikle, gayb ın geleceğe yönelik sırlarına sahip olma isteği, insanın zaaf noktalarından birini teşkil eder. Tarih boyunca "kabin, müneccim, sihirbaz" türünden pek çok kimse, insanların bu zayıf damarını işletmesini bilmişlerdir. Günümüzde de her türlüyle astroloji ve fal hayli yaygın durumdadır. Özellikle son zamanlarda, "medyum" denilen kişiler bir takım gaybî haberler aldıklarını söylemektedirler.

Kur'an bu konuda meseleye farklı bakar, gaybın bilinmesini problem olmaktan çıkarır. Kuran'a göre gayb olanı bilmek insanın problemi değildir. Kur'an'da gayb, insanın mutluluğa ulaşmasının veya bedbaht olmasının en temel belirleyicisi olarak sunulmuştur. Kur'an'daki gayb düşünen, anlayan, kavrayan, idrak eden, hisseden, duygularla coşan, sezen ve inanan insanın benliğinde, iç dünyasında kolayca ulaşabileceği veya bulması gereken bir olgudur. Gayb, ateşin yaktığını, suyun kaldırdığını, güneşin aydınlattığını, paranın alım gücüne sahip olduğunu, seyir halindeki arabanın önüne atlamamının tehlikeli olduğunu, bilen insanın bilebileceği bir obje olsaydı, inanılması istenen gayb varlıklarına bütün insanlar kolayca inanırdı ve herkes bu konuda ortak bir bilgiye sahip olurdu. Bu bakımdan gayb bir bilgi problemi değil, bir iman, ahlak, varlık ve varoluş problemidir ve bilen insanı değil, bir bütün olarak insanın problemidir.³⁴⁶

Allah'ın gaybın bilinip bilinemeyeceği hakkında Kur'an'da çeşitli pasajlarda sürekli vurguladığı ana fikirler şunlardır. Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez (En'am,59; Neml,65). Gayb Allah'ındır'(Yunus,20), 'Allah gaybı ve şهادeti bilendir'(En'am,73;Tevbe,94,105;Ra'd 9;Müminun,92) "De ki: Göklerde ve yerde Allah'dan başkası gaybı bilmez." (Nemi, 27/65). "Gaybın anahtarları Allah'ın kalındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. Düşen hiçbir yaprak ve yerin karanlıklarında hiçbir dane yoktur ki, Allah onu bilmesin. Yaş ve kuru ne varsa hepsi Kitab-ı Mübîn'dedir"

³⁴⁶ Halis Albayrak, Kur'an'da İnsan- Gayb İlişkisi, Şule Yay.,1996, s. 234.

Bütün bu ifadeler gaybın Allah'tan başka hiç kimseye tarafından bilinemeyeceğini çok açık bir şekilde ortaya koyar. Bu arada éel -ğayb” kelimesinin yer aldığı iki ayette Allah'ın gaybı hiç kimseye bildirmeyeceği fikrine bir istisna getirildiğini görüyoruz. Allah Ali İmran suresinin 179. ayetinde şöyle buyurur: Allah size gaybı bildirecek değildir, fakat Allah elçilerinden dilediğini seçer. O halde Allah2a ve peygamberine iman edin.'. Cin suresinin 26–27. ayetlerinde şöyledir: 'Gaybı bilen O'dur ve hoşnud olduğu bir elçi hariç kimseye gaybını açıklamaz.'

Buradaki her iki suredeki ifadelerin ortak noktalarını bulmaya çalışalım. Her iki ifadedeki ortak birinci nokta, Allah'ın gaybı kimseye açıklamayacağı bildirmeyeceği fikridir. İkinci ortak nokta da, birisinde 'lakin' kelimesiyle diğerinde 'illa' istisna edatıyla başlayan ibarelerle Allah'ın gaybı hiç kimseye açıklamayacağı genel hükmünün istisna edilışıdır. İfadelerin bu ikinci kısımları ndan anlaşıldığına göre Allah, herhangi bir elçisine gaybın açıklayabilir.

Fakat buradaki 'rasul' kelimesinden kimlerin kastedildiği konusu üzerinde durmaya değer bir konudur. Acaba bu kelimedden Allah'ın insanlığa mesajını ulaştırmak için seçtiği peygamberler mi kastediliyor yoksa peygamberlerin dışında diğer insanlar da bu kelimenin şumulüne girer mi? Sorusu akla gelebilir. Kanaatimize göre gerek Ali İmran suresinin 179. ayeti gerekse Cinn suresinin 27. ve 28. ayetleri, bize 'rasul' kelimesinden Allah katından vahiyle mesaj alan ve kendilerinde Allah'ın elçisi olarak inanılması gereken peygamberleri anlamamız gerektiğini söylüyor. Çünkü Ali İmran suresindeki ayette '...fakat dilediği elçiyi seçer(ayır eder)...' ifadesinden hemen sonra 'o halde Allah'a peygamberlerine inanın' ibaresi, bizim 'rasul' kelimesini vahiy alan ve onu insanlara iletmekle görevli biri olarak almamızı gerektiriyor. Cin suresinin 28.ayetinde de yine 'gönderilen mesajların tebliğ edilmesi' fikrinin işlendiğini görüyoruz. Bu bakımdan her iki ayette geçen 'rasul' ve 'rusul' kelimelerinden Allah'ın peygamberlerinin kastedildiğini söylemek gerekir. Nitekim bu konuda sahabe ve tabiinden bize intikal eden haberler de her iki ayetteki Rasul ve 'rusul' kelimelerinin peygamberler olduğunu göstermektedir.³⁴⁷

Bu gabya dair bilgilerin peygamberlere, insanlara tebliğ etmek üzere verildiğini yine ayetlerin bütünlüğü içinde kabul etmiştik. Bu noktada bir varsayımla bu

³⁴⁷ Yazır, M.H.,Hak Dini Kur'an Dili, VII, s. 5415.

elçilerin, diğer insanlara açıklamak zorunda olmadıkları özel tecrübeler yaşadıklarını kabul edelim. O zaman bu özel bilgilerin insanları ilgilendiren bir yanı yoktur. Peygamberlerin bazı özel tecrübeler yaşamalarında yadırganacak bir şey olduğunu da sanmıyoruz. Mesela vahiy olayının yaşandığı anda neler bittiğini diğer insanlar bilemez. O yaşantı hali peygamberin özel tecrübesidir ve o anı, diğer insanlarla paylaşması da Allah tarafından ondan istenen bir şey değildir. Bu özel tecrübeye Hz. Peygamber en azından Cibril (a.s.)'i görme, onunla muhatap olma durumunu yaşar. Yine İsrâ suresinin birinci ayetinde belirtilen, Allah'ın Hz. Peygamber'i Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gece yürütüşünün gerçek sebebi, Varlığını ve Kudreti'ni gösteren bazı ayetlerin gösterilmesidir ki bu da Hz. Peygamber'in insanlara tebliğ etmesi gereken bir tecrübe değildir. Bu durum Hz. Peygamber'in gaybı bildiğini de göstermez. Çünkü Kur'an 'da Peygamberin gaybı bilmediğine dair çok sayıda ifade vardır.

Hız. Peygamber'in bilemeyeceği gaybi durumlar geçmişe, hale ve geleceğe dairdir. Kur'an'da geçmişle ilgili olarak Hz. Peygamber'in ve yaşadığı çevrenin hiç malumu olmayan veya onlara eksik veya yanlış bir şekilde ulaşmış bulunan, geçmiş milletlere ait gaybi haberlere ancak vahiy yolu ile vakıf olunabilmektedir.

Bu merhalede ledünni ilmin varlığına delil olarak alınan kültürü müzde Musa-Hızır kıssası olarak bilinen Kehf süresindeki ilgili pasajı, iletmek istediği ana tema çerçevesinde değerlendirmek istiyoruz. Çünkü bu kıssanın kendi çerçevesi içinde anlaşılabilmesi zihinlerde başka ahlaki problemler doğurduğu gibi, gaybın bilini p bilinmemesi konusunda insanların, Kur'an'ın ruhuna uymayan istikametlere yönlendirilmesine müsait bir zemin oluşturmaktadır. Bu yüzden özel olarak Musa ile o adam arasında geçen bu kıssa üzerinde durmayı zaruri görüyoruz. Bu kıssayı öncelikle kendi ifade bütünlüğü ve hedeflediği amaç çerçevesinde anlamak gerekir. Buradaki bazı ayetleri veya ayetlerden daha küçük birimleri tek başlarına alıp Kur'an'ın diğer ayetleriyle karşılaştırdığımızda, Kur'an'ın problem olarak görmediği varolmayan bir problemin doğmasını yol açarız. Öncelikle bu kıssayı kendi bütünlüğü içinde bir yere oturtmak gerekir. Yoksa mesela en azından bir çocuğun ileride işleyeceği bir suçtan ötürü öldürülüşünü izah imkânsızlaşır.

Allah'ın bilgisiyle kulun bilgisi arasındaki kabili kıyas dahi olmayan mahiyet farkının ortaya konması ve yaratıcıyla insanın arasındaki bu bakış zaviyesinin farkından

doğan ve insan aklının almadığı ilahi tasarrufların mutlaka geçerli, fakat insanlarca meçhul gerekçelerinin bulunduğu fikrinin vurgulanmasıdır.

Hatta burada sıradan insanla değil bir Hz. Peygamberle Allah'ın bilgisi karşılaştırılıyor. Musa'nın arkadaşlık yapmak istediği kişi Allah'ın sınırsız bilgisinin temsilcisi durumdadır. Burada vurgu ledünni bilgiye sahip insan insana değildir, aksine Allah'ın bilgisinin keyfiyetinedir. Vurgunun bazı insanların ledünni ilme sahip olma imtiyazı noktasına olduğunu ileri sürenler kıssada anlatılmak istenen ana temayı tümüyle göz ardı etmiş olurlar. Musa'nın arkadaşı ilahi senaryonun oynanmasında rol alan bir aktördür. Aktörler, senaryoda onlara biçilen rolleri oynarlar. Onların bunu ötesinde bir sorumlulukları ve yükümlülükleri yoktur. Bu insanı sadece Allah'ın bilgisini temsili bir şekilde canlandıran bir rol adamı olarak almazsak bir nice çözümü olmayan problemle karşı karşıya kalırız. Musa'nın arkadaşı bir çocuğu durup duru rken öldürmüştür. Biz bu kıssada vurguyu Allah katından bazı kimselerin gaybi bazı şeyleri bildikleri noktasına verirsek o zaman bu imtiyazlı insanların sorumsuzluklarını da kabul etmemiz gerekir. Şu halde bazı insanların çıkıp kendilerinin ledünni ilme sahip olduklarını iddia edip birtakım sorumsuzca davranışlarda bulunabilme hakkına sahip odlularını iddia edebilirler. Bu ise Kur'an'a bütünüyle ters bir durum olur. Amaç Allah'ın birtakım kimselere ledünni ilim verip onları sorumsuz kılması değildir. Allah'ın bu kıssayı anlatırken böyle bir maksat gütmesi kıssanın bütünlüğü ve Kur'an bütünlüğü çerçevesinde mümkün değildir. Kıssada bu kişinin senaryoda sadece bir aktör olduğunu gösteren bazı ipuçlarını vermek istiyoruz.

En sonunda Musa'nın arkadaşı yaptıklarının sebeplerini tek tek sıraladıktan sonra 've ma fealtühü an emri'(ben bunları kendiliğinden yapmadım) (kehf, 82) demiştir ki bu ifade gerçeği çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. O gerçek şud ur: Allah'ın bildiğini bilerseniz, dayanamazsınız. Geleceği bilmek varlıkta madolyaonun diğer yüzünü görmek ve bilmek insanın taşıyacağı bir yük değildir. Bu yüzden Allah insanların gaybı bilmelerini istememiştir.

Öte yandan Allah'ın kâinatta bazı tasarrufları vardır ki siz onları sınırlı varlık şartlarınız çerçevesinde makul ve mantıklı bulmazsınız. Ama onların mutlaka gerçekçi sebepleri vardır ve siz onları bilmezsiniz. İşte bu yüzden Allah yaptıklarından ötürü, niye şöyle yaptın, niye böyle yaptın diye sorguya çeklemez. Çünkü varlıktaki oluş

içerisinde insanın bildiklerini, bilmediklerinin yanında okyanusa göre katre mesabesindedir. Sınırlı bilgiye dayalı hükmünüz, bilgisine çerçeve çizemediğiniz Allah'ın bazı davranışlarının esprisini çözmeye, anlamaya yetmez.

Hülasa İslam'da yegâne gaybi bilen Allah olduğuna ve O'nun dilediği kişilere gayb'dan bir nebze verebileceğininie, ancak söz ve davranışları mucize ile te'yid edilen peygamberler dışında kalan kişilerin gayb bilgisi iddialarının bağlayıcı olmadığına kesin nazarıyla bakmalıdır.

1. ÂLEM VE İNSANIN GAYBİ BOYUTU

İçinde yaşadığımız âlem sadece fiziki görünümünden ibaret ol madığı gibi, insan dahi sadece bir bedenden ibaret değildir. Her şeyin görülen madde boyutunun ötesinde birde gayb boyutu vardır. Meselâ, gözle gördüğümüz mıknausta gözle göremediğimiz bir çekme kuvveti; yavrusunu kucağına alıp göğsüne bastıran ve yer yer öpen annede göze görülmeyen bir şefkat duygusu vardır.

Dış dünyayla bağ kurmamızı sağlayan gözümüz çok az şeyi görmektedir. Radyo, TV ve radar dalgaları her tarafta bulundukları halde göremediğimiz gibi ikiyüz metrelik bir piyanonun üç-beş tuş uzunluğu kadar kısıtlı ve sınırlı bir bölgesine vâkıf olabiliriz.³⁴⁸Yani Kâinatı adeta bir anahtar deliğinden seyrediyor gibiyiz.

Hele atomların dünyasına bakmaya çalışsak adeta maddenin or tadan kaybolduğunu göreceğiz. Geçen yüzyılda mikroskobun keşfiyle mikro âlemin farkına varırken, bu yüzyılda atomun parçalanmasıyla maddenin enerjiye dönüştüğü isbat edilmiştir. Atomun parçalanması maddeci felsefe mensubu pek çok kişinin fikirlerini de parça parça ederek, onları "gayba i mâna" sevk etmiştir.

Bu gelişmelerin neticesi olarak "madde ötesinde hiçbir şey yok tur" diyen zihniyet tamamıyla iflas etmiş; bunun yerine tamamıyla madde ötesinin meydana getirdiği "engin bir kâinat" düşüncesi ortaya çıkmıştır.³⁴⁹

İşte bu bölümde, bu engin kâinat düşüncesi ele alınacak, âlem ve insanın madde ötesi gayb boyutuna dikkat çekilecektir.

³⁴⁸ Tuna, Taşkın, Uzayın Sırları, İst. Boğaziçi Yayınları 1992. s. 72 -73

³⁴⁹ Ahmed, Hulusi, Din Bilim Işığında Ruh-İnsan-Cin, İst. Ulus Yayınları 1990. s. 35

1.1- Âlemin Gaybı Boyutu

Kur'an-ı Kerim âlemde gördüğümüz varlıklardan ve âlemde meydana gelen olaylardan "Ayet" olarak bahseder. "Ayet" kelimesi "Alamet, emare, ibret, mucize" gibi anlamlara gelir.³⁵⁰ Bu kelime, hem Kur'an ayetleri için, hem de kâinat kitabını meydana getiren varlıklar için kullanılmıştır. Meselâ bayrak, devletin bir alâm et ve ayetidir.³⁵¹ Bu bayrak salt bir bez parçası olmanın ötesinde, devletin bir sembolü olduğu gibi, her bir varlık da Allah'ın varlık ve birliğinin, kemâl sıfatlarının bir sembolüdür.

Şu ayetler, Allah'ın tekvini ayetlerinden bir kısmını bize bildirmektedir. "Muhakkak ki, göklerde ve yerde müminler için ayetler vardır. Sizi yaratmasında ve üretip yaydığı hayvanlarda da yakîn sahipleri için ayetler vardır. Gece ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olarak yağmuru indirip, bununla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları çevirmesinde akıl sahipleri için ayetler vardır, işte bunlar Allah'ın ayetleridir. Onları hak olarak sana okuyoruz. Artık Allah'ın ayetlerine inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?"³⁵²

Bu ilâhî ayetler bütün insanlığa hitap ettiği gibi, bizim "tabiat olayı" olarak gördüğümüz "tekvini ayetler" de bütün insanlığa hitap etmektedir. Fakat bu ayetlerden istifade edenler "müminler, yakîn sahipleri ve akıl sahipleridir". İnkârcılar veya şüpheler içinde kıvrananlar ve yahut aklını kullanmayanlar bu ilahi ayetlerden istifade edemezler, o ayetlerin ne anlama geldiğini bilemezler. Nakıştan manaya geçemezler. Okuma bilmeyen birisinin, kitaba bakıp seyredip geçmesi gibi, kâinat kitabını seyredip geçerler.

Nitekim şu ayet, onların durumunu dile getirmektedir: "Göklerde ve yerde nice ayetler vardır ki, (inkarcı) insanlar onlara uğrar, yüz çevirip giderler."³⁵³

³⁵⁰ İbn Manzur, Lisanul-Arab, Beyrut, Daru's- Sadr, XIV, 61-62; İbrahim Enis ve başkaları, El-Mu'cemu'l- Vasit, İst. El- Mektetbet'ul- İslamiyye tsz. "AYET" md. s.35

³⁵¹ Yazır, I, 24 "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'a teşbih ederler" (Sâff, 6(1) ayeti bu dillerin ve söyledikleri sırların tercümanıdır. Fazlurrahman, Ana konularıyla Kur'an, Ank. Fecr Yayınları 1987, Ter. Alparslan Açıkgeç, s. 165

³⁵² Casiye, 45 / 3-6.

³⁵³ Yusuf, 12/ 105.

Kâinata Allah'ın bir eseri olarak bakmayanların, bu ayetlerin di linden anlaması elbette mümkün değildir. Mümin ler ise, gaybdan gelen Kur'an'a kulak vererek, bu gaybî manaları hissetmektedirler.

Tabiattaki varlıklar, tabîî sebepler altında gömülü kalmış iken, Kur'an gelip onları yeniden canlandırmış ve bunları Allah'ın işaretleri olarak açıklığa kavuşturmuştur.³⁵⁴ Yani onları idrak ve bilinç alanımızda bilinmezlikten ve şehadet ufkuna çıkarmıştır. Bu bakımdan "Kur'an penceresinden güneşe baktığımızda o bir ayettir, işarettir, alâmettir, insanı başka bir varlığa doğru yönlendiren bir işaret levhasıdır. Onun varlık sebebi, sadece aydınlatmak, ısıtmak ve bitkilerin büyümesine katkı sağlamak değildir. Bir ahlak varlığı olan insana, başka âleme doğru sinyaller saçmak da güneşin görevleri arasındadır". " Kur'an'ın gösterdiği şekliyle âleme baktığımızda, sanki bütün varlıklar bizimle konuşmaya başlayacaklar, bize bir şeyler söyleyecek gibidirler. Mesela, "şu ağaçlar, topraktan yaratılan insan gibidir. Elleri mesabesinde olan dallarını, topraktan dışarıya çıkarmışlardır. Ağaçlar o dallarla, halka doğru yüzlerce işaret ederler. Kulak verenler de, o işaretlerden hoşça ibareler anlarlar. Ağaçlar, yeşil bir dil ile ve uzun bir el ile toprağın içinden sır söylerler".³⁵⁵ Bu algılayış düzeyleri, bizi gayb gerçekliğine yönelten sembolik birer dil olup çıkarlar.

Izutsu, Kur'an ayetleri için "sözlü ayetler"; tabiattaki varlıklar için de, "sözsüz ayetler" tabirini kullanır. Ardından, şu kıymetli değerlendirmeleri yapar: " Kur'an'a göre, Allah insan ile konuşmak isterse bir takım ayet ler gönderir. Bu durumda sözlü işaretlerle sözsüz işaretler arasında bir ayırım yoktur. Her ikisi de Allah'ın ayetleridir. Allah'tan insana doğru olan konuşmanın tipik bir örneği olan vahiy, Allah ile insan arasındaki konuşmanın yalnız bir bölümüdür. Allah, ayetleri kavrayabilecek olanlara her an ayet üzerine ayet gönderiyor. Kur'an'ın anlattığına göre, bizim "tabiat olayı" dediğimiz şeyler, Allah'ın insanın işlerini yönetmesinin işaretleri, şu dünyada insanın rahat yaşayabilmesi için gösterdiği hikmet ve özenin delilleridir.

Nasıl ki, yola dikilen işaretler, yolcunun gözlerini kendilerine değil, gideceği istikamete yöneltirse, her tabiat olayı da, bizim dikkatimizi kendi üzerine değil,

³⁵⁴ Albayrak,a.g.e. s. 205

³⁵⁵ Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi, İst. Ahmed Said Matba ası, 1971, tercüme ve şerh: Tahiru'l-Mevlevi, IV, 999

kendilerinin ötesinde. Olan bir istikamete yöneltmeye çalışır. Bu derin anlayışa göre, bir tabiat olayı artık bir tabiat olayı değil dir. Bir işarettir, bir semboldür. Kur'an buna "ayet" diyor. Kur'an'a göre, birer ayet olan bütün tabiat olayları Allah'ın zâtını, yahutta O'nun şu veya bu sıfatını ve iyiliğini, saltanat ve adaletini gösterir. Bu merhalede eşya, bir takım şifreler ile yazılmış şeylerdir. Başka deyişle, dünya büyük bir sembol kitabıdır. Sözsüz ayetlerin önemli bir avantajı vardır. Bunlar fiilen bütün insanlığa gönderilmiştir. Hiçbir aracıya gerek olmadan, herkese doğrudan doğruya hitab ederler.³⁵⁶

Afak ve enfüsteki ayetlerin anlamlarını bilmek, ancak onlara Kur'anî pencereden bakmakla mümkün olur. Bu pencereden bak mayan bir bilgin, meselâ bir astronomi bilgini, uzaydaki nizam ve intizamı diğer insanlardan daha iyi bilmekle beraber, işin sırrına eremez, kâinatın muammasını çö zemez, varlıkların dilinden anlayamaz.

Âlemin gaybî boyutunu görme ve gösterme hususunda biraz daha derine inmekte fayda görüyoruz. Şöyle ki : "Gördüklerinize ve görmediklerinize yemin ederim"³⁵⁷ ayetinin tefsirinde tabiîn devri imamlarından olan Atâ "Görülen asâr-ı kudret, görülmeyen esrâr-ı kudrettir" der.³⁵⁸ Yani, gördüğümüz her şey Allah'ın kudret eseridir. Fakat bu kudretin nasıl bir kudret olduğu bizim meçhulümüzdür. "Tabiat kanunları" denilen şeyler gerçekte Allah'ın kudretinin tecellilerinden başka bir şey değildir.

Demek ki, gördüklerimizde görmediğimiz manalara bizi yönlendirir sınırlar vardır. Öldükten sonra dirilmeyi anlatan şu ayet, bu gerçeğe güzel bir örnek olabilir:

"Allah'ın rahmet eserlerine bak! Ölümünden sonra yeri nasıl diriltiyor".³⁵⁹ Ayette "Allah'ın rahmetine bak" denilmeyip "Allah'ın rahmet eserlerine bak" denilmesi dikkat çekici bir ifadedir. Her bahar mevsiminde bizim gördüğümüz, yeryüzünün yeşillenmesi, canlanmasıdır. Aynı manzaraları kâfirler de görmekte, mü'minler de görmektedir. Kur'an'ı Kerîm bu ayetiyle, bahardaki bu manzaraların "Allah'ın rahmet eserleri" olduğunu bildirir. Verilen muhteşem bir ziyafetten, ziyafeti verenin

³⁵⁶ Toshihiko İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, Ank. Kevser Yayınları, Ter: Süleyman Ateş, s. 126 - 128

³⁵⁷ Hakka, 69/38.

³⁵⁸ Mahmud Şükri El-Alusi, Ruhul-Meani, Beyrut Daru İhyai't-Tûrasi'l-Arabiyye, ts. XXIX, 52

³⁵⁹ Rum, 30/50.

cömertliğine; zengin manalarla dolu bir kitapta, yazarının ilmine intikal etmemiz gibi, yeryüzündeki bu bahar tablolarından da, Allah'ın rahmetine intikal etmekteyiz.

Bu noktadan baktığımızda, etrafımızdaki her bir varlık Allah'ın rahmet eseri olduğu gibi, kudret eseridir, ilminin eseridir, iradesinin eseridir. Evet, biz ne Allah'ın zatını görebiliriz, ne de sıfatlarını. Fakat O'nun sıfatlarına delalet eden eserleriyle daima iç içeyiz.

Böyle bir bakışla, her bir mevcudun Allah'tan bize mesaj getiren birer mektup olduğunu anlar, manalarını okur, Allah'a yöneliriz.

Böylece “Nun. Kaleme ve yazdıklarına yemin ederim ki. ..”³⁶⁰ ayetinin bir tezahürü olarak kudret kalemiyle rahmet eserlerini artarda tazelandirmektedir.

Bu manalara muhatap olmanın yolu, şu şehâdet âleminde gayb'ın bir dili olan ve gaybın sırlarını anlatan Kur'an'a kulak vermekten geçer. Ona kulak vermeyenler,

Kâfirler dünya hayatının zahirini bilirler" (Rum, 3(y7) ayetinin belirttiği gibi, zahire takılıp kalırlar, görünüşe aldanırlar. Kabuğu parçalayıp öze ulaşamazlar. Zahirden hakikate varamazlar. Lafızdan manaya geçemezler. Hâlbuki "Lafız unsuru, sadece kendisinden sonsuz ufukları düşünce ve itikad burçlarını seyrettiğimiz, akli aşan bir biçimde de ötesine geçebildiğimiz bir parmaklık, bir fanus rolünü oy namaktadır".³⁶¹ O halde, insan oluştan nihaî amaç, öte âlemin farkına varabilmektedir.

Her bir varlığın Allah'a teşbih ettiğini bildiren ayetler, gayb ışığı sayesinde kâinatı başıboşluktan, anlamsızlıktan kurtarır. Herbirini, vazife başında birer memur olarak gösterir.

Bu varlıklar, gaybdan gelip şehadette vazife görüp yine gayba gitmektedirler. Bu şekilde, gaybdan şehadete, şehadetten gayba daimi bir akış söz konusudur. Bu akış, "gayba iman"dan gelen bir bakışla anlam kazanır. Yoksa Mısır piramitlerindeki hiyeroglif yazılarını görüp anlamadan geçip giden turistler gibi, baştan sona manalarla dolu şu kâinat kitabını seyreden pekçok insan da, anlamadan geçip gitmek tedir. Evet, gayba inanmayanlar, şehadette kaybolmaya mahkûmdurlar.

³⁶⁰ Kalem, 68/1-2.

³⁶¹ Kılıç Sadık, Mitoloji, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim, İzmir, Nil Yayınları 1993. s. 203.

1.2- İnsanın Gaybî Boyutu

Şu âlem içinde insan, çok müstesna bir konuma sahiptir. Et ve kemikten müteşekkil bir madde yığını olmayıp, çok hassas cihazlarla donatılmış, Cenab -ı Hakk'ın bir san'at eseridir. Beş duyusuyla şehadet âlemine açıldığı gibi, aklıyla, kalbiyle, gaybla şehadetin kesiştiği, birbirinin içine girdiği bir kavşak noktası varlığıdır.³⁶² Âlemlerin kendisinde dürülü olduğu bir odak varlıktır.

Bu nedenle, "şehadet ve gayb âlemleri, küçük numuneler halinde insanda bir araya gelmiştir. Beyin gaybdan değil, ama onda faaliyet gösteren akıl gaybî bir alettir. Keza, kalbin de maddesi, şehadet âlemin dendir. Taşındığı iman, sevgi, korku, şefkat, merhamet hep gaybîdir. Kalkıp inen el şehadet âleminden, kabarıp sakinleşen hissiyat ise, gayb âlemindendir. Midenin hazmı şehadete, aklın kavraması ise, gayba birer örnektir..

Birçok uzuvlarla donatılmış insan bedeninde, nice duygulara sahip insan ruhu, bir gayb ağacı gibi... O ağacın meyveleri, şehadet âleminde sergileniyor. Hattatlık sanatından süzülen bir kıblegâh camide boy gösterirken, ruhta kaynayan merhamet hissi parmaklardan sadaka alarak dökülüyor. Korku, rengi kaçırırken, asabiyet ç ehreyi kızartıyor. Hüzün ise, göze yaş döktürüyor".³⁶³

Mevlana'nın (Ö.1274) ifadelerinden bazıları, insanın gaybî boyutunu çok güzel ifade eder: "Biz, saman gibi olan bu tabiat âlemiyle örtülmüş mana deryasıyız. Cismimiz bizim ruhumuza perde ve nikâb olmuş tur".³⁶⁴ Yani, nasıl ki üzeri samanlarla örtülü bir denize bakıldığında, dıştan sadece samanlar görülür. Hâlbuki samanların altında, muazzam bir deniz gizlidir. Onun gibi, mana âlemimiz, iç dünyamız, metafizik yönümüz bir deniz gibidir. Cesedimiz ise, bu denizi örten bir saman yığını... Biraz dikkat edebilsek, bu cesed perdesinin ardında gizlenen mana denizimiz hemen görünecek. Mahiyetimizde yer alan merak, endişe, hırs ve benzeri duygular, madde ötesi olan mana deryamızdan birer damla hükmündeler.

Daima çalkantılı, daima hareketli olan gaybî boyutumuz bu kısa bakıştan sonra, bu boyutun Kur'an'da yer alan birkaç örnekle incaleyelim:

³⁶² Albayrak, s. 163

³⁶³ Alaaddin Başar, "Gayba İman", Zafer Dergisi (Aralık 1988) s. 8-9

³⁶⁴ Mevlana, XII, 210

2. KUR'AN'DAN ÖRNEKLER

Kur'an-ı Kerim, insanın en güzel bir kıvamda yaratıldığını,³⁶⁵ onun arzın halifesi olduğunu bildirir.³⁶⁶ İnsanın gerçek anlamda kâmil bir insan olması için, geçmiş milletlerden örnekler verir. Bu örneklerde, insanın madde ötesi boyutuna dikkat çeker.

2.1- Hz. Musa'nın Annesi

Kur'an-ı Kerim Hz.Musa'nın annesine gelen İlâhî ilhamdan bahseder. Şöyle ki: Hz.Musa dünyaya geldiği sıralarda Mısır'a hükmeden Firavun, Benî İsrail'in erkek çocuklarını öldürtmektedir. Oğlunun da öldürülmesinden endişe eden Hz.Musa'nın annesine şu İlâhî teselli gelir: "Çocuğunu emzir, Onun başına bir şey gelmesinden korktuğunda onu (sandık içinde) denize bırak. Korkma ve üzülm! Biz onu tekrar sana kavuşturacağız ve onu peygamberlerden yapacağız".³⁶⁷

Hz. Musa'nın annesine gelen bu ilham, onu teselli edici ve yönlendirici bir keyfiyet arz etmektedir. Aynı zamanda ileriye yönelik iki müjdeyi taşımaktadır. Bunlar, Musa'nın annesine geri döndürülmesi ve küçük Musa'nın, ileride bir peygamber olacağıdır. Musa'nın annesine ilhamın nasıl ve ne şekilde geldiği meçhulümüz olmakla beraber, bunun rüyada bildirilmesi, ya da Hz.Meryem'de olduğu gibi, melek gönderilmesi şeklinde olabilir.³⁶⁸

Bu şekilde bir ilhama mazhariyeti, sadece Musa'nın annesine has bir olay olarak görmek hatalıdır. Benzeri durumlarda böylesi ilhama mazhar pekçok kişi vardır. Bu ilhamlar, Musa'nın annesi örneğinde olduğu gibi, "teselli edici, yönlendirici ve gelecekte haber verici" özellikler taşımaktadır.

2.2- Hz. Meryem

Kur'an'da bir sûreye ad olan Hz.Meryem, Hz.İsa gibi büyük bir peygambere anne olmak; ayetlerde medihle kendisinden bahsedilmek şerefine mazhar olan bir kadındır. Daha küçüklüğünden itibaren kendisinde harika haller görülür, O'nun terbiyesiyle meşgul olan Hz. Zekeriya, ne zaman küçük Meryem'in yarana varsa orada

³⁶⁵ Tin, 95/4.

³⁶⁶ Bakara, 2/30

³⁶⁷ Kasas, 28/7

³⁶⁸ Fahreddin Er-Razi, Mefatihul- Gayb (Et-Tefsîrül-Kebir), Mısır, H. 1357, XXII, 51-52

değişik yiyecekler bulur.³⁶⁹ Merakla sorar "Ey Meryem, bunlar sana nerden geliyor?" Hz. Meryem, şöyle cevap verir; "Allah katından. Muhakkak ki O, dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır".³⁷⁰

Hz. Meryem'in Kur'an'da zikredilen bu kıssası, çokça anlatılan "evliyaullahaya gayb olan rızık gelmesi" olaylarına bir mesned olabilir,³⁷¹ kanaatindeyiz. Zira olağanüstü olaylar nadir de olsa vuku bulmaktadır. Kurallaştırılmadığı yahut bilimsel izahı yapılamadığı için bunların vukuunu inkâr etmek doğru değildir".³⁷² Herşeyi kendimize kıyas ederek ölçmek ve değerlendirmek, bizi yanıltabilir. Böyle hallerin bizde görülmemesi hiç kimsede görülmeyecğine delil olamaz.

3. GAYBÎ YÖNÜYLE KALB

Şehadet ve gayb âlemlerinin yol ayrımında yer alan insan, çok hassas cihazlarla donatılmış canlı bir makina gibidir. Bu hassas ci hazların merkezinde kalb yer alır. Kalbin merkeziliği, hem fiziki boyutumuz, hem de metafizik boyutumuz için geçerlidir. Kardiyoloji ilminin araştırma sahasına giren maddi kalbimiz, bedenimizdeki bütün azaların hayatîyetine, çalışmasına vesiledir. Bozulduğunda ise bütün cesed harab olmaya mahkûmdur.³⁷³

Merak, sevgi, endişe, korku gibi manevî duygularımızın merkezi ise, manevî kalbimizdir. Bu manevî kalb, ruhanî bir latife -i Rabbaniyedir. Bütün hissiyat ve idrakimizin madenidir.³⁷⁴

"Kalb" kelimesi, "çevirmek" anlamındadır. Çokça çevrildiği için kalbimize de aynı isim verilmiştir.³⁷⁵ İnsanın kalbi, "bir ağacın dalından sarkıtılmış ince bir ipin ucundaki tüy gibi"³⁷⁶ her yönden gelen rüzgârlara açıktır. İnsan kalbinin Allah'ın parmakları arasında olduğunu bildiren hadis de,³⁷⁷ teşbihi bir ifedeyle kalbin

³⁶⁹ İbnu Cerîr, Et-Taberî, Câmiui-Beyan fi Tefsîl'l-Kur'an Mısır, 1954, III, 244; Mahmud b. Ömer Ez - Zemahşerî, El-Keşşaf an hakâiki ğavamızı't-Tervâl, Dârul KütübîL Arabî, Beyrut, ts. I, 358; El - Merağî, III, 145.

³⁷⁰ Ali İmrân, 3/37.

³⁷¹ Taftézânî, b.78.

³⁷² Çelebi, İlyas. A.g.e. s. 195

³⁷³ Buharî, İman,39; İbnu Mace, Fiten, 14.

³⁷⁴ Yazır, I, 210

³⁷⁵ Ragıp El-İsfahanî, El-Müfredat fi ğaraibi'l-Kuran İst. Kahraman Yayınları 1986. KLB md. s. 620

³⁷⁶ İbnu Mace, Mukaddime, 10.

³⁷⁷ Tirmîzî, Daavât,89

hassasiyetini dile getirmektedir. Bu mahiyetteki kalb, hem cismanî tesirlere, hem ruhanî tesirlere duyarlı bir alıcıdır. Meselâ, insanın gördüğü güzel bir bahar manzarası kalbinde ferahlık meydana getirirken, duyduğu acı bir haber ona gözyaşları döktürür.

Bu şekilde şehadet âleminde etkilenen kalb, hem melek ilhamına, hem de şeytan vesvesesine alıcı bir cihaz gibidir. Bazen, günlerce içinden çıkamadığı bir meselenin çözümünü kalbinde ilham edilmiş bulur. Bazen, içinden bir sesin en fena hasletleri güzel göstermeye çalıştığını hisseder.

Bazen, insanın içine nereden geldiğini bilemediği bir şevk meltemi eser, sevinçten uçacak gibi olur. Bazen de, sebebini teşhis edemediği bunalımlı anlar yaşar, "içimde bir sıkıntı var" diye çevresine söyler. Bunlardan birincisi, onu ilgilendiren sevindirici bir olayın vukuudur. İkincisi ise, onunla alakadar üzücü bir şeyin meydana gelmesidir. Halk arasında söylenen "kalbden kalbe yol vardır" sözü, böyle bir hakikatin tercümanı gibidir.

Kur'an'ın yüzlerce ayeti kalbden bahseder. Bu bahisler, yum ruğumuz büyüklüğünde ve çam kozalağı biçimindeki kalbimiz için olmayıp, fikir ve his dünyamızın merkezini teşkil eden manevî kalble ilgilidir. İşte bu ayetlerden bir kaç: "Onların kalbleri vardır. Fakat onlarla (gerçeği) kavramazlar"(Araf 7/179) "Allah onların kalblerini mûhûrlemiştir." (El-Bakara 2/7) "Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalbleri üzerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24) "Onlar yeryüzünde dolaşmadılar mı ki, bu sayede akledecek kalbleri, işitecek kulakları olsun. Doğrusu gözler kör olmaz; lakin sinelerdeki kalbler kör olur" (Hacc, 20/45). Son ayetten anlaşılıyor ki, asıl körlük gözün görmemesi değil, "basiret" denilen kalb gözünün gerçekleri görmeyişidir.³⁷⁸

Gazalîye (H 505) göreyse kalb, bütün eşyanın hakikatlerinin kendisinde tecelli etmesine kabiliyetlidir.³⁷⁹

Duyular ve akıl vasıtasıyla varılan bir takım hakikatlere, bizzat kalb vasıtasıyla ulaşmak mümkündür. Rivayet edildiğine göre, meşhur safilerden Ebu Saîd b. Ebî'l-Hayr (H 440), İbn-i Sina (Ö. H. 428) ile bir araya gelir. Ayrıldıklarında Ebu Saîd'e İbn-i Sina'dan sorulur. "Benim (keşfen) gördüğümü o (ilmen) biliyor" der. İbn-i Sina'ya da

³⁷⁸ Merâğî, XXVII, 122.

³⁷⁹ Gazalî, İhya, III, 18. "Acâib'ul-Kalb Bölümü".

Ebu Saîd'den sorulduğunda "Benim (ilmen) bildiğimi o (keşfen) görüyor" cevabını verir.³⁸⁰

"İçi boş kalbden ilim nasıl fışkırır?" şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Gazali, bu soruya şu cevabı vermektedir: Eşyanın hakikatleri Levh -i Mahfuzda ve mukarreb meleklerin kalblerinde yazılıdır. Mühendisin, bir inşaatı önceden hazırladığı plana göre yapması gibi, gökleri ve yeri yoktan vareden Allah da, âlem nüshasını evvelinden sonuna kadar Levh-i Mahfuzda yazmıştır. Bazan güneşin zâtına, bazan da suda tecelli eden suretine bakmakla güneşin sureti gözde meydana geldiği gibi, Levh -i Mahfuz'dan âlemin hakikati ve sureti kalbde nasıl olur. Kendisi ile Levh -i Mahfuz arasındaki perde kalktığı zaman, oradaki eşyayı görür ve oradan kendisine ilim fışkırır".³⁸¹

Levh-i Mahfuzda herşeyin yazılması, bir hafızın hafızasında bütün Kur'an'ın yazılması gibidir. Bu yönüyle Levh -i Mahfuz, ilâhi ilmin bir tecelligâhı olmuştur. İlm -i ilâhiye ayna olan Levh-i mahfuza, kalb aynası mukabil geldiğinde, oradakiler kalb aynasına yansır. Ancak, iki ayna arasında perde olduğunda görüntü olmaması gibi, Levh-i Mahfuzdaki hakikatlerin kalbe yansımalarına da şu beş şey engel olur;

1. Çocukluk gibi zâti bir noksanlık.
2. Günahlar sebebiyle kalb aynasının şeffaflığını kaybetmesi.
3. Kalbin başka şeylere yönelmesi (geçim derdi, şehvet gibi).
4. Arada bir perdenin bulunması (taklid gibi).
5. Matlubun ne şekilde elde edileceğini bilmemek.³⁸²

Bu beş engel sebebiyle pek çok insan, kalbî bir marifete erişemez. Duyular ve akıl yoluyla elde ettiği bilgilerle yetinmek zorunda kalır. Fakat şunu da unutmamalıdır ki, güzel bir manzaraya karşı tutulan ayna düz bir ayna değilse, o manzarayı gerçekte olduğu gibi yansıtamaz. Onun gibi, eğri kalblerde doğru hakikatlerin yansımaları mümkün değildir. Ayrıca, ayna düz, şeffaf olsa bile, eğer renkli bir ayna ise, yansıttığı manzarayı da, gerçek rengiyle değil, kendi rengiyle yansıtacaktır.

³⁸⁰ Ahmet Emin, Zuhru'l-İslam, Kahire, Mektebetu'n-Nehda 1966.11, 61

³⁸¹ Gazali, İhya, III, 19-20

³⁸² A.g.e III, 12-13

Böylece anlaşılmaktadır ki, kalb, sonsuz gayb realitesi karşısı nda, varlığımızda sahip olduğumuz bir toplayıcı; tabir caiz ise, ilâhi nefahat ve sonsuz gerçeklere asılı bir anten. Bu manevî odak noktasının safveti derecesinde mü'minler, her ne kadar sübjektif bir karakteri olsa da, keşif ve ilham yoluyla "gayb" m perd elerini aralar; gayb okyanusunun insanî âlemimize iniverdiği bir aralığı teşkil eder. Mü'min kulun kalbinin, Yüce Allah'ın karargâh ve nazargâhı olmasının anlamlarından biri de, bu olsa gerektir.

III. BÖLÜM

HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ VE BU RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ

1.

عن حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: أَيُّكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ وَنَفْسِهِ وَجَارِهِ يُكْفِرُهَا الصِّيَامَ، وَالصَّهْءَ، وَالصَّدَقَةَ، وَأَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَيْسَ هَذَا أُرِيدُ] مَالِكَ وَلَهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابٌ مُغْلَقٌ. فَقُيِّسَ: إِنَّمَا أُرِيدُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ قَالَ: الْبَابُ أَوْ يُفْتَحُ؟ قَالَ: بَلَى يُفْتَحُ. ذَلِكَ أَحْرَى أَنْ يُغْلَقَ أَبَدًا. فَقُلْنَا لِحُذَيْفَةَ: هَلْ كَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ مِنَ الْبَابِ؟ قَالَ: نَعَمْ، كَمَا يَعْلَمُ أَنَّ دُونَ غَدِ اللَّيْلَةِ، إِنِّي حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بَأْ غَالِيطٍ. فَقِيلَ لِحُذَيْفَةَ: مَنْ الْبَابُ؟ عُمَرُ]. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. 4766, Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Hz. Ömer (r.a)'in yanında idik: Bize: "Rasulullah (a.s)'ın fitne hakkındaki hadisini kim hafızasında tutuyor?" dedi. Ben atılıp: "Ben biliyorum!" dedim. "Sen iyi cüretlisin, nas ılmış söyle bakalım!" dedi. Ben de anlattım: "Resûlullah (a.s)'ı işittim. Demişti ki: "Kişinin fitnesi ehlinde, malında, çocuğunda, nefsinde ve komşusundadır. Oruç, namaz, sadaka, emr -i bi'lmaruf ve nehy-i ani'lmünker bu fitneye kefarete olur!" Ömer (r.a) a tılıp: "Ben bu fitneyi kastetmemiştim. Ben öncelikle denizin dalgaları gibi dalgalanacak (bütün cemiyeti sarsacak) fitneyi kastetmiştim!" dedi. Bunun üzerine ben: "Ey müminlerin emîri! O fitne ile sizin ne alâkanız var! Sizinle onun arasında kapalı bir kapı mevcut!" dedim.

"Bu kapı kırılacak mı, açılacak mı?" dedi.

"Hayır açılmayacak bilakis kırılacak!" dedim. Hz. Ömer (hayıflanarak):

"(Eyvah) Öyleyse ebediyen kapanmayacak!" buyurdu." Ravi der ki: "Biz Huzeyfe (r.a)'ye sorduk: "Ömer bu kapının kim olduğunu biliyor muydu?"

"Evet, dedi. Yarından önce bu gecenin olacağını bildiği katiyetle onu biliyordu. Ben hadis rivayet ettim; boş söz (ve efsane) anlatmadım. "Huzeyfe (r.a)'ye soruldu: "O kapı kimdir?" "Ömer (r.a)'dır!" buyurdu." ³⁸³

2. 4767

وفي رواية لمسلم رحمه الله قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: تُعْرَضُ الْفِتْنُ عَلَى الْقُلُوبِ كَالْحَصِيرِ عَوْدًا عَوْدًا. فَأَيُّ قَلْبٍ أَشْرَبَهَا نَكَنَتْ فِيهِ نَكَنَةُ سَوْدَاءَ، وَأَيُّ قَلْبٍ أَنْكَرَهَا نَكَنَتْ فِيهِ نَكَنَةُ بَيْضَاءَ حَتَّى يَصِيرَ عَلَى قَلْبَيْنِ: قَلْبٍ أَبْيَضَ مِثْلَ الصَّفَا فَ يَضُرُّهُ فِتْنَةٌ مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَخَرُّ أَسْوَدَ مُرْبَادٍّ كَالْكُوزِ مُجْخِيًا يَعْرِفُ مَعْرُوفًا وَ يُنْكِرُ مُنْكَرًا إِمَّا مَا أَشْرَبَ مِنْ هَوَاهُ؛ وَفِيهِ قَالَ حَدِيثُهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا يُوشِكُ أَنْ يُكْسَرَ قَالَ عُمَرُ: أَكْسَرًا أَبَالِكَ؟ قُلُوا أَنَّهُ فُتِحَ، كَانَ لَعْلَهُ يُعَادُ. قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَنَّ ذَلِكَ الْبَابَ رَجُلٌ يَقْتُلُ أَوْ يَمُوتُ حَدِيثًا لَيْسَ بِأَغَالِيطٍ. فَقُلْتُ لِسَعْدِ بْنِ طَارِقٍ: مَا أَسْوَدُ مُرْبَادٍّ؟ قَالَ: شِدَّةُ الْبَيَاضِ فِي سَوَادٍ. قُلْتُ: فَمَا الْكُوزُ مُجْخِيًا؟ قَالَ: مُنْكَرُوسًا]. «والجراؤه» «أقدام على أمر العظيم.» «أغاليط» جمع أغلوطه، وهي المسائل التي يغلط بها، وأحاديث التي تذكر للتكذيب. وقوله: «كالحصير عودًا عودًا» معناه أن القلوب تحيط بها الفتن حتى تكون فيها المحصور والمحبوس، يقال حصره القوم: إذا أحاطوا به وضيقوا عليه. وقوله: «عودًا عودًا» بفتح العين: أي مرة بعد مرة. «النكتة» «أثر.» «المرباد» الذي في لونه ربة، وهي لون بين مرة. «أشربها» أي دخلت فيه وقبلها وسكن إليها السواد والغيرة. «المجخي» المائل عن استقامة واعتدال هاهنا.

2. 4767, Müslim (rahimehullah'ın) bir rivayetinde (Huzeyfe r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s)'ı işittim. Demişti ki: "Fitneler, tıpkı (kamışlardan örülen) hasır gibi, (insanların kalbine) çubuk çubuk atılır. Hangi kalbe bir fitne nüfuz ederse onda siyah bir leke hâsıl olur. Hangi kalp de onu reddederse onda beyaz bir benek hâsıl olur. Böylece iki ayrı kalp ortaya çıkar: Biri cilalı taş gibi bembeyazdır; dün yalar durdukça buna hiçbir fitne zarar vermez. Diğeri ise, alaca siyahtır. Tepetaklak duran testi gibidir; bu kalp, ne iyiyi iyi bilir, ne de kötüyü kötü. O, hevedan (beşerî değerlerden) kendisine ne yutturulmuşsa, onu (hak veya batıl) bilir. "Bu rivayette Huzeyfe (r.a) der ki: "(Ey Ömer!) Seninle o fitne arasında kapalı bir kapı vardır kırılması yakındır!" Hz. Ömer atıldı: "Ey babasız kalasica! O kırılacak mı? Keşke açılsaydı. Böylece tekrar (kapatılarak eski normal hale) dönülürdü!" Huzeyfe der ki: "Ben o na bu kapı ile öldürülecek veya ölecek bir şahsın kinaye edildiğini bildiren bir hadis söyledim. Mugalâta (ve efsane anlatıp boş laf) etmedim." Ravi der ki: "Sa'd İbnu Tarık'a (hadiste

³⁸³ Buharî, Mevakitu's-Salat 4, Zekat 23, Savm 3, Menakıb 25, Fiten 17; Müslim, Fiten 17, (144); Tirmizî, Fiten 71, (2259).

geçen) "esvedü mürbad" tabiri ne demektir?" diye sordum. "Siyah üzerine şiddetli beyazlıktır" dedi. Ben tekrar "elkûzu mechiyy" nedir?" dedim. "Tepetaklak (ters çevrilmiş) testi!" diye cevap verdi."³⁸⁴

3. 4772

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [وَاللَّهِ مَا أَدْرَى أُنْسِي أَصْحَابِي أَمْ تَنَاسَوْا؟ وَاللَّهِ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ قَائِدٍ فِتْنَةٍ إِلَى الْفُضَاءِ الدُّنْيَا يَبْلُغُ مَنْ مَعَهُ تَمَامَتِ فَصَاعِدًا إِسْمَاهُ لَنَا بِاسْمِهِ وَاسْمُ أَبِيهِ وَقَبِيلَتِهِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ .

3. 4772, Hz. Huzeyfe (r.a) diyor ki: "Vallahi bilemiyorum! Arkadaşlarım gerçekten unuttular mı yoksa unutmuş mu gözüküyorlar? Allah'a kasem olsun, Resûlullah (a.s) kıyamete kadar gelecek fitne başlıardan üç yüz ve daha fazla etbai bulunan herkesi, hiçbirini bırakmadan, bize ismiyle, babasının ismiyle, kabilesiyle söyleyip haber verdi."³⁸⁵

4. 4788

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ # عَنِ الْخَيْرِ، وَكَذَلِكَ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ، مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٌّ فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ. قَوْمٌ يَسْتَنْتُونَ بَعِيرَ سُنَّتِي قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ: نَعَمْ، وَفِيهِ دَخَنٌ. فَقُلْتُ 34 وَمَا دَخَنُهُ؟ قَالَ: وَيَهْتَدُونَ بِغَيْرِ هَدْيٍ نَعْرِفُ مِنْهُمْ وَنُنْكِرُ. قُلْتُ: فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: نَعَمْ. دُعَاءٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَجَابَهُمُ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَمَا تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ؟ قَالَ: تَلْزِمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ. قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ جَمَاعَةٌ وَ إِمَامٌ؟ قَالَ: فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعَصَّ بِأَصْلٍ شَجَرَةٍ؛ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَأَبُو دَاوُدَ .

4. 4788, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s)'a halk hayırdan sorardı. Ben ise, bana da ulaşabilir korkusuyla, hep şerden sorardım. (Yine bir gün):"Ey Allah'ın Resülü! Biz cahiliye devrinde şer içerisindeydik. Allah bize bu hayrı verdi. Bu hayırdan sonra tekrar şer var mı?" diye sordum. "Evet, var!" buyurdular. Ben tekrar: "Peki bu şerden sonra hayır var mı?" dedim. "Evet var! Fakat onda duman da var" buyurdular. Ben: "Duman da ne?" dedim. "Bir kavim var. Sünnetimden başka bir sünnet ediniz;

³⁸⁴ Müslim, İman 231, (144).

³⁸⁵ Ebu Davud, Fiten 1, (4243)

hidayetinden başka bir hida yet arar. Bazı işlerini iyi (maruf) bulursun, bazı işlerini kötü (münker) bulursun" buyurdular. Ben tekrar: "Bu hayırdan sonra başka bir şer kaldı mı?" diye sordum. "Evet! Buyurdular. Cehennem kapısına çağıran davetçiler var. Kim onlara icabet ederek o kapıya doğru giderse, onlar bunu ateşe atarlar" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Ben (o güne) ulaşırsam, bana ne emredersiniz?" dedim. "Müslümanların cemaatine ve imamlarına uy, onlardan ayrılma. [İmam sırtına (zulmen) vursa, malını (haksızlıkla) alsa da onu dinle ve itaat et!]" buyurdular. "O zaman ne cemaat ne de imam yoksa?" dedim. "O takdirde bütün fırkaları terket (kaç)! Öyle ki, bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş bile olsan, ölüm sana gelinceye kadar o vaziyette kal!" buyurdular."³⁸⁶

5. 4827

وفي أخرى لَهُمَا عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: لَيَرَدَنَّ عَلَى حَوْضِي أَقْوَامٌ فَيُحْتَلَجُونَ. فَأَقُولُ: أَصْحَابِي. فَيُقَالُ: إِنَّكَ تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ.] «فَيُحْتَلَجُونَ»: أَيُ يُجَذَّبُونَ وَيَنْتَزَعُونَ.

5. 4827, Sahiheyne'de yine Huzeyfe (r.a)'den gelen bir rivayet şöyledir: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "(Kıyamet günü, havz-ı kevserime bir kısım gruplar da gelecekler ki, onlar oradan uzaklaştırılacaklar. Ben: "Onlar benim ashabımdır!" diyeceğim. Fakat: "Sen, onların arkandan nel er işlediklerini bilmiyorsun!" denilecek."³⁸⁷

6. 4371

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: إِنِّي أَدْرِي مَا قَدَرُ بَقَائِي فِيكُمْ فَأَقْتَدُوا بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي، وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. وَاهْتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّارٍ، وَمَا حَدَّثَكُمْ ابْنُ مَسْعُودٍ فَصَدَّقُوهُ]. أخرجهُ الترمذِيُّ «الْهَدْيُ» السَّمْتُ، وَالطَّرِيقَةُ وَالسَّيْرَةُ.

6. 4371, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sora "iki"ye uyun" dedi ve Ebu

³⁸⁶ Buharî, Fiten 11, Menakıb 25; Müslim, İmaret 51, (1847); Ebu Davud, Fiten 1, (4244, 4245, 4246, 4247).

³⁸⁷ Buharî, Rikâk 53; Müslim, Fezail 32, (2297).

Bekr ile Ömer'e işaret etti. (Sözlerine devam ederek): "Ammar'ın davranışlarını örnek alın. İbnu Mes'ud ne söylemişse tasdik edin" buyurdu.³⁸⁸

7. 4397

وعن حذيفة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِيَّاكُمْ بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي: أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ .

7. 4397, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "Benden sonra şu ikiye iktida edin: Ebu Bekr ve Ömer (radiyallahu anhümâ)." ³⁸⁹

8. 4448.

وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اسْتَخْلَفْتَ؟ فَقَالَ: إِيَّا إِنْ اسْتَخْلَفْتُ فَعَصِيئُمُوهُ عَذَابُكُمْ وَلَكِنْ مَا حَدَّثَكُمْ بِهِ حَذِيفَةُ فَصَدَّقُوهُ، وَمَا أَقْرَأَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَاقرءوه]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ .

8. 4448, Yine Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Ashab: "Ey Allah'ın Resulü! yerinize bir halife tayin etseniz!" demişti. Şu cevapta bulundu: "Ben birini yerime koysam, sonra da siz ona isyan etseniz, azaba maruz kalırsınız. Velâkin, siz, Huzeyfe'nin size rivayet edeceği sözleri tasdik edin, Abdullah İbn Mes'ud'un okuyacağını okuyun." ³⁹⁰

9. 93

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: [وَالَّذِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ .

9. 93, Huzeyfe (r.a) anlatıyor: Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "Nefsimi kudret elinde tutan Zat'a kasem olsun, ya ma'rufu emreder ve münkerden de yasaklarsınız veya

³⁸⁸ Tirmizî, Menakıb, (3804).

³⁸⁹ Tirmizî, Menâkıb, (3663, 3662).

³⁹⁰ Tirmizî, Menakıb, (3812).

Allah'ın katından umumî bir belâ göndermesi yakındır. O zaman yalvar yakar olursunuz da duanız kabul edilmez."³⁹¹

10. 85

عن حذيفة بن اليمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ # حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَتَنَظَّرُ
E)خَرَ حَدَّثَنَا أَنَّ ١٠ مائة نَزَلَتْ فِي جَنْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وَعَلِمُوا مِنَ السَّنَةِ، ثُمَّ حَدَّثَنَا
عَنْ رَفَعِ ١٠ مائة. قَالَ: يَنَامُ الرَّجُلُ النُّومَةَ فَتُقْبَضُ ١٠ مائة مِنْ قَلْبِهِ فَيُظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ أَثَرِ الْوَكْتِ، ثُمَّ يَنَامُ النُّومَةَ فَتُقْبَضُ
١٠ مائة مِنْ قَلْبِهِ فَيُظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ أَثَرِ الْمَجْلِ كَجَمْرِ دَحْرَجَتِهِ عَلَى رِجْلِكَ فَفَقَطَ فَتَرَاهُ مُنْتَبِراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ، ثُمَّ أَخَذَ
حَصِيٌّ فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ فَيُصْنِجُ النَّاسُ يَتَّبِيعُونَ فَ يَكَادُ أَحَدٌ مِنْهُمْ يُودِي ١٠ مائة حَتَّى يَقَالَ إِنَّ فِي بَنِي فُنٍ رَجُلٌ أَمِينٌ
حَتَّى يَقَالَ لِلرَّجُلِ مَا أَجَلُكَ مَا أَظْرَفُهُ مَا أَعْقَلُهُ، وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ. وَلَقَدْ أَتَى عَلِيٌّ زَمَانٌ وَمَا
أُبَالَى أَتَيْكُمْ بَايَعْتُ، لَنْ كَانَ مُسْلِمًا لِيَرُدَّنِي عَلَيَّ دِينَهُ، وَإِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لِيَرُدَّنِي عَلَيَّ سَاعِيهِ، وَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا
كُنْتُ أَبَايُغٍ مِنْكُمْ إِنْ فَنَاءَ وَفَنَاءَ. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ «الْوَكْتُ» ١٠ ثَرٌ فِي الشَّيْءِ مِنْ غَيْرِ لَوْنِهِ كَالنَّقْطَةِ «وَالْمَجْلُ» مَا
يُظْهَرُ فِي الْيَدِ شِبْهَ الْبُثْرِ مِنْ مَعَانَا ١٠ شَيْءِ الصَّلْبَةِ الْخَشَنَةِ «وَالْمُنْتَبِرُ» الْمُنْتَفَخُ .

10. 85, Huzeyfe'tu'bnu'l-Yemân (r.a) anlatıyor: Hz. Peygamber (a.s), bize iki hadis irad buyurmuştu. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Buyurmuştu ki: "Emanet (din, adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine (yaratılışlarında, fitrî meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'an-ı Kerîm indi. (İnsanlar kalplerine konmuş olan bu fitrî temayüllerin) Kur'an ve hadiste te'yîdini buldular." Resûlullah (a.s) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: "Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykudaymışçasına, kişi farkında olmadan kalbindeki emânet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık izi gibi bir izi kalır, yâni şöyle ki, ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabarmış görürsün. Ne var ki, içinde işe yarar bir şey yoktur." Sonra Hz. Peygamber (a.s) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve sözüne devam etti:) "(Emanet bu şekilde peyderpey azalmaya devam eder, o hâle gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimad, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstler "falanca kabilede dürüst insanlar varmış" diye parmakla gösterirler. Bazen da, kalbinde zere miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmert, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur." (Huzeyfe devam etti:) "Ben

³⁹¹ Tirmizî, Fiten: 9, (2169);

öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırılmazdım. Muhâtabım Müslüman idiyse, bana karşı hile yapmasına dindarlığı mâni olurdu. Muhatabım Yahudi veya Hristiyan idiyse, onu da, âmiri(nden vâlden gelen korku ve disiplin) bana hile yapmaktan alıkoyardı. Fakat bugün sizden sadece falanca falanca ile (gönül huzuruyla) alış veriş yapabilirim."³⁹²

11. 5578

وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ # مَقَامًا فَمَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ مِنْ مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِحْدَثَهُ، حَفَظَهُ مَنْ حَفَظَهُ، وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ. قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هُوَ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيَهُ قَارَاهُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجَهَ الرَّجُلُ إِذَا غَابَ عَنْهُ. ثُمَّ إِذَا رَأَاهُ عَرَفَهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَأَبُو دَاوُدَ .

11. 5578, Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) aramızda doğrulup, o günden kıyamete kadar olacak her şeyden bahsetti. Onu belleyen bell edi ve unutan da unuttu. Şu arkadaşlarım da bunu bilirler. (Resûlullah'ın haber verdiği ve fakat) unutmuş olduğum o şeylerden biri vukua gelip görünce, öylesine canlı hatırlıyorum ki, tıpkı, kişinin gördüğü bir şahsın yüzünü, o şahıs kaybolunca hatırlamadığı halde bilahare karşılaşınca hemen tanıyivermesi gibi."³⁹³

12. 5579

وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ # بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَا مِنْهُ شَيْءٌ إِ وَ قَدْ سَأَلْتُهُ عَنْهُ، إِنْ أَلِي لَمْ أَسْأَلْهُ مَا يُخْرِجُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ .

12. 5579, Yine Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s), kıyamete kadar gelecek her şeyi bana haber verdi. Onlardan her ne varsa Aleyhissalâtu vesselâm'a sordum. Sadece "Medine halkını Medine'den kim çıkaracak?" bunu sormadım."³⁹⁴

³⁹² Buhârî, Rikak: 35, Fiten: 13; Müslim, İman: 230, (143); Tirmizî, Fiten: 17, (2180); İbnu Mâce, Fiten: 27, (4053).

³⁹³ Buhârî, Kader 4; Müslim, Fiten 23, (2891); Ebu Davud, Fiten 1, (4240) .

³⁹⁴ Müslim, Fiten 24, (2891).

13. 4049

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثَنَا أَبُو مَعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي مَالِكٍ^١، شَجَعِي عَنْ رَبِيعِي بْنِ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَذْرُسُ^٢ سَمٌ كَمَا يَذْرُسُ وَشَى الثَّوْبُ. حَتَّى يَذْرَى مَا صِيَامٌ وَصَهٌ وَنُسْلٌ وَصَدَقَةٌ. وَلَيْسَرَى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي لَيْلَةٍ. فَ يَبْقَى فِي أَرْضٍ مِنْهُ آيَةٌ. وَتَبْقَى طَوَائِفُ مِنَ النَّاسِ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْعَجُوزُ. يَقُولُونَ: أَدْرَكْنَا أَبَاءَنَا عَلَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ: إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَنَحْنُ نَقُولُهَا فَقَالَ لَهُ صِلَةٌ: مَا تُغْنِي عَنْهُمْ: إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَهُمْ يَذْرُونَ مَا صَهٌ وَصِيَامٌ وَنُسْلٌ وَصَدَقَةٌ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ حُذَيْفَةُ. ثُمَّ رَدَّهَا عَلَيْهِ ثَنَا. كُلَّ ذَلِكَ يُعْرَضُ عَنْهُ حُذَيْفَةُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ فِي الثَّالِثَةِ فَقَالَ: يَا صِلَةُ! تُنْجِيهِمْ مِنَ النَّارِ. ثَنَا فِي الزَّوَائِدِ: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ. رَجَالُهُ ثِقَاتٌ. وَرَوَاهُ الْحَاكِمُ وَقَالَ: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ.

13. 4049, Huzeyfe İbnu'l-Yemân r.a anlatıyor: "Resûlullah a.s buyurdular ki: "Elbisenin nakşı silinip gittiği gibi İslâm da silinip gidecek. Öyle ki oruç nedir, namaz nedir, hacc nedir, sadaka nedir? bilinemeyecek. Bir gecede Allah'ın kitabı götürülecek, ondan yeryüzünde hiçbir şey kalmayacak. Çok yaşlı ihtiyar erkek ve kadınlardan bir kısım insanlar sağ kalıp: "Biz babalarımıza lâ ilâhe illallah kelimesi üzerine yetiştığımız için bu kelimeyi söyleriz" diyecekler. "Huzeyfe bu hadisi anlatınca orada bulunan Sıla r.a kendisine: "O yaşlılar namaz nedir, oruç nedir, hacc nedir, sadaka nedir bilmezken "Lâ ilâhe illallah" kelimesi onlara bir fayda sağlar mı?" dedi. Huzeyfe (bu söze) cevap vermedi. Ama Sıla bu sorusunu üç kere tekrarladı. Her seferinde Huzeyfe onun sorusuna cevaptan kaçındı. Sonunda üçüncü tekrar üzerine Sıla'ya yönelerek: "Ey Sıla, kelime-i tevhid onları (hiç olsun ebedî) cehennemden kurtarır" dedi ve bunu üç kere tekrar etti."³⁹⁵

14. 5011

وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ مَعَ الدَّجَالِ إِذَا خَرَجَ مَاءٌ وَنَارًا، فَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ نَارٌ فَمَاءٌ عَذْبٌ، وَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ مَاءٌ فَنَارٌ تَحْرَقُ، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَى أَنَّهُ نَارٌ. فَإِنَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ عَذْبٌ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَأَبُو دَاوُدَ.

14. 5011, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "Deccal çıktığı vakit beraberinde su ve ateş vardır. Ancak halkın ateş olarak gördüğü tatlı sudur;

³⁹⁵ İbni Mace, Fiten, 4049.

halkın su olarak gördüğü ise yakıcı bir ateştir. Sizden kim o güne ererse, halkın ateş olarak gördüğüne düş(meyi kabul et)sin. Çünkü o, tatlı soğuk sudur." ³⁹⁶

15. 5022

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتُلُوا إِمَامَكُمْ وَتَجْتَلِدُوا بِأَسْيَافِكُمْ وَيَرِثَ دُنْيَاكُمْ شِرَارُكُمْ]. أخرجه الترمذي.

15. 5022, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "Nefsim yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun! İmamınızı öldürmedikçe, kılıçlarınızı birbirinize kullanmadıkça, dünyanıza şerirleriniz varis olmadıkça kıyamet kopmaz."³⁹⁷

16. 5011

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: إِنَّ مَعَ الدَّجَالِ إِذَا خَرَجَ مَاءً وَنَارًا، فَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ نَارٌ فَمَاءٌ عَذْبٌ، وَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ مَاءٌ فَنَارٌ تَحْرَقُ، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَى أَنَّهُ نَارٌ. فَإِنَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ عَذْبٌ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

16. 5011, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki:

"Deccal çıktığı vakit beraberinde su ve ateş vardır. Ancak halkın ateş olarak gördüğü tatlı sudur; halkın su olarak gördüğü ise yakıcı bir ateştir. Sizden kim o güne ererse, halkın ateş olarak gördüğüne düş(meyi kabul et)sin. Çünkü o, tatlı soğuk sudur."³⁹⁸

17. 5036

وعن حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ #: تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكُونَ أَسْعَدُ النَّاسِ بِالْدُّنْيَا لُكْعُ بَنٍ لُكْعٍ]. أخرجه الترمذي. «اللُّكْعُ» العبد أو اللّئيم أو الوسخ القذر.

³⁹⁶ Buhârî, Fiten 26, Enbiya 50; Müslim, Fiten 105, (2935); Ebu Davud, Melahim 14, (4315).

³⁹⁷ Tirmizî, Fiten 9, (2170).

³⁹⁸ Buhârî, Fiten 26, Enbiya 50; Müslim, Fiten 105, (2935); Ebu Davud, Melahim 14, (4315).

17. 5036, Hz. Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: "İnsanların dünyaca en bahtiyarını adi oğlu adiler teşkil etmedikçe kıyamet kopmaz." ³⁹⁹

18. 105

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يزيد بن هارون عن أبي مالك الأشجعي، عن ربعي بن حراش، عن حذيفة، قال:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "لأننا أعلم بما مع الدجال منه. معه نهران يجريان. أحدهما، رأى العين، ماء أبيض. والآخر، رأى العين، نار تأجج. فإما أدرك أحد فليأت النهر الذي يراه نارا وليغمض. ثم ليطأ رأسه فيشرب منه. فإنه ماء بارد. وإن الدجال ممسوح العين. عليها ظفرة غليظة. مكتوب بين عينيه كافر. يقرؤه كل مؤمن، كاتب وغير كاتب."

[ش (فإما أدرك أحد) هكذا هو في أكثر النسخ: أدركن. وفي بعضها: أدركه. وهذا الثاني ظاهر. وأما الأول فغريب من حيث العربية. لأن هذه النون لا تدخل على الفعل الماضي. (قلت) قال ابن هشام في المغنى: ولا يؤكد بهما (أي نوني التوكيد الخفيفة والثقيلة) الماضي مطلقا. وشذ قوله: دامن سعدك لو رحمت متيما * لولاك لم يك للصباية جانحا اهـ. (يراه) بفتح الياء وضمها. (ظفرة) هي جلدة تغطي البصر. وقال الأصمعي: لحمه تنبت عند المآقي

18. 105, Rıb'i b. Hıraş'dan o da Huzeyfe (ra)'den naklen rivayet etti. (Dedi ki): Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurdular: "Ben Deccal'in yanında ne olduğunu çok iyi bilirim. Onun yanında akan iki nehir vardır. Biri görünürde beyaz su, diğeri görünürde yanan ateştir. Eğer bir kimse buna yetişirse ateş gördüğü nehre gelsin, gözünü yumsun. Sonra başını eğerek ondan içsin. Çünkü o soğuk sudur. Gerçekten de Deccal'in gözü silinmiştir. Üzerinde kalın bir kösele vardır. İki gözünün arasında kâfir yazılıdır. Yazı yazan veya yazmayan her mümin onu okur." ⁴⁰⁰

³⁹⁹ Tirmizî, Fiten 37, (2209).

⁴⁰⁰ Müslim, el-Fiten, 105,106,107,108, Buhârî, el-Enbiya, 52, el-Fiten, 27, Ebû Davud, d-Melahim, 14, İbn Mâce, el-Fiten, 33.

B. HUZEYFE B. YEMÂN'IN GAYB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo: 1 Gayb ile İlgili Hadislerin Değerlendirmesi:

ESER	Rivayet Sayısı
Buhari	8
Müslim	11
Tirmizi	9
Ebu Davud	5
İbni Mace	3
TOPLAM	19 (Mükerrerlerle Beraber)

Tablo: 2 Huzeyfe b. Yemân'ın Rivayetlerinin Sıhhat Dereceleri

SIHHAT DERECEŚİ	HADİS SAYISI
Sahih	12
Hasen	6
Hasen Garib	1
TOPLAM	19

İmam Malik b. Enes'in (179/795) Muvatta'ında Huzeyfe'ye ait bir rivayet bulamadık.

Müslim ve Buhârî'nin rivayet ettiği hadisleri senet araştırmasına tabi tutmadık. Sebebi ise Müslim ve Buhârî'nin Hadis kitaplarının birinci tabakasına dâhil olmasındandır

Huzeyfe b. Yemân'ın Tüm Rivayetleri:

Huzeyfe (ra)'ın rivayet ettiği tecrid edilmiş olan yüz hadisi konularına göre tasnif ettiğimiz zaman elimize şu rakamlar çıkmaktadır:⁴⁰¹

Fitne ve münafıklar: 33 hadis,

Fikhî konular: 20 hadis,

Ahlak ve tavsiyeler: 20 hadis,

Resûlullah (s.a.s) ve sahabenin hayatı: 16 hadis,

Ahiret: 6hadis,

î)Tefsir: 2hadis,

g)Kader: 2hadis,

h) Tevhid: 1 hadis.

Huzeyfe Peygamber (s.a.s)'den ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir.⁴⁰² Cabir b. Abdullah, Cündeb b. Abdullah el-Beceli, Abdullah b. Yezid el-Hatemî, Ebû't-Tufeyl ve bir kısım sahabe Huzeyfe'den hadis rivayet etmişlerdir.⁴⁰³ Husayn b. Cündeb Ebû Zabyân, Rib' b. Hıraş, Zirr b. Hubeyş, Zeyd b. Vehb, Ebû Vail, Abdullah b. Akîm, el-Esved b. Yezid en-Nehai, Abdurrahman b. Yezid, Abdurrahman b. Ebi Leyla,

⁴⁰¹ Bu tasnif genel anlamda olup, izafî (göreceli)dir.

⁴⁰² İbn Hacer, el-Askalâni, Tehzîbü't-Tehzîb, II, 220.

⁴⁰³ Zehebi, Siyem Alarnu'n-Nübelâ, II, 361, İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, II, 220.

Hemmam b. el-Haris, Yezid b. Şerik et-Teymi gibi raviler Huzeyfe'den hadis rivayet etmişlerdir.⁴⁰⁴

Müslim 44 yerde, Buhârî 61 yerde, Ebû Davud 24 yerde, Tirmizî 53 yerde, Neseî 23 yerde, İbn Mâce 32 yerde, Darimi 14 yerde Huzeyfe b. Yemân hadislerini muhtelif senet ve lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'de değişik senet ve lafızlarla mükerrerler dahil toplam 228 Huzeyfe b. Yemân hadisini Müsned'de tahrir etmiştir.⁴⁰⁵

404 Zehebi, a.g.e., II, 361, İbn Hacer, a.g.e., II, 220.

405 Wensneki, A.J. el-Mu'cemul- Müfehres li Elfazıl-Hadisi'n- Nebeviyye, (fihrist), VIII, 57.

Peygamberlerine verir, onlar da bazısını sırdaşlarına, ümmetlerine gerektiği kadar bildirir.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED B. HANBEL** (241/855): el; Müsned, 10c. Beyrut, 1411/1991.
- AHMED HULUSÎ**, Din Bilim Işığında Ruh-İnsan-Cin, Ulus Yayınları, İSTANBUL - 1990.
- AHMET EMİN**, Zuhru'l-İslam, Kahire, Mektebetu'n-Nehda 1966.
- AKGÜNDÜZ**, Ahmet "Kur'an, Yavuz'un Mısır'ı Fethine İşaret ediyor", Zafer Dergisi (Kasım 1989)
- ALBAYRAK**, Halis, Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi, Şûle Yay., 1996.
- ALÛSÎ**, Şihâbeddin Mahmud b. Abdullah el -Bağdâdî, *Ruhu 'l-meânîfi tefsiri Kur'âni 'l Azîm ve 's-sebi 'l-Mesânî*, Beyrut 1987.
- ATEŞ**, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri, Yeni Ufuklar, İSTANBUL - 1991
- AVCI**, Casim, "Medain" mad. Diyanet İslam Ansiklopedisi, A NKARA.
- AYDIN**, Mehmet, Dinler Tarihine Giriş, Din Bilimlerine Yay., Konya 2004 .
- AZAMÎ**, Muhammed Mustafa, Küttabü'n-Nebi, Diraset'il-İslâmî, III. Baskı, 1405.
- BEYDÂVÎ**, el-Kâdî Nâsirü'd-Dîn Ebû Said Abdullah eş-Şirâzî; *Envâru't- Tenzîl ve Esrârü't-Te 'vîl*, Der Saadet Yay., İSTANBUL, tsz.
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (256/869), Sahîhu'l -Buhâri, el-Mektebetü'l-İslamiyye, 8c, İst, tsz.
- CÛRCÂNÎ**, es-Seyyîd eş-Şerîf Ali b. Muhammed, et-Tarîfât, Dâru'l-Kütübil-'İlmiyye, Beyrut, 1983.
- ÇELEBÎ**, İlyas, İslam İnancında Gayb Problemi, Marmara Üni. İl. Fak. Yay., İSTANBUL-1996.
- EBÛ NUAYM**, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, Hıyiletül-Evliya, 5c. Mısır, tsz.
-Delailü'n-Nübüvve, Beyrut, 1412.
-el-Edebü'l-Müfred, 2c, Kahire 1388.
-el-Metalibül-Aliyye bi zevaidi'l-Mesanidi's-Semaniyye, (nşr. Habiburrahman el-A'zami) 4c. KUYEYT, 1973.
-el-İstiab fî Ma'rifeti'l-Ashab, 4c, Kahire, 1939.
- ELMALILI**, Hamdi Yazır; *Hak Dini Kur 'ân Dili*, Akçağ yay., ANKARA, tsz.
- ENSÂRÎ**, Ahmed b. Hudeyde, el-Mısbahu'l-Mudıyyu Âlemü'l-Kütüb. tsz.
- ERTÜRK**, Mustafa, Metin Tenkidi, Fecr Yay., ANKARA, 2005.
- FAZLURRAHMAN**, Ana konularıyla Kur'an, , Ter. Alparslan Açıkgenç. Fecr Yayınları,

ANKARA- 1987.

GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed. İhyau Ulûmi'd -Din (terc. Ahmet Serdaroğlu), İSTANBUL, 1974.

GÖKBERK, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi yay. İSTANBUL 1974.

GÜLER, İlhami ve ÖZSOY, Ömer, Komtlanncı Göre Kur'ân, Fecr yay.. ANKARA, 1997
.....Hadis İstılahları Sözlüğü, İlahiyat Fak. Yay. ANKARA 1980.

HAKÎM, Ebû Abdillâh en-Neysabûrî, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, I-V, Beyrut, 1998.

HAMİDULLAH, Muhammed, "Hayber" mad. Diyanet İslam Ansiklopedisi,
ANKARA

HAMİDULLAH, Muhammed, İslâm Peygamberi (Çev. Prof. Salih Tuğ) İSTANBUL, 1980.

HATİBOĞLU Mehmet, "Hz. Peygamberin vefatından Emevilerin sonuna kadar siyasi içtimai hadiselerle hadis münasebeti" (Basılmamış doçentlik tezi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi), ANKARA -1967.

.....V. Sınıf Hadis-Tefsir Bölümü Hadis Notları, A.Ü.İ.F. (Basılmamış)

HEYSEMÎ, Nureddin Ali b. Ebû Bekr (807/1404) Mecmeu'z -Zevaid Ve Menbeu'l-Fevaid, 5c. 10 cüz, Kahire, 1967.

İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yusuf b. Abdi'l -Berr (463/1070) Camiu Beyani'l -İlm ve
Fadail, Kahire, 1975.

İBN EBİ HÂTİM, Abdurrahman er-Razi, el-Cerh ve't-Ta'dil, 9c, Haydarabat, 1952.

İBN HACER, Şihabu'd-Din Ebûi-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalani, (852/1448), Fethul-Bari bi Şerhi Sahih'i'l-Buhârî, 14c, Beyrut, tsz.

.....Tehzîbü't-Tehzîb, 12c, Beyrut, 1968.

.....el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe, 4c, Beyrut, 1328.

İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Abdü'l-Melik (218/833), es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4c.
Mısır, 1936.

İBN KESÎR, İmadu'd-Din Ebü'l -Fida İsmail (774/1350) Tefsirül -Kur'ani'l-Azim, 7c.
İSTANBUL 1984.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, Kitabu'l -Maarif, Beyrut, 1970.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el -Kazvini, (275/888), es-Sünen, 2c,
İSTANBUL. 1981. Ofset.

İBN SA'D, Muhammed, et-tabakâtu'l -Kübrâ (I-VII), Beyrut, 1958.

- İBN-İ HALDUN**, Mukaddime, Kahire 1401, I.247.
- İBNÛ'LCEVZÎ**, Ebû'l-Ferec Abdurrahman, (597), Ğaribül-Hadis, 2c, Beyrut, 1985.
- İBNÛ'LCEZERÎ**, Ebûl-Hayr, Muhammed ed-Dımişki, en-Neşr fı'l-Kıraati'l-Aşr, 2c, Şam, 1345.
- İBNÛ'L-ESİR**, Mecduddin Ebû's-Seadat, en-Nihaye fı Ğaribii-Hadis Vel-Eser, (nşr. Muhammed et-Tanavi) 5c, Mısır, tsz.
- İBNÛ'L-ESİR**, İzzud-Din Ebül-Fadl Ali b. Muhammed el-Cezeri (630/1232), Üsdü'l - Ğabe fı Marifeti's-Sahabe, 5c, İSTANBUL 1926.
- İBNÛ'L-İMÂD**, Abdül-Hayy el-Hanbeli, Şezeratü'z-Zeheb fı Ahbari men Zeheb. 4c. Beyrut, tsz.
- İlelü'l-Hadis, 2c, Bağdat, 1443.
- İSFEHANÎ**, Ragıp, El-Müfredat fı Ğaraibi'l-Kuran, Kahraman Yayınları, İSTANBUL - 1986.
- İZUTSU**, Toshihiko; *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş, Kevser yay.ANKARA, tsz.
- KAMİL** Miras, BABANZÂDE, Ahmed Naim ve, Sahîh u Buhârî Muhtasarı Tecrîd-iSarih Tercemesi, 12.c, ANKARA, 1968.
- KAYA**, Mahmut, İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve fel sefesi, İSTANBUL 1983.
- KETTÂNÎ**, Muhammed, et-Terâtibu'l-İdâriyye, Ter. Ahmet Özel) İSTANBUL, 1990, 1/208
- KILIÇ**, Sadık, Mitoloji, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim, Nil Yayınları, İZMİR 1993.
- KIRCA**, Celal, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İSTANBUL Marifet Yayınları 1981.
- KİTAB-I MUKADDES**, İSTANBUL 1976.
- KOÇYİĞİT**, Talat, Hadiscilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşal ar, T.D.V. ANKARA 1988.
- KUTUB**, Seyyid, fı Zılâlil-Kur'an, Dâru's-Şurûk 9. Bsk. 1980
- MEVDÛDÎ**, Ebu'l-Alâ, Tefhimu'l-Kur'ân, Ter: M. Han Kayânî ve başkaları. İnsan Yay. İSTANBUL-1991.
- MÜSLÎM**, Ebûl-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri (261/874), el-Camiu's-Sahih, 3c, Çağrı yayınlan, İSTANBUL (1981/1401).
- NESEFÎ**, Ebu'l-Berekât, Medâriku't-tenzîl ve HaKaiKu't-te'vîl, (Tefsîru'n-Nesefî) Kahraman Yay. İSTANBUL 1984.
- NURSÎ**, Said, Sözlere, Envar Neşriyat, İSTANBUL, 1986.

.....Lem'alar, Envar Neşriyat, İSTANBUL, 1986.

RAMAZÂN EL-BÛTÎ, Muhammed Sa'id, Kübrâ 'l -Yakîniyyâtî 'l -Kevniyye , Dimaşk 1393

RÂZÎ, Fahrüddîn, Mefâtihu'l -Ğayb, (et-Tefsîru'l -Kebîr) Mısır, H. 1357

RUMÎ, Mevlana Celaleddin, Mesnevi, , terc. ve şerh: Tahiru'l -Mevlevi, IV, 999 Ahmed Said Matbaası, İSTANBUL- 1971

SABUNI, Nureddîn; *el-Bidâye'fi Usûli'd-Dîn*, neşr Bekir Topaloğlu, DİB. yay, 5. baskı ANKARA, 1995.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002.

SCHUON, Frithjof; *İslâm 'in Metafizik Boyutları*, Çev.: Mahmut Kanık, İz yay. İSTANBUL, 1996.

SUYÛTÎ, Ebu'l -Fazl Celâleddin Abdurrahmân es -Suyûtî, *el-Hasâisü'l -kübrâ*, Beyrut 1985.

ŞEHRİSTÂNÎ, Muhammed b. Abdülkerim, Dinler ve Mezhepler Tarihi, Çev. Muharrem Tan, Akademi Yay.2006.

ŞEVKÂNÎ, Mahmûd b. Ali b. Muhammed, Fethu 'l -Kadîr, Kahire 1383/1964.

TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, Câmiu 'l -Beyân an Te'vîli Ây'il - Kur'an, Beyrut 1984.

TANTAVÎ, Ali, Tantavi Naci, Siretü Ömer b. el -Hattâb, Şam, 1395.

TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. tsa b. Sevre (279/892), Sünenu't -Tirmizî, 5c, İSTANBUL (1401/1981).

TUNA, Taşkın, Uzayın Sırları, Boğaziçi Yayınları, İSTANBUL -1992.

VAKIDÎ, Muhammed b. Ömer, Kitabü'l -Meğazi, (nşr. M. Jones), 3c, Londra, 1966. Ofset.

WENSİNCK AJ.-J.P. Mensing. el-Mu'cemü'l -Müfehres Lî-Elfazî'l -Hadisi'n- Nebeviyy, İSTANBUL, 1986.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İSTANBUL, H/1418.

YENİEL, N. KAYAPINAR H. Sünen-i Ebû Davud Terceme ve Şerhi, 16 c. İSTANBUL 1989.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ah med (748/1347) - Tecridi Esmâi's-Sahabe, 2c, Beyrut, tsz.

.....Siyeru Alami'n-Nübela, (nşr. Şuayb el -Arnavut v.dgr.) 25 c. Beyrut, 1410/1989.

ZEMAHŞERÎ, Mahmûd b. 'Ömer, el-Keşşâf an Hakâkî Ğavâmizi't-Tenzîl, (Tefsîru'l-Keşşaf) Dâru't-Kütübil-Arabî, Beyrût, tsz.

ZERKÂNÎ, Muhammed Abdul'azîm; *Menâhilü 'l-İrfânfi 'Ulumi 'l-Kur 'ân*, Dâru'l-Kütbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

ZERKEŞÎ, Bedreddin, el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, Daru'l Ma'rife, Beyrut, 1972.

ÖZGEÇMİŞ

Nesibe Kazak, 1982 yılında Fethiye’de doğdu. Orta ve lise eğitimini 1999’da Fethiye İmam Hatip Lisesi’nde tamamladı. 2000 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne girdi. 2004 yılında mezun oldu. 2005 yılında Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. “Huzeyfe b. Yemân ve Peygamber Efendimiz’den Öğrendiği Özel Bilgilerle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi” adlı tezini sunarak mezun oldu.